

פרשת פנחס י וידבר יהוה אל-משה לאמר: יא פנחס בן-אלעזר
בן-אהרן הכהן השׁיב את-חמתי מעל בנִי-ישראל בקנאן
את-קנאתי בתוכם ולא-כליתי את-בנִי-ישראל בקנאתי:

Pinehas'ın da gerçek barış duygularıyla hareket ettiğinin kanıtıdır; zira Tanrı ödül ya da cezayı her zaman "*Mida Keneged Mida* – Ölçüye Karşı Ölçüyle" verir.

Burada bir kez daha belirtmek gerekir ki, neyin "gerçek barış" olduğunu ya da olmadığını yargılamak herkesin harcı değildir. Bu ancak çok üst düzeydeki insanların karar verebileceği bir durumdur. Pinehas böyle biridir. Ama onun düzeyinde olmayanlar için, Pinehas'ın yaptığından çok daha az ciddi konularda bile, kanunu ele almak kesin bir yasaktır. Bir kişi tam bir *tsadik* değilse, böyle konulara karışma yetkisi hiçbir şekilde yoktur. Hahamlarımız'ın bir pasuğa dayanarak söyledikleri gibi: "Önce kendini düzelt, sonra başkalarını".

Tora'nın Pinehas'ın soy ağacını Aaron'a kadar vermesinin bir başka amacı da onun olağanüstü cesaretine dikkati çekmektir. Pinehas eğitilmiş bir savaşçı olsaydı, bu yaptığı çok da büyük bir iş olmayabilirdi. Ama Pinehas, Elazar'ın oğlu, Aaron'un torunudur. Dolayısıyla Levi kabilesine mensup biri olarak hiç savaş eğitimi almamış, silah kullanmayı bile öğrenmemiştir. Ancak buna rağmen Tanrı'nın İsmi'nin kutsiyetinin ihlal edildiği bir ortamda sessiz kalamamış, hayatını ortaya koyup eline kargıyı alarak günahkârları öldürmüştür (*Toledot Yitshak*; Abravanel; *Meam Loez*). Tanrı'nın Onuru için hayatını ortaya koymak, Levi kabilesine mensup birinin ilk kez yaptığı bir şey değildir (bkz. Şemot 32:26-28; ayrıca bkz. 21:1 açıklamalarının en sonu).

İçlerinde – Pinehas'ın bu olay sırasında halkın içinde olduğu açık olduğuna göre bu sözcüğü kullanmak gereksizdir. Ancak Tora bu sözcüğü eğitilmiş bir bakış sunmak için metne katmıştır: Pinehas'ın örneğindeki gibi, sert tepkilerin gerekli olduğu zamanlarda bile, kanunu eline alan, Tanrı'ya ateşli bir şekilde bağlı kişi, tüm yapacağının nefret ve öfkeden değil, halkına olan sevgisinden kaynaklanması gerektiğini bilmelidir. Pinehas örneğinde olduğu gibi, "halkın içinde" – halka yönelik tam bir sevgi duygusuyla hareket etmelidir.

Alternatif olarak sözcükle kastedilen, Pinehas'ın söz konusu hareketi herkesin gözü önünde yaptırmasıdır. Günahkârları durdurmak ya da en azından açıkça protesto etmek için bir şey yapmayan halk, bu pasif tavırlarıyla hatalıdır. Şimdi de Pinehas'ı protesto etmemekle bu hataları onarılmaktadır. Tanrı'nın, gazabını onların üzerinden geri çekmesini sağlayan bir nokta da budur (*Sforno*).

İntikamımı alarak – İbranice *Bekano Et Kinati*. Kullanılan *Kana* kökü tam anlamıyla kıskançlık ya da haklı bir öfkeyi belirtir. Böylece Tanrı'nın sözlerinin tam anlamı "*Benim kıskançlığımla kıskanarak*" şeklindedir; ancak bu fiil, başkasına ait bir şeyi kıskanmayı değil, tüm adalet ölçütleri dâhilinde kendisine ait olan bir hakkın başkalarına atfedilmesi karşısında hissedilen isyan duygusunu belirtir. Örneğin evli bir çiftte taraflardan birinin bir başkasına yakınlık göstermesi durumunda diğer tarafın hissettiği, bu türdeki bir kıskançlıktır (krş. 5:14). Nitekim Tanrı da bu fiili özellikle putperestlik günahı dâhilinde kullanır ve bu konuda hiçbir taviz vermeyeceğini açıkça ortaya koyar (*Daat Mikra*; bkz. Şemot 20:5 ačk.). Tanrı burada Pinehas'ın fevranını, Tanrı'ya ihanet karşısında kabanar öfke duyguları olarak tanımlamaktadır. Pinehas, bir anlamda kendisini Tanrı'nın yerine koymuş ve O'na tam bir sadakatın ifadesi olarak, sanki bu ihanet kendisine yapılmış gibi davranmıştır (Raşi; krş. *Sefer Zikaron*). Yeşua da, hocası Moşe'ye karşı isyan olarak gördüğü bir olay karşısında benzer bir duyguya kapılmıştı (bkz. 11:29).

Öte yandan Pinehas gibi elbette başka birçok kişi de burada işlenen ahlaksız günahlar karşısında aynı duyguyu hissetmiştir; ama Tanrı'nın, hakkında "Benim kıskançlığımla kıskandı" sözlerini kullandığı tek kişi, bu duyguyu harekete geçirerek Zimri ve Kozbi'yi öldüren Pinehas'tır. Dolayısıyla pasuk sadece kıskanma ve öfkelenmenin ötesinde, Pinehas'ın, bu doğrucu fevranını, Tanrı Adına intikam alarak aktif bir şekilde ortaya koymasından bahsetmektedir (*Beer Yitshak*). Raşi de buradaki duyguyu tanımlamak için Eski Fransızca *enprenment* sözcüğüne yer

Pinehas

[108. *Pinehas'ın Ödülü*]

¹⁰ Tanrı, Moşe'ye konuşarak [şöyle] dedi:

¹¹ “Koen Aaron’un oğlu Elazar’ın oğlu Pinehas, içlerinde Benim intikamımı alarak, gazabımı Bene-Yisrael’in üzerinden geri çevirdi ve [böylece] Bene-Yisrael’i ödün vermez tavrım sonucunda tüketmedim.

10. [Şöyle] Dedi – İbranice **Lemor**. Tam çeviriyle “*söyleyerek*” ya da “*söylemek için*”. Bu sözcük, kullanıldığı her yerde, söylenen sözlerin başkalarına da aktarılması gerektiğini belirtir (krş. 12:13 açk.). Burada Moşe, Tanrı’nın sözlerini kime aktaracaktır? Pinehas olamaz, zira bu p. 12’de söylenmektedir: “*Bu yüzden söyle*”. Dolayısıyla Tanrı, Moşe’ye bu sözlerini halka aktarmasını emretmektedir. Tanrı, bütün ulusun, Pinehas’ın kendilerini felaketten kurtardığını ve aşağıda açıklanacak ödül hak ettiğini bilmesini istemektedir (*Or Ahayim*). [Ramban’a göre ise Yisrael’e söyleme emri p. 12’dedir.]

11. Koen Aaron’un oğlu Elazar’ın oğlu Pinehas – Salgın sırasında 24.000 kişi öldüğü için, insanlar salgının durmasını Tanrı’nın öfkesinin bu ölümler sonrasında dindiği şeklinde yorumlayabilirlerdi. Bu nedenle Tanrı, salgını durdurmanın özellikle Pinehas’ın davranışı olduğunu vurgulamaktadır (*Toledot Yitshak*; *Meam Loez*). Pinehas, Moav ve Midyanlı kadınlarla işlenen ahlaksızlığın cezası olan ve çok sayıda insanın canını alan salgının durmasını sağlamıştır. Ancak bunu yapmak için günahkâr bir çifti öldürmesi gerekmiştir. Halk bu nedenle Pinehas’a mesafeli durmakta, onun özellikle öldürme yolunu seçmesi nedeniyle arkasından konuşmaktadır. İnsanlar [Pinehas’ın annesinin, isimlerinden biri “Putiel” olan Yitro’nun kızı olmasına istinaden (bk. Şemot 6:25 açk.; ayrıca 18:1 açk.)] “Şu Puti’nin oğlunu gördünüz mü?” demektedirler. “Annesinin babası daha kısa bir süre önce putlara kurban etmek için buzağılar şişmanlatırken, kendisi gidip Yisrael’de bir kabilenin liderini öldürdü!” [Kullandıkları “Puti” sözcüğü, Putiel’in bir kısaltmasıdır ve halk, “besili hayvan yetiştirmek” anlamında gelen *Pitem* kökünün andırdığı için özellikle bu kısaltmayı yapmıştır.]

Mişna, Aaron’un “*Oev Şalom VeRodef Şalom – Barışı Seven ve Barışı Kovalayan*” karakterde olduğunu belirtmektedir (*Mişna – Pirke Avot* 1:12). Bu nedenle halkın, Pinehas’ın davranışının, büyükbabası Aaron’un barışçı

karakterinin bir sonucu olamayacağını düşünüp, bu davranışı doğuştan Yahudi olmayan dedesi Yitro’ya atfetmeleri ilk bakışta anlaşılır görünmektedir. Oysa Tanrı bunu kesin bir dille reddedmesine Pinehas’ın aile ağacını [olay sırasında açıklamış olmasına rağmen (p. 7)] bir kez daha *Koen Aaron’a* kadar geri saymakta ve Pinehas’ın bu davranışının özellikle Aaron’dan miras kaldığının altını çizmektedir (*Sifre* 131; *Midraş – Tanhuma* 1; *Talmud – Sanedrin* 82b; *Talmud – Sota* 43a; Raşi). Bu, *Mişna’nın* sözleriyle nasıl bağdaşır?

Cevap, gerçek barışın ne olduğunu anlamayı gerektirir. Gerçek barış, Tanrı’nın dünya ile barış içinde olmasıdır. Bunu sağlayacak olan da insanların ve özellikle Bene-Yisrael’in, Tanrı’nın yolunu izlemeleridir. Ama bu denge insanların günahları ile bozulduğu zaman, gerçek barış diye bir şey söz konusu olamaz. Günah işlenen bir ortamda barış yoktur. Bu nedenle *Mişna*’daki “*barışı kovalayan*” ifadesini yakından incelemek gerekir. Bu ifade iki şekilde anlaşılabilir: [1] Barışı yakalamak ve elde etmek için çabalamak. [2] Barışı uzaklaştırmak. Ve bunların her ikisi de doğrudur. Eğer “barış” gerçek barışsa, yani Tanrı’nın İsteği’nin yerine getirildiği bir ortam söz konusu olacaksa, elbette barışı elde etmek için tüm gayret sarf edilmelidir. Ancak eğer eldeki sadece “görünüşte bir barış” ise, gerçek barışı yakalayabilmek için öncelikle bu göz yanılsamasını kovalamak ve uzaklaştırmak gerekir. Pinehas, Aaron’un bu mirasını çok iyi özümsemiş biridir. Bu nedenle inanılmaz bir arsızlık ve ahlaksızlığın hüküm sürdüğü bir ortamda iki seçeneği vardır: Ya işi oluruna bırakıp herkesin “görünürde her şey yolunda” ya da “tamam, ama ne yapılabilir ki?” dediği berbat durumu kabullenecektir, ya da gerçek barışı yakalamak üzere bu berbat maskeyi ortadan kaldıracaktır. Ve Pinehas, doğru olan yolu, ikinci yolu seçmiştir (*Hatam Sofer*). Bunun bir sonucu olarak, Tanrı da ona bir “*barış antlaşması*” ve ebedi Koenlik payesi bahşetmiştir (p. 12-13) (*Talmud – Sanedrin* 82b). Tanrı’nın Pinehas’a özellikle “barış” antlaşması vermesi,

יב לך

12

אָמַר הַנָּבִי נָתַן לוֹ אֶת-בְּרִיתִי שָׁלוֹם: יג וְהִתָּה לּוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו

13

בְּרִית כְּהֵנָת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיַּכְסֵּר עַל-בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל:

Tora'nın metninde, “barış” anlamına gelen **Şalom** sözcüğündeki Vav harfi, ortası kesik, kırık şekilde yazılmıştır. Bu açıdan sözcük Vav harfi yokmuş gibi, “**Şalem** – Bütin, Eksiksiz” şeklinde okunabilir. Dolayısıyla bu pasuklarda bahsedilen ebedi Koenlik antlaşması, kayıtsız şartsız herkes için değil, sadece bedensel açıdan kusursuz olan Koenler için geçerlidir. Bu doğrultuda, bedensel kusura sahip bir Koen'in gerçekleştirdiği ibadet geçersizdir (*Talmud* – *Kiduşin* 66b; bkz. Vayikra 21:16 v.d.). *Talmud* Pinehas'la ilgili pasuklardaki bazı nüanslardan, Koenler'e özgü başka genel kurallar da türetir.

Kırık Vav harfinden çıkarılacak eğitsel bir ders de şudur: Pinehas'ın barışı sağlayabilmek için tek yolu, barışı kovalamaktır. O bunu yaparak gerçekten büyük bir iş gerçekleştirmiş, tüm Bene-Yisrael'i yok edebilecek bir salgın bu sayede durmuştur. Ancak yine de barışın sağlanabilmesi için geriye sadece bu denli sert bir yöntemin kalması, Bene-Yisrael için oldukça acı bir durumdur. Zira şiddet sonucu sağlanan barış, bu şiddet kesinlikle gerekli olduğu zamanlarda bile, kusurludur – bu şiddeti mecbur kılan ciddi çöküntünün işaretidir. **Şalom** sözcüğündeki Vav harfinin kırık olması buna işaret ediyor olabilir.

13. [Bu antlaşma] – Raşi.

Ardından [gelecek] soyu – İbn Ezra bu sözleri, Pinehas'ın bir gün öleceğine işaret olarak kabul eder. Bunu söyleme ihtiyacı duymasının nedeni, *Talmud*'daki kabul edilen görüşlerden birine göre, Pinehas'ın [ölmeyen ve ateşten atların çektiği ateşten bir arabayla göklere yükselerek melek mertebesine erişen (Melahim II 2:11)] Peygamber Eliyau ile aynı kişi olmasıdır. İbn Ezra buradaki ifadenin söz konusu görüşü çürüttüğü kanısındadır. *Tosafot* da (*Talmud* – *Baba Metsia* 114b o.a.) Eliyau'nun Binyamin kabilesi mensubu olduğuna dair bir görüşten alıntı yapar [oysa Pinehas Levi kabilesine mensuptur].

Rabenu Behaye ise bunun yeterli bir kanıt olmadığını belirtir; zira “*ardından [gelecek] soyu*” ifadesi, pekâlâ “göklere yükseldikten sonra ardın-

da kalan soyu” anlamında olabilir. Rabenu Behaye, *Talmud*'daki Pinehas'ın gerçekten de Eliyau olduğu görüşünü destekler. Bu görüş, Pinehas'ın burada kullandığı **BeKano Et Kinati** (bkz. p. 11 aşk., *İntikamımı alarak* k.b.) ikilemesini de destek olarak kullanır. Orada iki kez kullanılan **Kana** kökü ile Pinehas'ın burada ve gelecekte olmak üzere iki kez gösterdiği “Tanrı Adına kıskançlığa” işaret edilmektedir. Nitekim Peygamber Eliyau, kendi döneminde Bene-Yisrael'in günahkâr tavrı karşısında hissettiği feveran duygularını “*Bene-Yisrael antlaşmanı terk ettikleri ... için Tophulukların Tanrısı Aşem Adına kıskançlık hissediyorum (Kano Kineti)*” (Melahim I 19:14) sözleriyle dile getirirken de benzer bir ikileme kullanmıştır. Eliyau da iki kez kıskançlık gösterdiğini söylemektedir: Bir kez geçmişte [yani onu Pinehas olarak tanıdığımız bu olayda] ve bir kez de kendi zamanında. Ama o zamanki “kıskançlık” sadece duygu olarak ifade edilmektedir; buradaki gibi aktif bir şekilde dile getirilmiş değildir (*Talmud* – *Baba Metsia* 114b, Raşi o.a.).

Midraş, *Tanah*'ta Peygamber Eliyau'nun isminin beş yerde [en sondaki Vav harfi olmaksızın] “Eliya” şeklinde yazılı olduğuna dikkati çeker. Buna karşılık, Yaakov Avinu'nun ismi de beş yerde fazladan bir Vav harfiyle yazılıdır. *Midraş* bu durumu şöyle açıklar: Peygamber Eliyau, *Maşiah*'ın gelişinden önce bunu müjdeleyecek olan kişidir. Bene-Yisrael'in Atası olan Yaakov bir anlamda kendisinden bu beş Vav harfini, onun bu görevi yerine getirmesini garanti etme amacıyla “rehin almıştır”. O görevini yerine getirince bunları iade edecek, Eliyau'nun ismindeki eksiklik giderilecektir (bkz. Vayikra 26:42 aşk.). Böylelikle, önceki pasukta sözü edilen, **Şalom** sözcüğündeki kırık yazılan Vav harfi de Eliyau'nun Pinehas ile aynı kişi olduğu görüşüne farklı bir boyut kazandırmaktadır. Zira tüm *Tanah* boyunca Vav harfi ile, tabiri caizse, “sorunu olan” sadece iki kişi vardır: Pinehas ve Eliyau (*Baal Aturim*). Ve Eliyau görevini yerine getirdikten sonra, *Maşiah*'ın gelişiyile, dünyada en çok eksik olan şey, barış, **Şalom**, kusursuz hale gelecektir (krş. *Mişna* – *Eduyot* 8:7).

¹² Bu yüzden söyle: İşte ona barış antlaşmamı veriyorum.

¹³ [Bu antlaşma] Hem o hem de ardından [gelecek] soyu için ebedi bir Koenlik antlaşması olacaktır. [Kendisi bunu,] Tanrısı Adına ödün vermeden hareket edip Bene-Yisrael için onarım sağlamasının karşılığında [hak etmiştir].”

vermiştir: “öfke sonucu ortaya çıkan, şiddetli bir harekete geçme duygusu”. Çevirimizi bu doğrultuda, “*intikamımı alarak*” şeklinde yaptık (Raşi).

Gazabımı Bene-Yisrael’in üzerinden geri çevirdi – Pinehas, Tanrı Adına hareket ederek, Tanrı’nın, yabancı kızlarla işlenen ahlaksızlık günahına ceza olarak gönderdiği salgın hastalığı sona erdirmiştir. Pasuktaki “*Bene-Yisrael’i ... tüketmedim*” sözleri, Pinehas’ın bu davranışı olmasa, Bene-Yisrael’in salgın nedeniyle tümüyle yok olabileceğini ima etmektedir (krş. İbn Ezra). Dolayısıyla halk, yaptığı hareket nedeniyle Pinehas’tan nefret etmemeli, aksine ona şükran duymalıdır (*Daat Zekenim*).

Burada, Pinehas’ın soy ağacının büyükbabası Aaron’a kadar geri verilmesi, büyükbaba-torun arasındaki başka bir paralelliği de ortaya koymaktadır. Nitekim Korah olayı sonrasında meydana gelen bir başka salgın da Aaron tarafından engellenmiştir (*Meam Loez*; bkz. 17:12-15).

Rabenu Behaye, buradaki “*Bene-Yisrael’in üzerinden geri çevirdi*” ifadesinin, “Bene-Yisrael’in üzerine gitmekte olan gazabımı onlara ulaşmadan önce durdurdu” şeklinde olduğu görüşündedir. Önceki peraşanın bitiminde ölen 24.000 kişinin tümü, Zimri’nin başkanı olduğu Şimon kabilesine mensuptur. Yani Tanrı’nın gazabı sadece, günaha aktif şekilde kapılmış olan Şimon kabilesi mensuplarını vurmuş, Pinehas’ın davranışı da gazabın Bene-Yisrael’in geri kalanına ulaşmadan durmasını sağlamıştır. Böylece Pinehas’ın hareketi, Bene-Yisrael’i kesin bir yok oluştan kurtarmıştır. Bunun karşılığında da Pinehas [Peygamber Eliyau ile aynı kişi olduğu görüşü doğrultusunda (bkz. p. 13 açk.)] ebedi yaşama hak kazanmıştır.

Zoar bunu daha geniş bir şekilde açıklar. Mısır’dan Çıkış sırasında Bene-Yisrael’e katılan Erev Rav, çöl yolculuğu sırasında Şimon kabilesi mensuplarıyla evlenerek bu kabilenin bir parçası haline gelmiştir. Bu evliliklerden doğan çocukların bazıları, çöldeki çeşitli günahlar sırasında ölmüşlerdir. Moavlı kızlarla günah işleyenler de “halk” olarak tanımlanan Erev Rav mensubu insanlardır. Ama Yisrael ailesine mensup olan hiç kimse putperestlik günahını bilinçli bir şekilde işlememiştir. Konunun anlatımı sırasında belir-

tildiği üzere, “*Yisrael*” olarak adlandırılan kesimde günah işleyenler, sadece Midyani kızların onları tuzığa düşürmeleri sonucunda Baal Peor’a özgü iğrenç tapınma şeklini – ve ibadet değil, putu aşağılama amacıyla – gerçekleştirmiştir. Böylelikle, bu, kasıtsız putperestlik sınıfındadır ve Pinehas’ın hareketi bu günah için onarım sağlamıştır. Sonuç olarak ölen 24.000 Şimon kabilesi mensubu Erev Rav adlı kesimdendir, ama Yisrael ailesine mensup olan kimse bu salgında ölmemiştir (*Meam Loez*).

Ödün vermez tavrım – Tam çeviriyle “*kıskançlığım*”. Bkz. *Intikamımı alarak* k.b. Ya da “*sadece Bana tapınması konusundaki kesin tavrım*” (krş. *The Living Torah*). Bkz. 20:5.

12. Bu yüzden – İbranice **Lahen**. Bu, bir yemin ve kesinlik ifadesidir (krş. Şemot 6:6; bkz. Bereşit 4:15).

Söyle – İbranice **Emor**. Bu, Koenler’in verdiği beraha için kullanılan **Amor** sözcüğünü andırmaktadır (bkz. 6:23). Böylece bu sözcükle, Pinehas’ın yeni Koenlik konumuna atıfta bulunmaktadır (Rabenu Behaye).

Barış antlaşmamı veriyorum – Raşi’ye göre “Barış ifade eden antlaşmamı veriyorum”. Bu görüş doğrultusunda barış, antlaşmanın içeriğini değil, ifade ettiği iyi niyeti tanımlamaktadır (*Gur Arye*). Antlaşmadan kasıt ise sıradaki pasukta dile getirilen Koenlik’tir.

Alternatif olarak, antlaşmanın kendisi de “barış ve selamet” içeriyor olabilir: “*Barış [içerikli] antlaşmamı veriyorum*”. Bu doğrultuda Tanrı, Pinehas’ın Zimri’nin akraba ve yandaşlarının intikam duygularından korkmasına gerek olmadığına dair garanti vermektedir [Tanrı benzer bir garantiyi, dört kralı yenilgiye uğrattıktan sonra Avraam’a da vermiştir (Rabenu Behaye; bkz. Bereşit 15:1)]. Koenlik ile ilgili kısım ise antlaşma değil, Pinehas’ın, yaptığı karşısında hak ettiği ödülüdür (İbn Ezra; *Daat Zekenim*; Rabenu Behaye).

Buradaki “**Noten** – Veriyorum” sözcüğü aynı zamanda “*yerleştiriyorum; sabitliyorum*” anlamına gelebilir. Onkelos’un çevirisi de buna benzer doğrultuda “*Onun için barış antlaşmamı kesinleştiriyorum*” şeklindedir.

- 14 יָד וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֶּכָּה אֶשֶׁר הִכָּה אֶת־הַמְּדִינִית
- 15 זִמְרִי בֶן־סָלוּא נָשִׂיא בֵּית־אָב לְשִׁמְעוֹנִי: טו וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֶּכָּה
- הַמְּדִינִית כֹּזְבִי בַת־צוּר רֹאשׁ אֲמוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הוּא: פ
- 16 טו וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

görüştünderler (*Mesiah İlemim*). Öte yandan *Talmud* (*Sanedrin* 82b), Zimri'nin beş farklı şekilde adlandırıldığını belirtir ve her birinin nedenini açıklarken, onun aslında, Şimon kabilesinin [tümünün] başkanı Şelumiel ben Tsurışaday olduğunu vurgular (bkz. 1:6).

Dikkati çeken nokta, Zimri'nin isminin ve rütbesinin ancak şimdi açıklanıyor olmasıdır. Bunun bir sebebi, burada Pinehas'ın övülmesidir. Böylece Tora, Pinehas'ın onun yüksek konumuna ve lideri olduğu kabilenin olası tepkisine aldırmayıp, işlenen *Hilul Aşem* niteliğindeki çirkin günahlara seyirci kalmayarak kendi hayatını tehlikeye atma pahasına onu öldürdüğünü söylemekle, Pinehas'ı övmektedir (Raşi; Ramban).

Ayrıca Zimri'nin atasal bağlarının Pinehas'ın aile zinciri ile verilmesi de ikisi arasındaki tezati vurgulama amaçlıdır. Tora, Pinehas'ın soy ağacını övgü amacıyla verdiği yerde, Zimri'nin kabile aidiyetini yergi amacıyla vermektedir. Pinehas, büyükbabası Aaron'un mirasını el üstünde tutmuştur. Zimri ise, halkı içinde bir lider, bir kabile başkanı olmasına rağmen kendisini alçaltmıştır (*Midraş – Tanhuma* 2; Raşi; *Sefer Zikaron*; *Gur Arye*). Üstelik atası Şimon için de bir yüzkarasıdır. Nitekim Şimon, kızkardeşi Dina'nın yabancılar tarafından aşağılanması karşısında kesinlikle ödüm vermemiş, ahlaksızlık ve asimilasyonu reddettiğini tartışmaya açık olmayacak bir şekilde ortaya koymuştur (bkz. Bereşit 34:25). Ama Zimri, Pinehas'ın aksine, kendi atasının mirasını ayaklar altına almıştır. Kendisini lekeleyen, tüm ailesini de lekeler (Rabenu Behaye). Dina olayında Şimon'un yanındaki ortağının Levi olması da bu tezati daha açık bir hale getirmektedir. Zira Levi, Pinehas'ın atasıdır (*Meam Loez*).

15. Kozbi'ydi – *Talmudsal* kaynaklara göre Kozbi'nin asıl ismi Şvilenay (*Talmud – Sanedrin* 82b), Şelonay (*Targum Yonatan*) veya Şulani'dir (*Aniḥ*). Tora ondan ["*Kazav – Boşa Çıkarmak*" köküyle bağlantılı olarak] "Kozbi" diye bahsetmektedir, zira kendisini asıl hedef olarak Moşe

Rabenu'ya gönderen babasının isteğini boşakıarmıştır (*Talmud – Sanedrin* 82b).

Tsur'un kızıydı – Tsur, biraz aşağıda okuyacağımız üzere beş Midyan kralından biridir (31:8; Yeoşua 13:21). Nitekim pasuk onun "*bir atasal ailenin başı*" olduğunu söylemektedir [her ne kadar "kral" olarak adlandırılrsa da, çoğunlukla göçebe topluluklar halinde yaşayan Midyaniler söz konusu olduğunda oturmuş bir krallıktan çok kabilesel başkanlık kastedilmektedir (*Daat Mikra*; bkz. 22:4 açk.)]. Midyan ulusu beş atasal aileden oluşmaktaydı: Efa, Efer, Hanoh, Avida ve Eldaa (bkz. Bereşit 25:4). Tsur bunlardan birinin başkanıdır (Raşi). Ama bunun da ötesinde pasuk ondan "*halkların ... başı*" [yani "Midyan kabilelerinin başı" (*Beer Mayim Hayim*)] sıfatıyla söz ederek, kendisinin tüm bu atasal ailelerin de üst yöneticisi olduğunu vurgulamaktadır. Yani beş kral içinde en üst rütbelisi Tsur'dur. Ancak Tora, beş Midyan kralını listelerken, kendi kızını ahlaksızlığa teşvik etmesi nedeniyle Tsur'u en başa değil, üçüncü sıraya yazmıştır (bkz. 31:8) (*Midraş – Tanhuma* 2; Raşi).

Bu da Pinehas'a yönelik övgünün bir parçasıdır. Yabancı bir prensesi öldürmekten çekinmemiştir. Ama bunun ötesinde, Kozbi'nin kimliğinin açıklanması, Midyaniler'in Bene-Yisrael'e duydukları nefretin derecesini de gözler önüne sermektedir. Zira Tsur en üst düzeyli Midyan kralı olmasına karşın Yisrael'e zarar verme uğruna kendi kızını fuhuşa göndermekten çekinmemiştir (*Midraş – Tanhuma* 2; Raşi).

Midraş kaynaklı bir öğreti, Kozbi'nin aslında Balak'ın kızı olduğunu belirtir (*Targum Yonatan*; *Midraş – Bamidbar Raba* 20:24; 25:6 hakkında *Midraş Agada*). Bazılarına göre Kozbi anne tarafından Tsur'un torunudur (krş. *Tsafenat Paneah*). Balak'ın onun anne tarafından dedesi olması da olasılık dâhilindedir (*The Living Torah*).

16-18. Midyan'a karşı yeni tavır. Tanrı, tsadikin (Pinehas) ödülünü verdikten sonra, kötülerin (Midyaniler) cezasına geçmektedir (Ramban).

¹⁴ Midyanlı kızla birlikte öldürülen Yisreeli adamın ismi Zimri ben Salu'ydu; Şimoniler'de atasal aile başkanıydı.

¹⁵ Öldürülen Midyanlı kızın ismi ise Kozbi'ydi; Midyan'da halkların [ve bir] atasal ailenin başı [olan] Tsur'un kızıydı.

[109. Midyan'a Saldırı Emri]

¹⁶ Tanrı, Moşe'ye konuşarak [şöyle] dedi:

Pinehas, Eliyau olsa da olmasa da, Şofetim kitabında gördüğümüz kadarıyla oldukça uzun bir süre yaşamıştır. Yisrael'in hâkimlerinden Yiftah, kendi döneminde Bene-Yisrael'in [bu aşamada yeni ele geçirilmiş olan] Heşbon'da üç yüz yıldır yaşadığını söylemektedir (Şofetim 11:26). Bunun yaklaşık yüz yıl sonrasında da Pinehas'ın halen hayatta olduğu görülmektedir (Şofetim 20:28). Dolayısıyla Pinehas dört yüz yılı fazlasıyla aşan bir süre yaşamıştır (Rabenu Behaye).

Ebedi bir Koenlik antlaşması – Aaron ve oğulları Koenlik görevine atandıkları zaman, bu paye sadece kendilerine ve o andan itibaren doğacak çocuklarına ait olacaktı. Ama o sırada zaten doğmuş olan çocuklar Koen değillerdi. Pinehas'ın durumu da böyleydi. Aaron ve oğulları Koenler olarak meshedildikleri sırada Pinehas çoktan doğmuş olduğundan (Şemot 6:25), kendisi bir Koen değil, normal bir Levi kabilesi mensubuydu. Ama şimdi, Pinehas, yapmış olduğu bu hareketle, Tanrı'nın kendisine bu payeyi vermesine hak kazanmıştır (Raşi; İbn Ezra). *Talmud*'un da işaret ettiği gibi “Pinehas, Zimri'yi öldürene kadar Koen olmamıştır” (*Talmud* – *Zevahim* 101b; Raşi). İbn Ezra'ya göre antlaşma, Koen Gadollar'ın Pinehas'ın soyundan gelmeleri konusundaki bir vaadi de içermektedir. Hem I. hem de II. *Bet-Amikdaş*'taki Koen Gadollar'ın çoğunluğu Pinehas'ın soyuna mensuptu (bkz. *Divre Ayamim* I 5:30-41 ve 6:34-38. Ayrıca bkz. *Yehezkel* 44:15). Dahası bunun “ebedi” olması, Pinehas'ın soyunun hiçbir zaman kesintiye uğramayacağını da garantilemektedir (Ralbag).

“Ebedi Koenlik antlaşması” ifadesinin de özellikle Koen Gadol mevkiini kastettiği söylenebilir. Zira *Bet-Amikdaş*'ta kesintisiz görev yapan tek Koen, Koen Gadol'dur. Normal bir Koen sadece kendi görev sırası geldiği zaman görev yapar; ama Koen Gadol, sürekli olarak iş başındadır (*Daat Mikra*).

Tanrısı Adına – Bu sözler de Pinehas'ın davranışındaki önemli bir noktaya işaret etmektedir. Pinehas yaptığını kişisel sebeplerle değil,

tamamen Tanrı Adına yapmıştır (*Daat Mikra*). Sadece onun gibi yüksek karakterli kişiler herhangi bir davranışı hiçbir kişisel hedef gütmek-sizin “Tanrı Adına” yapabilir. Daha düşük düzey-dekiler ise, kendilerini yaptıklarının sırf Tanrı Adına olduğunu ikna etseler bile, gerçekte mut-laka, en azından şeref kazanmak gibi kişisel bir çıkar için içine karışmıştır. Bu nedenle kanunu daha az önemli konularda bile ele almak kim-senin hakkı değildir.

Bene-Yisrael için onarım – Pinehas, yaptığıyla Bene-Yisrael'in günahı için onarım sağlamıştır. Bu nedenle bir sonraki Koen Gadol olarak Bene-Yisrael'in günahlarının onarımını sağlaması uygundur (*Daat Zekenim*; Sforno) – hem onun hem de ardından gelecek Koen Gadol hanedanının (*Daat Mikra*).

14. Kızla birlikte – İbranice **Et**. Genelde bu sözcük ismin –i halini tanımlar. Ancak diğer anlamı “ile” şeklindedir. Normalde “ile” anlamın-da kullanılan sözcük **İm** olmasına karşın ikisi arasında bir fark vardır. **İm**, sadece mekân bakımından bir arada olmayı tanımlar. **Et** ise bunun ötesinde, fiziksel veya fikişel “bütünlük” ifade eder. Pinehas, Zimri'yi işte Midyanlı kızla böylesi bir bütünlük halinde öldürmüştür. İkisi hem fikişel açıdan sırf ahlaksız günah işleme amacını taşıırken hem de fiziksel açıdan bütünlük halindeyken öldürülmüştür.

Öldürülen – *Targum Onkelos*. Tam çeviriyle “vurulan”. Pasuğun tam çevirisi şöyledir: “Midyanlı kızla birlikte vurulan, vurulmuş Yisrael adamının ismi Zimri ben Salu'ydu – Şimoniler'de atasal aile başkanı.”

Şimoniler'de – Şimon kabilesi mensupları içinde (bkz. 26:14).

Atasal aile başkanıydı – Şimon kabilesi beş atasal aileden oluşmaktaydı (bkz. 26:12-13). Raşi ve İbn Ezra, sözlerinden anlaşıldığı kadarıyla, Zimri'nin, bunlardan sadece biri olan Şauli ailesinin (26:13; *Talmud* – *Sanedrin* 82b; Bereşit 46:10, *Aktav Veakabala* o.a.) başında olduğu

יִצְרוֹר אֶת־הַמְּדִינִים וְהַכִּיתָם 17
 אוֹתָם: יִהְיֶה־צָרָרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיהֶם אֲשֶׁר־נָכְלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר 18
 פְּעוֹר וְעַל־דְּבַר כְּזָבִי בַת־נִשְׂיָא מִדִּין אַחַתָּם הַמֶּכָּה בְּיוֹם־הַמִּגֵּפָה
 עַל־דְּבַר פְּעוֹר: אִוְיָהּ אַחֲרֵי הַמִּגֵּפָה פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה 1
 וְאַל אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר:

18. **Çünkü...** – Bu pasuk, önceki pasukta yer alan iki farklı emre aynı sırayla sebepler vermektedir. Midyaniler'e düşmanlık edilmelidir, çünkü onlar Peor olayında Bene-Yisrael'i putlara tapmaya sürükleyecek bir tuzak kurmakla onlara yönelik düşmanlıklarını ortaya koymuşlardır. Ve onlardan sert bir darbeyle intikam alınmalıdır, çünkü sırf Bene-Yisrael'e zarar verme amaçlarına ulaşmak için görülmemiş bir ahlaksızlık yöntemine başvurmuşlar, Midyan başkanının kızını bile ahlaksızlığa göndermekten çekinmemişlerdir (Ramban).

Peor olayıyla – Her ne kadar Peor bir Moav ilahıysa da, onu Bene-Yisrael'e zarar verme amacıyla kullanma fikri olasılıkla Midyaniler'e aitti (*Tsafenat Paneah*).

Komplolarıyla – Bkz. Bereşit 37:18. "Kötü niyetli / insi planlarıyla" (İbn Ezra).

Düşmanlıklarını ortaya koydular – Ya da "düşmanlık ettiler"; "size ıstırap verdiler" (İbn Ezra).

Tam çeviriyle "düşmanlık ediyorlar". Bu şimdiki zaman çekimli hal, Midyaniler'in halen düşmanca bir tavır içinde olduklarını ima eder. Bu doğrultuda İbn Ezra pasuğun ikinci kısmını şöyle açıklar: "Peor olayı nedeniyle [baş gösteren] salgının gerçekleştiği günde öldürülen kız kardeşleri Midyan başkanının kızı Kozbi nedeniyle [=onun intikamını almak için] size kötülük etme peşindedir". Dolayısıyla Midyan'a yapılacak saldırı önemli bir prensibin kaynağıdır: "**Aba Leorgeha Aşkem Leorgo** – Seni Öldürmeye Geleni, Erken Davranıp Sen Öldür" (Rabenu Behaye).

Midyan başkanının kızı – Kozbi'nin Midyan başkanı Tsur'un kızı olduğu daha önce söylenmiştir. Burada tekrarlanmasının amacı, Midyan bilgelerinin bir kral kızını bile ahlaksızlığa teşvik etmeye önyak olduklarına işaret etmektir (Rabenu Behaye; bkz. p. 1-6 açk.).

26.

1. **Ve salgından sonra** – Pasuk üç sözcükle başladıktan sonra Tora pasuğun ortasında yeni bir *peraşaya* başlamaktadır. "**Piska Beemtsa Pasuk** – Pasuğun Ortasında Paragraf [Başlangıcı]" olarak adlandırılan bu durum Tora'da oldukça enderdir (krş. Bereşit 35:22). *Hizkumi*'ye göre burada böyle bir duruma yer verilmesinin amacı, pasuğun devamında başlayan yeni konu içinde verilecek nüfus sayımı emri ile doğrudan bağlantı kurmaktır. Sayım emri salgından sonra verilmiştir. Tora bu aracı kullanarak salgın sırasında gerçekleşen ölümlerin, çöldeki son ölümler olduğunu vurgulamaktadır. Başka bir deyişle söz konusu nüfus sayımına dâhil olacak herkes artık Erets-Yisrael'e girecektir.

Bu ifadeye yer verilmesinin başka bir amacı da buradaki emirlerin uygulama sırasını belirtmektir. Tanrı Midyan'a saldırmayı ve nüfus sayımı yapmayı emretmiştir ve iki emrin arasına "salgından sonra" ifadesini ekleyerek, sıralamayı belirlemiştir. Nüfus sayımı salgınla Midyan'a saldırı arasında gerçekleştirilecektir (Ramban; *Lekah Tov*; bkz. 31:2).

Baal Aturim konuya farklı bir noktadan yaklaşır. Tora, Bene-Yisrael'de doğru yöntemle yapılmayan bir nüfus sayımının, yanında bir belayı getirebileceği uyarısında bulunmuştur (Şemot 30:12). Dolayısıyla şimdi nüfus sayımı salgının hemen ardından yapılacağından, Tora ikisi arasında belirgin bir paragraf arası vermiş, sayımla belayı birbirinden ayırmıştır.

☞ **Yeni nüfus sayımı.** Tanrı, Moşe ve Elazar'a, tıpkı bunun otuz dokuz yıl öncesinde Moşe ve Aaron'a emretmiş olduğu gibi, bir nüfus sayımı yapmalarını emreder. Bu sayımın birkaç nedeni vardır: [1] Sayım emrinin "salgından sonra" verildiğinin söylenmesi, sayımla salgın arasında bağlantı olduğunu belirtir. Bir çobanın, kendisine teslim edilen ve kurtların saldırısına uğrayan

¹⁷ “Midyaniler’i düşman ilan et ve onlara sert bir darbe indirin.

¹⁸ Çünkü onlar Peor konusu hakkında size karşı kurdukları komplolarıyla size yönelik düşmanlıklarını ortaya koydular ve Peor olayı nedeniyle [baş gösteren] salgın[ın gerçekleştigi] günde öldürülen kız kardeşleri Midyan başkanının kızı Kozbi nedeniyle [intikamı hak ettiler].

26

¹ Ve salgından sonra,

[110. Yeni Nüfus Sayımı; Reuven]

Tanrı, Moşe’ye ve Koen Aaron’un oğlu Elazar’a konuşarak [şöyle] dedi:

17. Midyaniler’i – Ama Moaviler’i değil. Aslında en azından metnin basit gidişatına göre, Moaviler’e karşı Midyaniler’den bile daha sert bir tavır alınması gerektiğini düşünebilirdik. Ne de olsa Yisrael’e karşı ilk düşmanlık gösterenler Moaviler’dir (22:3-4; *İmre Şefer*). Ayrıca halkın günah işlemesine ilk başta Moav kızları neden olmuştur (p. 1, *Mesiah İlemim*). Yine de Moaviler cezanın dışında tutulmuşlardır. Bunun olası bir nedeni Tanrı’nın Moaviler’e saldırmayı önceden yasaklamış olmasıdır (bkz. Devarim 2:9); çünkü Kral David’in büyükbabasının annesi olan Rut, Moav soyundan gelecektir (*Talmud – Baba Kama* 38b; Raşi; krş. Ramban). Bir başka sebep de Moaviler’in davranışının temelinde haklı sayılabilecek bir korkunun olmasıdır. Oysa Midyaniler, hiçbir tehdit altında olmamalarına rağmen, sebepsiz bir nefret ve düşmanlık sonucunda kızlarını Bene-Yisrael’in üstüne salmışlardır (Ramban; 31:2, Raşi o.a.). Başka bir alternatifte göre ise Moav’ın saldırıya maruz bırakılmasının sebebi, ataları Lot’un Avraam’a sadakat göstermiş olması olabilir. Mısır’a hep birlikte indiklerinde Avraam, karısı Sara’yı kızkardeşi olarak tanıtmış, Lot da onu ele vermemiştir. Öte yandan Moavi erkekleri, Bene-Yisrael’e düşmanlık ettikleri için, Yahudilik’i kabul etseler bile, bir Yisrael kızı ile evlenmekten ebediyen men edilmişlerdir (Devarim 23:4; Ramban).

Düşman ilan et – İbranice *Tsaror*. Bu, *Şabat* emrinden hatırlayacağımız *Şamor* ve *Zahor* sözcükleriyle aynı yapıda çekilmiş bir fiildir. Bu çatı süreklilik anlamı ifade eder. Tanrı, Bene-Yisrael’e, Midyaniler’e karşı sürekli bir düşmanlık tavrı içine girmelerini emretmektedir. Çevirimiz bu doğrultuda serbesttir ve tam çeviri “Midyaniler’e [sürekli] düşmanlık et” şeklindedir. Fiil “düşmanlığını sürekli ve aktif olarak göster” (Raşi), “taciz et” (*The Artscroll Chumash – Stone Edition*), “sıkıntı ver” ya da “saldır” (*The Living Torah*) anlamları ile de değerlendirilebilir.

Onlara sert bir darbe indirin – Tam çeviriyle “onları vurun”. Ya da “onları öldürün” (*Targum Onkelos; The Living Torah*).

Böylece pasuk Midyaniler’e karşı iki emir içermektedir. İlki Midyaniler’i düşman kabul etmek ve bunu, onları taciz edip, onlara sıkıntı vererek göstermektir. Bu emrin sürekliliği, *Tsaror* fiilinin çatısıyla vurgulanmıştır. Başka bir deyişle bu, bir kerelik somut bir eylemi değil, sürekli bir tavır ifade eder (Raşi). İkinci emir “darbe vurun” ise gerçek bir savaşı kastedir. Nitekim kısa bir süre sonra Bene-Yisrael, başlarına gelenlerin baş sorumluları olan Midyaniler’den intikam alma emri alacaklardır (31:2).

Or Ahayim, bu emirlerin derindeki amacının sadece intikam olmadığı açıklamasını yapar. Nitekim Midyaniler’den intikam almak da burada önem taşımaya rağmen, bunun için sürekli bir savaş durumuna gerek yoktu, bir kerelik bir askeri harekât yeterli olurdu. Dolayısıyla daha derin bir nokta söz konusudur: Midyan’ın başı çektiği olay sırasında Yahudi Ulusu’nun içinde, aktif olarak bir şey yapmasalar bile, ahlaksız zevkler için arzuya ve Peor’a tapınma isteğine kapılan, günahkârlara içten içe imrenen kişiler olmuştur. Bu tip arzuları kökünden söküp yok etmek çok zordur, çünkü şehvet, sürekli yeniden ortaya çıkabilen bir tehlikedir. Böyle bir tehlikeyle baş etmenin yolu, insanların çekici bir arzu olarak düşündükleri şeyin aslında bir düşman ve varoluşlarına karşı bir tehdit unsuru olduğunu anlamalarını sağlamaktır. Ahlaksızlık ve putpe-restliklerini Yisrael’in içine sızdıran Midyaniler’in karşısında, Bene-Yisrael, Midyaniler’in aslında kendilerine yönelik bir nefret kaynağı olduklarına, bu nedenle onlara karşı sürekli bir düşmanca tavır almaları gerektiğine ikna olmalıydılar. Tora’nın sürekli bir düşmanlık ruhunu ortaya koymasının nedeni budur.

ב שָׂאוּ אֶת־רֹאשׁ | כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

2

מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יִצְאָ צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל:

ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ

3

ד לֵאמֹר: ז מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה

4

ה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵי־צֵאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: שֵׁנִי הָרְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל

5

בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפִלֹא מִשְׁפַּחַת הַפִּלְאִי:

ו לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֲצִירוֹנִי לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי:

6

Yönetmek” köküyle bağlantılı görülebilir ve bu durumda ifadenin anlamı “Moşe onları [yapacakları konusunda] yönlendirdi” şeklinde olur (Aamek Davar).

4. Mısır Ülkesi’nden çıkan – Çevirimize göre, nüfus sayımındaki kriterler, Mısır’dan Çıkış’ın ardından yapılan ilk sayımdakilerle aynı olmalıdır (Raşi; bkz. Şemot 30:13 v.d.). Alternatif olarak, pasuk şöyle de anlaşılabilir: “Yirmi yaş ve üstünde olup Mısır’dan çıkan Bene-Yisrael [mensupları,] Tanrı’nın Moşe’ye emretmiş olduğu şekilde [sayılacaktır].” Bu bakışla “Mısır’dan çıkan” [=“Mısır’dan çıkmakta olan”] ifadesi şimdiki sayıma dâhil edilecek kişileri tanımlamaktadır. Mısır’dan çıkan neslin sadece yirmi yaş ve üstündekileri çöl yolculuğu boyunca ölmüştür (bkz. 14:29-31). Ama yirmi yaş altındakiler hayatadamlar ve genelde bir nüfusun yarısını bu yaş grubu oluşturduğundan şimdi sayılacak olanlar içinde önemli bir kısmı “Mısır’dan çıkan” sıfatına uygundur (İbn Ezra).

5-51. Sayım sonuçları ve aile listeleri. 1:18’deki açıklamalarımızda belirttiğimiz üzere, Ramban bir konuya işaret eder: Bamidbar kitabının başında anlatılan sayımla buradaki arasındaki en belirgin fark burada soy kütüklerine kaydın olmamasıdır. Bu kayıt, ilk sayımda yapılmış, herkes kabileler ve aileler bazında sınıflandırılmıştır. Ardından da her kabile kendisine ayrılan bölgede kamp yapmış, kamp düzenini titizlikle korumuştur. Dolayısıyla şimdi böyle bir detayla ilgilenmeye gerek yoktur. Ancak bu açıklama doğrultusunda sayımda aileler düzeyine inilmesine de gerek olmamalıdır. Oysa bu sayımda ailelerin listesinin, ilk sayımda açıklanmayan düzeyde ayrıntılı bir şekilde verildiğini görüyoruz. Ramban bunun, şimdiki sayımın amaçlarından biri olan Erets-Yisrael’in paylaşımı ile bağlantılı olduğunu

belirtir. Zira Ülke önce kabileler arasında paylaşılacak, ardından da her kabilenin toprakları da, ona ait ailelere bölünecektir.

Kabilelerin buradaki sıralaması, Perek 1’deki sıralamayla neredeyse aynıdır. Tek fark Yosef’ten türeyen iki kabile Efrayim ve Menashe’nin sıralamadaki yeridir. Perek 1’de Efrayim, burada ise Menashe önce yer almaktadır. İbn Ezra’ya göre bu, sıralamada önceliğin kalabalık olan kabileye verilmesiyle açıklanabilir. Orada Efrayim daha kalabalık iken, arada geçen otuz dokuz yıl içinde Menashe kabilesinin nüfusu Efrayim’in nüfusunu geçmiştir.

5. Reuven-oğulları – Bkz. Bereşit 46:9, Şemot 6:14.

Hanoh – Bu isimle ilk karşılaşmamız, Kayin’in ilk oğluludur (Bereşit 4:17). Her ikisi için bu ismin verilme sebebi, onun üçüncü nesli eğitecek olmasıdır [*Hanoh*, “*Hanah* – Eğitmek”] fiilinin sürekli emir kipindedir: “eğit”]; zira her iki durumda da Hanoh, *behor* olan babasının *behor* oğludur (*Daat Mikra*).

Palu – Bazılarına göre daha önce ismi geçen Pelet (16:1) ile bağdaştırılabilir (*Daat Mikra*; ancak bkz. 16:1 açık.). İsim “*Pele* – Hayret Verici” sözcüğü ya da “*Pala* – Ayırmak” köküyle bağlantılı olabilir (*Daat Mikra*).

6. Hetsron – Yeuda’nın oğlu Perets’in de aynı isimde bir oğlu vardır (Bereşit 46:12 ve aşağıda p. 21). İsmi “*Hatser* – Avlu” ile bağlantılı olabilir. “Yerleşik düzene sahip”, “göçebe olmayan” anlamı mümkündür (*Daat Mikra*).

Karmi – Yeuda kabilesine ait soy ağaçlarında da bu isme rastlanmaktadır (Divre Ayamim I 4:1 vs.). “*Kerem* – Bağ” (üzüm bağı) ile bağlantılıdır: “Bağım”. *Baal Aturim*’e göre “*Kerem Aşem* – Tanrı’nın Bağı”nın kısaltmasıdır.

² “Yirmi yaş ve üstündeki tüm Bene-Yisrael toplumunun nüfusunu – Yisrael’de orduya katılabilecek herkesi – atasal ailelerine göre belirleyin.”

³ Moşe ve Koen Elazar onlarla Moav ovalarında, Yarden’in Yeriho’nun [karışısında kalan] kıyısında konuşup [şöyle] dediler:

⁴ “Tıpkı Tanrı’nın Moşe’ye ve Mısır Ülkesi’nden çıkan Bene-Yisrael’e emretmiş olduğu şekilde, yirmi yaş ve üstündekiler [sayılacak].”

⁵ Reuven, Yisrael’in *behoru*[ydu]. Reuven-oğulları [şunlardır]:

Hanoh[’tan] Hanohi ailesi, Palu’dan Palui ailesi,

⁶ Hetsron’dan Hetsroni ailesi, Karmi’dan Karmi ailesi.

sürüde zararı belirlemek üzere tekrar sayım yapması gibi, Moşe de salgın sonrasında kalanların sayısını belirlemek için bu sayımı yapmalıdır (*Midraş – Tanhuma* 4; Raşi; *Biurim Lepiruş Raşi Al Atora*). [2] Bene-Yisrael Mısır’dan çıktıktan sonra Moşe’ye sayıyla teslim edilmiştir (bkz. 1:2 ve Şemot 12:37). Ve yakında görevi tamamlanacağı için, Moşe de aldıklarını geri vermeden önce bir yekün çıkarmalıdır (*Midraş – Tanhuma* 4; Raşi). [3] Erets-Yisrael, on iki kabilenin nüfusuna göre bölünecektir. Bu nedenle kabilelerin nüfuslarının belirlenmesi gereklidir (İbn Ezra; bkz. 26:53). [4] Ülke’yi ele geçirmek için yakın zamanda yapılacak savaşlara hazırlık olarak, savaşmaya uygun erkeklerin sayısının belirlenmesi gerekmektedir. En yakın savaş ise Midyan’a karşı yapılacak olandır (Abravanel). Ayrıca bu sayımda kabilelerdeki başlıca ailelerin isimleri de yer alacaktır (*Daat Zekenim*).

Önceki nüfus sayımı ile bunun arasında farklar ve benzerlikler vardır. Öncelikle, ilk sayımdan farklı olarak burada “isim adedine göre, kafa başı sayım” yapılacağı gibi ayrıntılara girilmemektedir. Belki de bu sayımda böyle ayrıntılara gerek olmayacaktır; zira ilk sayımda bunun yapılmasının nedeni, düzene sokulacak kamp için herkesin kendi kabilesinde ve atasal ailesindeki yerinin kesin olarak tanımlanmasıydı. Bir başka fark, önceki sayımda ön planda olan kabile başkanlarından burada söz edilmemesidir. *Meşeh Hohma*’ya göre kabile liderleri gerçekten de bu sayımda görevlendirilmemişlerdir; bunun sebebi bir kabile başkanı olan Zimri’nin hareketidir. Moşe, diğer kabile başkanlarını teselli etmek için, bir sonraki peraşanın başında verilen emri doğrudan onlara hitaben verecektir (bkz. 30:2). Burada herkesin sayım için kafa başı yarımşar *şekel* vereceği söylenmemektedir ve bu, önceki sayımda da söylenmemiştir (bkz. 1:2 ačk., *Kafa başı [sayımla]* k.b.). İki sayım arasındaki bir benzerlik de Levi kabilesinin, diğer kabilelerden ayrı sayılmasıdır. Sayım sırasında kabilelerin listelenme sırası, neredeyse ilkindeki sıranın tamamen

aynısıdır. Ayrıca iki sayımda elde edilen sonuçlar da birbirine çok yakındır. Bu iki noktaya ilerideki açıklamalarımızda değineceğiz (*Daat Mikra*).

Moşe’ye ve ... Elazar’a – “Moşe’ye ve onun aracılığıyla Elazar’a” (İbn Ezra). İlk sayımda Moşe’ye eşlik eden Aaron’un yerini, şimdi onun yerine Koen Gadol olan oğlu Elazar almıştır.

Tanrı, Moşe’nin ardından Bene-Yisrael’in lideri olacak olan Yeoşua’yı bu nüfus sayımında görevlendirmemiştir. Ayrıca Moşe’ye sayım sonuçlarını Yeoşua’ya aktarmasını da söylememiştir; zira bunlar, Moşe’ye, yaklaşmakta olan ölümünü hatırlatıp ona üzüntü verecektir. Bu nedenle Elazar görevlendirilmiştir. Moşe öldükten sonra bilgiyi Yeoşua’ya o aktaracaktır (*Meam Loetz*).

2. Orduya katılabilecek herkes – Bu ifade de, sayımın amacının askeri yanına işaret etmektedir (*Daat Mikra*).

Atasal ailelerine göre – Herkes kendi babasının ailesine göre kaydedilecektir (Raşi).

3. Onlarla ... konuşup – Moşe ve Elazar, halkla konuşup, Tanrı’nın sayım hakkındaki emrini açıklamışlardır (Raşi).

Kullanılan sözcük **Otam** temelde “onları” ya da bazı yerlerde “onlarla” anlamını taşır. Raşi’yi takiben çevirimiz daha az görülen ikinci anlam doğrultusundadır. Onkelos ise, temel anlamı kullanılarak çeviriyi şöyle yapar: “Moşe ve Koen Elazar, [sayımdan sorumlu olacak kişilere,] **onları** [=Bene-Yisrael’i] Moav düzlüklerinde saymalarını söylediler.” Her iki görüşü yansıtan bir alternatif: “Moşe, **onları** [=Bene-Yisrael’i] saymaları için **yöneticilerle** konuştu” (*Targum Yonatan*).

Sözcüğün “onları” şeklindeki anlamı doğrultusunda ifade “Moşe, **onları** konuştu” şeklinde de olabilir – ki bu, Moşe’nin sayım sırasında herkesin ismini tek tek telaffuz ettiğini kasteder (Rabenu Meyohas). Başka bir açıklamaya göre “**Vaydaber – Konuştu**” sözcüğü, Aramca “**Dabar** –

וְאֵלֶּף

מִשְׁפַּחַת הָרְאוּבֵנִי וַיְהִי פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים:

oluşur. İkisinde *Alef* ve *Şin* harfleri ortaktır – ki bu, “*Eş* – *Ateş*” sözcüğünü oluşturur. Erkek’te fazla olup erkeği simgeleyen harf *Yod*, kadındaki ise *E*’dir. Bu iki harfin birleşimi, Tanrı’nın [yukarıda bahsi geçen] İsmi’ni oluşturur. Böylelikle kadın ve erkeğin uygun birleşiminde Tanrı’nın İsmi oluşmaktadır. Ama erkek ve kadın bu ilişkilerinde kutsiyete yer vermez, Tanrı’nın, aralarında barınmasına müsaade etmezlerse, bu iki harf simgeselliğini yitirecek, geriye sadece “*Eş* – *Ateş*” kalacaktır.

Bu öğreti, Tanrı’nın ahlakı tasdik eden mühür niteliğindeki İsmi’nin neden özellikle *Yod* ve *E* harflerinden oluşan İsmi olduğunu açıklamaktadır. Bene-Yisrael tüm özel ilişkilerinde kutsiyeti ön planda tuttukları için Tanrı da Yisrael ailelerinin isimlerine bu iki harfi eklemiştir. Dahası, iffet konusunda kadınların yeri çok önemli olduğu, ayrıca Hahamlarımız’ın sözleriyle “Bene-Yisrael Mısır’dan o neslin iffetli kadınları sayesinde çıkmış” oldukları için, kadını simgeleyen *E* harfi, erkeği simgeleyen *Yod*’a göre önceliklidir. Bu nedenle aile isimlerinin önüne *E* harfi, arkasına da *Yod* harfi yerleştirilmiştir.

Bu harfler normalde sadece “aile” isimlerine eklenmiş olmasına rağmen, Reuven, Şimon ve Zevulun “kabilelerine” de eklenmiştir; çünkü bu kabilelerde ahlakın belirli bir aşamada sekteye uğramış olabileceği düşünülebilirdi. Örneğin Reuven, Rahel öldükten sonra yatağını Bila’nın çadırına yerleştiren babası Yaakov’un yatağını, onun özel hayatına karışarak kendi annesi Lea’nın çadırına taşımıştı. Tora bunu, özel hayata karışmanın ciddiyetini vurgulamak için, Reuven hakkında, “*Bila ile yattı*” şeklinde anlaşılabilecek bir ifadeyle belirtmektedir [oysa Reuven böyle bir şey yapmamıştır ve gerçek anlam “*Bila’nın yatak düzenini bozdu*” şeklindedir] (bkz. Bereşit 35:22 açık.). Buna bakarak okuyucu Reuven’in son derece ağır günahlar olan zinadan ve babanın eşiyle ilişkiden sorumlu olduğu şek-

linde tamamen hatalı bir sonuca varabilirdi. İşte Tanrı böyle bir şey olmadığını, Reuven’in ve dolayısıyla onun soyundan gelen kabilenin ahlakında hiçbir leke bulunmadığını vurgulamak için Reuven kabilesinin ismine de *E* ve *Yod* harflerini eklemiştir. Bunun yanında geçtiğimiz kısımda salgından özellikle Şimon kabilesinin etkilendiğini görüyoruz. Başka bir deyişle yabancı kızlarla ahlaksızca davrananlar genel olarak bu kabile mensuplarıdır. Üstelik olayın doruk noktasında kabile lideri Zimri’nin çirkin davranışı vardır. Buna bakarak Şimon kabilesinin ahlakının artık bozulduğu sonucuna varılabilirdi. Ancak Tanrı bu kabilenin ismine de söz konusu iki harfi ekleyerek, Şimon kabilesinin mevcut halinde ahlaki hiçbir sorun olmadığına tanıklık etmektedir. Son olarak Zevulun kabilesi geçmişte değil, ama gelecekteki durumu nedeniyle bir ön şüphe altındadır. Bu kabile özellikle deniz aşırı ticaretle uğraşacağından, erkekler evlerinden uzun süreler uzak olacaklardır. Ve bu, ahlaksızca davranışlara yol açabilecek bir durumdur. Ama Tanrı, İsmi’ni Zevulun kabilesine de ekleyerek böyle bir şüpheye yer olmadığını, Zevulun’un da diğer kabilelerle aynı kutsiyet ve ahlak düzeyini korumaması için hiçbir sebebin bulunmadığını vurgulamıştır (*Midraş – Şir Aşirim Raba* 4:12; *Pesikta DeRav Kaana, Beşalah*; Raşi; *Alşeh*; *Gur Arye*; *Maskil Ledavid*; *Meam Loetz*).

43.730 – İlk sayımda Reuven kabilesinin nüfusu 46.500’dü (1:21). Dolayısıyla 2.770 kişilik (-%6) bir kayıp söz konusudur. Reuven kabilesinin Korah’ın isyanında Tora tarafından özellikle ön plana çıkarıldığı hatırlanmalıdır (16:1). Önümüzdeki pasukta da bu kabileyeye mensup Datán ile Aviram da isyanın baş suçluları olarak sunulmaktadır. Tora bu ikisinin inatçı tavırları olmasaydı Korah’ın bu kadar ileri gitmeyeceğini ima etmektedir (*Or Ahayim*; *Daat Mikra*; bkz. 16:12-15). Sonuç olarak bu kabiledeki kayıp Korah’ın isyanıyla doğrudan ilgisi olabilir.

⁷ Reuveni aileleri bunlardır. Sayıları 43.730'du.

7. Reuveni aileleri – İbranice **Mişpehot A-Ruveni**. Bu kısım içinde biri hariç tüm ailelerin isimleri önce orijinal halleriyle, sonra da iki harf ekle yer almaktadır. Örneğin "**LeFalu, Mişpahat A-Palu-İ** – *Palu'dan Palui ailesi*" (p. 5) ifadesinde, ailenin atası olan Palu'nun isminin başına bir *E* harfi, sonuna da bir *Yod* harfi eklenmiştir – tüm ailelerde aynı durum söz konusudur [bu konudaki en bariz istisna, Aşer kabilesine mensup Yimna ailesidir (p. 44). Ona böyle bir ekleme yapmaya gerek olmamıştır, zira zaten başında bir *Yod*, sonunda bir *E* harfi vardır. Başka ailelerde de aile atasının isminin son harfi zaten *Yod* olduğu için, sadece başına bir *E* harfi eklenmiştir (örneğin *Karmi*, bkz. ö.a.)]. Aslında Tora'nın herhangi bir topluluğun ismini oluştururken, o topluluğun atasının isminin başına bir *E*, sonuna da bir *Yod* yerleştirmesi çok özel bir durum değildir. Nitekim **Kenaan** isminden (Bereşit 10:15), **A-Kenaan-İ** olarak adlandırılan ulusun ismi aynı şekilde türetilmiştir (bkz. 21:1). Yine de bizim paragrafımızda bu sadece türetilmiş isim olarak geçmekle kalmayıp, kaynağı da verilmektedir. Sadece ailelerin isimlerini sıralamak [ör. *Palui*] yeterli olmasına karşın, gereksiz görünen bir şekilde atanın ismi de verilmektedir [ör. *Palu'dan*]. Bu da, buradaki *E* ve *Yod* harfi eklemelerinin, basit bir isim türetiminin ötesinde bir amaç taşıdığına işaret eder (*Maskil Ledavid*). *Midraş* bu amacı şöyle açıklar:

Bene-Yisrael Tora'yı almak üzere Sinay dağına geldiği zaman, kıskançlığa kapılan diğer uluslar[ın göklerdeki temsilcileri] bu durumu protesto etmişlerdi. Tüm uluslar içinde Tanrı neden özellikle Bene-Yisrael'i seçip onlara yakınlık göstererek bu kadar onur ve itibar vermişti? Tanrı bunu şöyle cevaplamıştı: "Onlar bunu, lekesiz bir soy ağacına sahip oldukları için hak ettiler. Onların soylarında gayrimeşru kimse yok." Bunun üzerine diğer uluslar Yisrael'e övgüler sunmuşlardı. *Şir Aşirim*'de veciz bir dille ifade edildiği gibi: "*Kızlar onu gördüler ve mutlu addettiler, kraliçeler ve cariyeleler onu methettiler*" (*Şir Aşirim* 6:9) [Buradaki "*kızlar*", diğer ulusları temsil eder ve özel bir "*kız*" olan Yisrael'i, ahlaksızlık ve gayrimeşruluktan bağımsız olduğu için övmektedirler]. Ancak bu, Tora alındığı zaman

için doğrudur. Şimdi ise Yisrael Moav ovalarına gelmiş burada yabancı kızlarla ahlaksızlık çamuruna batmıştır. Bu noktada uluslar tekrar şikâyeteye başlarlar: "Yisrael'in önceki iffeti artık sekteye uğradı!"

Bu nedenle Tanrı, gönderdiği salgınla halkın içinden günahkâr kesimi tamamen temizledikten sonra, Moşe'ye halkı tekrar saymasını ve her ailenin isminin başına ve sonuna, Kendi İsimleri'nden birini oluşturan *Yod* ve *E* harflerini eklemesini söylemiştir. Böylece Bene-Yisrael'in, günahkârların tamamen ortadan kalkmasıyla, halen ahlakını gerektiği şekilde korumuş bir ulus olduğuna Bizzat Tanrı'nın İsmi tanıklık edecektir. [Raşi bu *Midraş*'ın başka bir versiyonuna göre, diğer ulusların Bene-Yisrael ile "Bu ulusun Mısır'dan iffetli bir şekilde çıkabilmiş olması mümkün mü? Mısırlılar onların bedenlerine hâkim olduklarına göre kadınlarına da elbette hâkim olmuşlardır!" diyerek alay ettiklerini, Tanrı'nın da, ailelerin saflığını vurgulamak için İsmi'nin bu iki harfini eklediğini belirtir].

Söz konusu *Midraş*'a göre iki yeni soru doğmaktadır: [1] Söz konusu iki harf, sadece "aile" isimlerine eklenmiştir. Kabile isimlerine ise üç istisna haricinde böyle bir ekleme yapılmamıştır. Bu üç istisna, pasuğumuzdaki Reuven ile, Şimon (p. 14) ve Zevulun (p. 27) kabileleridir. Bu üç kabilede neden bu eklemeye ihtiyaç olmuştur? [2] Tanrı'nın başka İsimleri de olduğuna göre, ahlakı tasdik eden mühürü neden özellikle bu iki harften oluşan İsim'dir?

Bunun için, Hahamlarımız'ın şu tanınmış öğretisini hatırlayalım: "Rabi Akiva şöyle dedi: Erkek ve kadın, eğer hak ederlerse *Şehina* aralarındadır. Hak etmezlerse ateş onları tüketir" (*Talmud* – *Sota* 17a). Tanrı'nın Kutsal Varlığı *Şehina*, Tora'nın kuralları doğrultusunda kutsal bir evlilik bağıyla birleşmiş bir çiftte eşlik eder. Bunun olmadığı bir ilişki, kutsiyete değil, ateşli tutkuya dayalıdır ve sonunda bu ateş onları hatadan hataya sürükleyerek tüketir. Bu, erkek ve kadının İbranice karşılıklarında da görülmektedir. Erkek (*İş*) sözcüğü *Alef-Yod-Şin* harfleriyle yazılır. Kadın (*İşa*) ise *Alef-Şin-E* harflerinden

- ח וּבְנֵי פִלֹא אֱלִיאָב: ט וּבְנֵי אֱלִיאָב נִמּוּאֵל וְדָתָן
 8-9 וְאַבִּירָם הוּא־דָּתָן וְאַבִּירָם קְרוּאֵי [קְרִיאֵי] הָעֵדָה אֲשֶׁר הָצִו
 10 עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּעֲדַת־קֶרַח בְּהִצָּתָם עַל־יְהוָה: י וּתִפָּתַח
 הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וְתִבְלַע אֹתָם וְאֶת־קֶרַח בְּמֹת הָעֵדָה בְּאֶכְל הָאֵשׁ
 11 אֵת חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתַיִם אִישׁ וַיְהִי לָנֶס: יא וּבְנֵי־קֶרַח לֹא־מָתוּ: ס

kendileridir". Tam çeviriyle "o *Datan ve Aviram*". İbranice kullanım "aynı *Datan ve Aviram*" iması da taşır. Onlar baştan sona hiç değişmeden, aynı kötülükleriyle kalmışlardır (*Talmud – Megila* 11a). Tora'nın burada isyanın asıl sorumluları olarak *Datan ve Aviram*'ı göstermesi dikkat çekicidir.

10. Ve Korah'ı – Olayın anlatıldığı yerde Korah'ın kendisinin toprak tarafından yutulduğu açıkça söylenmemektedir. Benzer şekilde Devarim 11:6'da da toprak tarafından yutulanlar olarak sadece *Datan ve Aviram*'dan bahsedilmekte, Korah'tan söz edilmemektedir. Bizim pasuğumuz ise "ve *Korah*'ı" sözlerini stratejik bir konuma yerleştirmiştir. Bu sözlerin öncesinde toprağın günahkârları yutmasından, sonrasında da Tanrısal ateşle ölenlerden bahsedilmektedir. Bu da farklı görüşlerin kaynağıdır. Bazılarına göre Korah, açıkça belirtilmemesine rağmen toprak tarafından yutulmuştur. Nitekim bizim pasuğumuz buna bir destek sayılabilir (*Daat Mikra*). Bazılarına göre sadece ateşle yanmıştır (İbn Ezra). *Talmud*'dan anlaşıldığına göre ise Korah hem yanmış hem de toprak tarafından yutulmuştur (*Talmud – Sanedrin* 110a; Rabenu Behaye). Bkz. 16:32 açık.

İbret – İbranice *Nes*. Bu sözcük genelde "mucize" anlamında kullanılır. Ancak her ne kadar *Datan ve Aviram*'ın ölümünde açık bir mucize söz konusu idiyse de, ikisi şahsen birer mucize olmuş değillerdir (*Gur Arye*). Dolayısıyla anlam, [sözcüğün gerçek anlamı olan] "işaret" şeklindedir (krş. 21:8 açık.). *Datan ve Aviram*, yetkisiz kişilerin bir daha *Koenlik* kurumuna karşı gelmemesi için hatırlatıcı ve ibret niteliğinde birer işaret olmuşlardır (Raşi; Rabenu Behaye). Krş. 17:3.

11. Korah'ın oğulları ölmemişlerdi – Bunların isimleri Asir, Elkana ve Aviasaf'tır (Şemot 6:24). İlk bakışta Korah'ın oğullarının ölmediğinden neden bahsedildiği açık değildir. Eğer babalarının günahına katılmamışlarsa, bunun cezasını elbette onlar görecektir değillerdir. Ve eğer günaha katılmışlarsa neden ölmemişlerdir? (*Beer Mayim Hayim*; *Mesiah İlemim*; *Mişmeret Akodes*). Aslında onlar da en başta isyanın bir parçasıydı. Ancak ceza anında akıllarından *teşuva* düşünceleri geçirdikleri için (*Midraş – Şoher Tov* 45), toprak onları yuttuktan sonra diğerleri *Geinom*'a inerken, Tanrı onlara yüksek bir yer ayırmış, böylece kurtulmuşlardır (*Talmud – Megila* 14a; Raşi). Belki de pasuk buna istinaden "Korah'ın oğulları hayatta kalmışlardı" demek yerine "ölmemişlerdi" demektedir. Zira "ölmemişlerdi" ifadesi, "ölmeyi hak etmişler, ama yine de ölmemişlerdi" iması taşır. Ayrıca bu ifade ölüme yakın olma anlamını da çağrıştırmaktadır. Gerçekten böyledir, zira onlar *Geinom*'a inmekten son anda arada bir yerde kalmışlardır. Bunun sebebi, *teşuvalarının* henüz tam olmamasıdır – sadece "akıllarından *teşuva* düşüncesi geçirmişlerdir" (*Gur Arye*). Onları sonra hayatta tutan, bunun ardından gerçek bir *teşuva* yapımlarıdır (bkz. 16:32 açık.). Yine de bu olay, sadece samimi bir *teşuva* düşüncesinin bile çok olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır.

Korah'ın oğulları aslında *Levi* kabilesine mensup olmalarına rağmen, onlardan *Reuven* kabilesi kapsamında bahsedilmektedir. Bunun amacı *Datan ve Aviram*'la Korah arasındaki tezata dikkati çekmektir. *Datan ve Aviram*'ın tüm aileleri, çocuklarıyla birlikte tamamen yok olmuştur. Korah'ın oğulları ise hayatta kalmışlardır. Bu da, *Datan ve Aviram*'ın kötülüğünün, Korah'inkinden bile daha büyük olduğuna işaret eder (İbn Ezra).

⁸ Palu'nun oğulları: Eliav.

⁹ Eliav'ın oğulları: Nemuel, Datan ve Aviram. [Bunlar, halkı] Tanrı'ya karşı kıskırttıkları sırada Korah'ın yandaşları içinde [yer alıp Yisrael'i] Moşe'ye ve Aaron'a karşı ayaklandıran cemaatin temsilcileri olan Datan ve Aviram'dır.

¹⁰ Toprak, ağzını açıp onları yutmuştu – ve Korah'ı. [Bu olay,] Cemaat, [Tanrısal] ateşin iki yüz elli kişiyi tüketmesiyle öldüğünde [meydana gelmiş] ve [Datan ile Aviram birer] ibret olmuşlardı.

¹¹ Ancak Korah'ın oğulları ölmemişlerdi.

8. Eliav – Zevulun kabilesi başkanının ismi de aynıdır (1:9, 2:7, 7:24, 7:29, 10:16). Anlamı [Tanrı'nın bir baba gibi merhametli olduğuna istinaden] “Tanrım Babamdır” şeklindedir (*Daat Mikra*).

9. Nemuel, Datan ve Aviram – Bunların içinde Datan ve Aviram (bkz. 16:1, Devarim 11:6) tüm aileleriyle birlikte öldüklerine göre, Eliav'ın tüm mirası Nemuel'e kalmıştır (krş. Ramban). Nemuel, Şimon kabilesinin listesinde geçen bir başka birinin daha ismidir (p. 12). Önceki pasuk “*Palu'nun oğulları*” dedikten sonra sadece Eliav'ı saymaktadır. Dolayısıyla olasılıkla Palu'nun daha az öneme sahip başka çocukları da vardır ve p. 5'te ismi geçen Palui ailesi bunlardan oluşmuştur.

[Halkı] Tanrı'ya karşı kıskırttıkları sırada – İbranice *Baatsotam*. Çeviri ve “[halkı]” eklemesi Raşi'nin açıklaması doğrultusunda yapılmıştır. İfade “Tanrı'ya karşı çekişmeye girdikleri” şeklinde de anlaşılabilir (*The Artscroll Chumash – Stone Edition*). Zira *Natsa* kökü çekişme ve kavga belirtir ve Datan ile Aviram söz konusu olduğunda bu fiil daima ön plandadır (bkz. Şemot 5:20 açık.). Yine de Raşi'nin işaret ettiği üzere fiil burada ettirgen çatıdadır.

Yandaşları – Tam çeviriyle “cemaati” (bkz. 16:5 açık.).

[Yisrael'i] Moşe'ye ve Aaron'a karşı ayaklandıran – Ya da “kıskırtan”. İbranice *İtsu*. Bu da biraz önce verilen açıklamadaki *Natsa* kökünün ettirgen çatısındadır. Farklı bir fiil kullanmamızın tek amacı aynı fiili cümlede tekrarlamamaktır.

Burada da “[Yisrael'i]” eklemesi Raşi'nin açıklaması doğrultusunda yapılmıştır. Raşi, kıskırtmanın hedefi Moşe ve Aaron olduğunda kıskırtılanları “Yisrael” olarak tanımlamaktadır.

Oysa hedef Tanrı olduğunda ise kıskırtılanların “halk” olduğunu söylemiştir (bkz. bir önceki açıklama). Raşi bu kullanımla bir mesaj vermektedir: Tanrı'ya karşı çıkmak, Moşe ve Aaron'a isyan etmekten daha ağır bir durumdur; bu nedenle Raşi daha düşük düzeyi ifade eden “halk” sözcüğünü tercih etmiştir (*Oil Moşe*). Başka bir neden de olabilir. Datan ve Aviram'ın şikâyeti, Moşe'nin kendilerini Erets-Yisrael'deki paylarından esirgemesi konusundaydı (16:14). Raşi, bu nedenle Datan ve Aviram'ın isyanından bahsederken “Yisrael” demiştir; çünkü Erets-Yisrael'de sadece Bene-Yisrael'in payı vardır. Ancak *Erev Rav*'ın Erets-Yisrael'de payı olmayacaktır. Dolayısıyla Raşi, Korah'ın özellikle “halkı” kıskırttığını söylemektedir; zira Korah'ın tezi, Sinay dağında bulunan herkesin – dolayısıyla *Erev Rav*'ın – Moşe ile eşit kutsiyete sahip olduğu şeklindeydi (16:3; *Rashi – Sapirstein Edition*).

Pasuk asilerin aynı anda hem Moşe ve Aaron'a hem de Tanrı'ya karşı geldiklerini söylemektedir. Buradan bir ders daha çıkar: Tora öğretmenine karşı gelen kişi, Tanrı'ya karşı gelmiş sayılır (*Talmud – Sanedrin* 110a).

Cemaatin temsilcileri – İbranice *Kerue Aeda*. Burada özellikle Korah'ın cemaatinden bahsediliyor gibidir, yani Datan ile Aviram bu cemaatin temsilcileriydi. Ancak çeviri daha genel bir ifadeyle “cemaat temsilcileri” şeklinde de yapılabilir – ki bu, Datan ve Aviram'ın bu sıfatlarının sadece bu olayla değil, aynı zamanda genel bir konumu ifade ettiği anlamına gelir. Belki de isyan öncesinde onlar da halk içinde lider konumundaydı ve cemaati ilgilendiren konularda istişareye çağırılırlardı (*Daat Mikra*; krş. 1:16 açık.).

Datan ve Aviram'dır – “Söz konusu isyanda başrolü çeken Datan ve Aviram'ın ta

- 12 יב בְּנֵי שְׁמֵעוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְנִמְאֹאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמֹאֲלִי לְיִמִּין
- 13 מִשְׁפַּחַת הַיְּמִינִי לְיִכִּין מִשְׁפַּחַת הַיְּכִינִי יג לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזֶּרַחִי
- 14 לְשֹׁאֹל מִשְׁפַּחַת הַשֹּׁאֲלִי יד אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמַעֲנִי שְׁנֵים
- 15 וְעֶשְׂרִים אֵלֶּף וּמֵאתַיִם: ס טו בְּנֵי גָד לְמִשְׁפַּחְתָּם לְצַפּוֹן
- מִשְׁפַּחַת הַצַּפּוֹנִי לְחִגִּי מִשְׁפַּחַת הַחֲגִי לְשׁוֹנִי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוֹנִי:
- 16-17 טז לְאֶזְנִי מִשְׁפַּחַת הָאֶזְנִי לְעִרִי מִשְׁפַּחַת הָעִרִי יז לְאֶרֶד מִשְׁפַּחַת
- 18 הָאֶרֶדִּי לְאֶרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאֶרְאֵלִי יח אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גָד
- 19 לְפָקְדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֵלֶּף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס יט בְּנֵי יְהוּדָה עַר
- 20 וְאוֹנָן וַיְמָת עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: כ וַיְהִי בְנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפַּחְתָּם
- לְשִׁלָּה מִשְׁפַּחַת הַשִּׁלְנִי לְפָרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפָּרָצִי לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת
- הַזֶּרַחִי:

listesinde Tsefon yerine Tsifyon yazılıdır. Anlaşıldığı kadarıyla bu aile Erets-Yisrael'de Gad'ın payına düşen bölgedeki Tsafon şehrine yerleşmiştir (Yeoşua 13:27).

Hagi – Anlamı “bayramım” şeklindedir ve olasılıkla çocuğun doğumundan kaynaklanan neşeyi kastetmektedir (*Daat Mikra*).

16. Ozni – Bereşit 46:16'da Ozni yerine Etsbon ismi geçmektedir. Raşi'ye göre Ozni, Etsbon'un ailesidir, ancak neden farklı bir isimle anıldığı açık değildir.

Şela bu iki isimden etik bir ders çıkarır. Ozni ismi “**Ozen** – Kulak”, Etsbon ise “**Etsba** – Parmak” ile bağlantılıdır. Bu ikisi aynı kişi olduğuna göre bu, Hahamlarımız'ın *Talmud*'daki şu öğretisine yönelik bir ima içermektedir: Tanrı parmağı ince yapmıştır; bu sayede bir kişi uygun olmayan, küfürlü ya da *Laşon Ara* içeren konuşmalar duyduğu zaman parmağını kulağın içine sokup [yani parmağı ile kulağını bir edip] kulağını tıkayabilir (*Talmud* – *Ketubot* 5a).

17. Arod – Bereşit 46:16'da Arodi.

Areli – İsim “**Ari** – Aslan” kökünden gelen Ariel isminin farklı bir versiyonu olabilir (*Daat Mikra*).

18. 40.500 – İlk sayımda 45.650'yken (1:25), bu 5150 kişilik [%11] bir düşüştür.

Böylece güneydeki Reuven sancağında (2:10-16) her kabile kayba uğramıştır. Toplam kayıp 45.020'dir.

19. Er ve Onan ... ölmüştü – Bkz. Bereşit 38:7-10. Er ile Onan Kenaan Ülkesi'nde öldüklerine göre Mısır'a gelenler arasında değildir. Erets-Yisrael'de de pay sahibi olmadıklarına göre burada zikredilmelerinin tek olası nedeni Yeuda'yı onurlandırmak gibi görünmektedir (*Daat Mikra*).

20. Yeuda-oğulları – Bkz. Bereşit 46:12.

Şela – Saadya Gaon'un öğrencilerinden biri bu ismin nedenini Şela'nın doğum yerine bağlar. Şela, Keziv'de doğmuştur (Bereşit 38:5) – ki burası Yeuda'nın payına düşen toprakların alçak kesimindedir (Divre Ayamim I 4:22). Keziv sözcüğü “boşa çıkarmak; hayal kırıklığına uğratmak” anlamına gelen **Kazav** kökündendir (krş. 25:15 açık.). **Şala** kökü de “yanıltma” anlamı taşıdığı için Şela'nın ismi, doğduğu yerle bağlantılı olabilir (*Daat Mikra*).

Perets ... Zerah – Bkz. Bereşit 38:29.

[111. Şimon]

¹² Ailelerine göre Şimon-oğulları [şunlardır]:

Nemuel'den Nemueli ailesi, Yamin'den Yamini ailesi, Yahin'den Yahini ailesi,

¹³ Zerah'tan Zarhi ailesi, Şaul'dan Şauli ailesi.

¹⁴ Şimoni aileleri bunlardır: 22.200 [kişi].

[112. Gad]

¹⁵ Ailelerine göre Gad-oğulları [şunlardır]:

Tsefon'dan Tsefoni ailesi, Hagi'den Hagi ailesi, Şuni'den Şuni ailesi,

¹⁶ Ozni'den Ozni ailesi, Eri'den Eri ailesi,

¹⁷ Arod'dan Arodi ailesi, Areli'den Areli ailesi.

¹⁸ Sayılarına göre Gad-oğulları aileleri bunlardır: 40.500 [kişi].

[113. Yeuda]

¹⁹ Yeuda'nın [ilk] oğulları Er ve Onan'dı. [Ancak] Er ve Onan Kenaan Ülkesi'nde ölmüştü.

²⁰ [Dolayısıyla geriye kalan] Yeuda-oğulları, ailelerine göre şöyleydi: Şela'dan Şelani ailesi, Perets'ten Partsi ailesi, Zerah'tan Zarhi ailesi.

12. Şimon-oğulları – Bkz. Bereşit 46:10.

Nemuel – Şimon'ın oğullarının Bereşit 46:10 ve Şemot 6:15'teki listelerinde ismi Yemuel olarak geçmektedir. Divre Ayamim I 4:24'teki ismi de buradaki gibi Nemuel'dir.

Bereşit 46:10'da ismi geçen Oad ise burada yoktur; olasılıkla arada geçen sürede bu ailenin nesli tükenmiştir. *Lekah Tov*'a göre Oad çocuksuz ölmüştür. Başka bir görüşe göre ise Oad'ın ailesi çölde yok olmuştur (s.p., Raşi o.a.; *Talmud Yeruşalmi – Yoma* 1:1). Bu, Peor olayı sırasında meydana gelen salgınla bağlantılı olabilir (Raşi). Bir başka görüşe göre ise bu aile henüz Mısır'dayken yok olmuştur [Bereşit *Perek* 46'da ismi geçip burada listelenmeyen tüm aileler için bu olasılıklardan biri doğru olsa gerektir]. Divre Ayamim I 4:24'te bu pasukta sözü geçen Yahin de yer almamakta, daha önce sözü geçmeyen Yariv isimli başka birinden bahsedilmektedir. Olasılıkla arada geçen sürede nesli tükenen bu ailelerden kalanlar, bu kabileye mensup olup yüksek nüfusa ulaşan [Yariv adlı] başka bir kardeşin isminin adı altında yeni bir aile oluşturmuşlardır.

Yamin – Anlamı “sağ” ya da “güney”dir. “Güneyde doğmuş” olan anlamı taşıyor olabilir (*Daat Mikra*; krş. Bereşit 35:18, Raşi o.a.).

Yahin – “Hazırlayacak” anlamınadır. “Tanrı yeni

doğan bebeği hayata hazır olacak şekilde sağlam kılın” (*Daat Mikra*).

13. Zerah – Şimon'un Bereşit 46:10'da listelenen oğullarından Tsohar burada yoktur; onun yerine Zerah'tan bahsedilmektedir. Büyük olasılıkla ikisi aynı kişidir, zira her ikisinin ismi de parlaklık ve aydınlık anlamı içerir (Raşi). Yeuda ve Tamar'ın ikizlerinden birinin ismi de Zerah'tır (p. 20; Bereşit 38:30).

Şaul – Bereşit 46:10'da bahsi geçen “Kenaani kadının oğlu Şaul”. Anlamı “sorulmuş; istenmiş” şeklindedir. “Tanrı'dan arzedilmiş”.

14. 22.200 – İlk sayım sonucu 59.300'dü (1:23). Bu 37.100 kişilik [-%62] bir kayıp anlamına gelmektedir. Nitekim Şimon en düşük nüfuslu kabile olduğu için, ileride Erets-Yisrael'deki payı, en kalabalık kabile Yeuda'nın toprakları içinde kalmıştır (bkz. Yeşua 19:1. Ayrıca krş. Bereşit 49:7). Moşe de ölümünden önce kabilelere verdiği berahalarda Şimon'a yer vermeyerek, bu kabilenin kendine ait toprakları olmayacağı hakkında ipucu vermiştir (bkz. Devarim 33:7 açık.). Bu keskin düşüşün en mantıklı açıklaması, Peor olayında meydana gelen salgındır.

15. Gad-oğulları – Bkz. Bereşit 46:16.

15. Tsefon – Gad'ın oğullarının Bereşit'teki

- 21 כֹּא וַיְהִי בְנֵי־פֶרֶץ לְחֻצֹן מִשְׁפַּחַת הַחֲצֹרִי לְחָמוֹל
- 22 מִשְׁפַּחַת הַחֲמוּלִי: כֹּב אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת יְהוּדָה לְפָקְדֵיהֶם שֵׁשָׁה
- 23 וְשִׁבְעִים אֵלֶּף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס כֹּג בְּנֵי יִשָּׁשְׁכָר לְמִשְׁפַּחָתָם
- 24 תוֹלַע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי לְפֹה מִשְׁפַּחַת הַפּוֹנִי: כֹּד לְיִשׁוּב מִשְׁפַּחַת
- 25 הַיִּשְׁבִּי לְשֹׁמֶן מִשְׁפַּחַת הַשֹּׁמֶרֶנִי: כֶּה אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת יִשָּׁשְׁכָר
- 26 לְפָקְדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשָׁשִׁים אֵלֶּף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: ס כֹּו בְּנֵי זְבוּלֹן
- לְמִשְׁפַּחָתָם לְסֹרֵד מִשְׁפַּחַת הַסֹּרְדִי לְאֵלֹון מִשְׁפַּחַת הָאֵלֶנִי
- 27 לְיַחֲזָאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחֲזָאֵלִי: כֹּז אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַזְּבוּלִנִי לְפָקְדֵיהֶם
- 28 שָׁשִׁים אֵלֶּף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס כֶּח בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחָתָם מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם:
- 29 כֶּט בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמַכִּיר מִשְׁפַּחַת הַמַּכִּירִי וּמְכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד
- 30 לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי: ז אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד אֵיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת
- הָאֵיעֶזְרִי לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֵלְקִי:

Yahleel – “Yahel LaE-l – Tanrı’yı Ümit Eden” (Daat Mikra).

27. 60.500 – Sonucun 57.400 çıktığı ilk sayıma göre (1:31) 3.100 kişilik [+%5.5] bir artış söz konusudur.

Böylece Yeuda sancağına bağlı üç kabile (2:3-9), Yeuda, Yisahar ve Zevulun’un her üçü de artış göstermiştir. Bu sancaktaki net artış 14.900’dür.

29-32. Mahir – Menashe’nin tek oğlu Mahir’dır. Tora Bereşit 50:23’te Menashe’nin oğlu Mahir’in oğullarının Yosef’in kucagında doğduğunu söylemektedir. Bu oğulların en önemlisi, pasuğun devamında adı geçen ve başlı başına bir aile[ler zinciri] oluşturan Gilad’dır (bkz. Yeoşua 17:3, Divre Ayamim I 2:21-23 ve 7:14-17). Mahir’in diğer oğulları ise Mahiri ailesini oluşturmuşlardır (Raşi).

Anlaşıldığı kadarıyla Gilad’ın p. 30-32’de listelenen altı oğlunun dışında başka oğlu ya da oğulları daha olmuştur. Bunlar da Giladi ailesi olarak adlandırılmaktadır.

Öte yandan, Erets-Yisrael’in paylaşımı sırasında sadece Gilad’ın oğullarının oluşturduğu ailelerin isimleri geçmektedir (Yeoşua 17:2). Başka bir deyişle Mahiri ve Giladi ailelerinden bahis yoktur. Ama olasılıkla bu aileler Yarden’in doğusunda kalan Gilad ve Başan topraklarına yerleşmişlerdir (bkz. Yeoşua 17:5; bkz. 32:33 açık.).

Gilad – Yarden’in doğusunda aynı isimde bir yer vardır. Olasılıkla bu yere ismini veren Gilad’dır (bkz. 32:39 açık.). Bkz. 32:1; Yeoşua 17:1; Divre Ayamim I 7:14.

30. **İezer** – Başka yerlerde ismi Aviezer olarak geçmektedir (Yeoşua 17:2, Şofetim 6:11, 6:24, 6:34, 8:2, 8:32). İsmi anlamı “Babam [=Tanrım] Yardımdır” şeklindedir. Ayrıca bkz. Divre Ayamim I 7:18, Şemuel II 23:27.

Helek – Bkz. Yeoşua 17:2. Olasılıkla Hilkiyau [=Tanrı’nın Payı] isminin kısaltılmış halidir (Daat Mikra).

²¹ Perets'in oğulları şöyleydi: Hetsron'dan Hetsroni ailesi, Hamul'dan Hamuli ailesi.

²² Sayılarına göre Yeuda aileleri bunlardır: 76.500 [kişi].

[114. Yisahar]

²³ Ailelerine göre Yisahar-oğulları [şunlardır]:

Tola['dan] Tolai ailesi, Puva'dan Puni ailesi,

²⁴ Yaşuv'dan Yaşuvi ailesi, Şimron'dan Şimroni ailesi.

²⁵ Sayılarına göre Yisahar aileleri bunlardır: 64.300 [kişi].

[115. Zevulun]

²⁶ Ailelerine göre Zevulun-oğulları [şunlardır]:

Sered'den Sardi ailesi, Elon'dan Eloni ailesi, Yahleel'den Yahleeli ailesi.

²⁷ Sayılarına göre Zevuloni aileleri bunlardır: 60.500 [kişi].

[116. Menaşe]

²⁸ Ailelerine göre Yosef-oğulları: Menaşe ve Efrayim.

²⁹ Menaşe-oğulları [şunlardır]:

Mahir'den Mahiri ailesi. Mahir, Gilad'a baba olmuştu.

Gilad'dan Giladi ailesi.

³⁰ Gilad'ın oğulları şunlardır:

İezer['den] İezri ailesi, Helek'ten Helki ailesi

21. Hetsron... Hamul – Bkz. a.y. Bu ikisi Perets'in çocukları olmalarına rağmen kendileri de önem kazanarak birer aile haline gelmişlerdir. Perets'in başka çocukları da olmuş, bunlar da Partsi ailesini oluşturmuştur (*Hizkuni*). Bkz. p. 6 aşk.

22. 76.500 – İlk sayımda sonuç 74.600'dü (1:27). Bu 1.900 kişilik [+%2,5] bir artıştır. Yeuda, kabilelerin en büyüğüdür.

23. Yisahar-oğulları – Bkz. Bereşit 46:13.

Tola – Olasılıkla bu isim, ailenin ana uzmanlık alanı olan boya elde etme mesleğiyle bağlantılıdır. **Tola** ismi kırmızı rengin elde edilmesinde kullanılan "**Tolaat Şani** – Kırmızböceği" ile bağlantılı görünmektedir (*Daat Mikra*).

Puva – Divre Ayamim I 7:1'de, ismi Pua olarak geçmektedir – ki olasılıkla asıl isim de budur. İleride Yisahar kabilesinden çıkacak bir Yisrael Hâkimi de aynı ismi taşıyacaktır (Şofetim 10:1-2). **Pua** da, kırmızı rengin elde edilmesinde kullanılan bir bitkinin ismidir (*Daat Mikra*; bkz. ö.a.; bkz. Mişna – Şabat 9:5). Ailenin ismi *Puni*'deki fazla *Nun* harfi, dilbilgisel bir eklemidir. Öte yan-

dan bir kaynak bunun da bir konuya işaret ettiği açıklamasını yapar. Bu haliyle sözcük "**Pana** – **Vakit Ayırmak**" köküyle bağlantılıdır. Yisahar kabilesi Tora öğrenimi konusunda çok ileri olduklarından başka kabilelerden insanlar onlara gelip soru sormak için özel vakit ayırırlardı (*Meam Loetz*).

24. Yaşuv – Yisahar'ın Bereşit 46:13'te listelenen oğulları ile tek fark orada Yov, burada Yaşuv isminin yer almasıdır. Olasılıkla iki isim aynı aileyi kastetmektedir. Divre Ayamim I 7:1'deki açıklamasında Raşi, Yov'un kendisini öğrenime verdiği [ve öğrenim oturarak {*Yeşiva*} yapıldığı için] isminin Yaşuv olarak değiştiğini belirtir. Gerçekte Yisahar kabilesinin tümü kendisini Tora öğrenimine adanmasıyla tanınmıştır (bkz 2:5 aşk.; bkz. Divre Ayamim I 12:33).

25. 64.300 – İlk sayımdaki 54.400'lük sonuçtan (1:27) 9.900 kişilik [+%18] bir artış söz konusudur.

26. Zevulun-oğulları – Bkz. Bereşit 46:14.

Elon – Bir ağaç ismidir. Olasılıkla fıstıkagacı ya da meşe (bkz. Bereşit 13:18 aşk.).

- 31 **וְאֶשְׂרֵי־אֵל מִשְׁפַּחַת הָאֲשֵׁרָאִלִּי וְשִׁכְם מִשְׁפַּחַת**
- 32 **הַשְּׁכָמִי: זב וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִידָעִי וְחֶפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי:**
- 33 **זג וּצְלָפְחָד בֶּן־חֶפֶר לֹא־הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בָּנוֹת**
- 34 **צְלָפְחָד מַחֲלָה וְנָעָה חֲגִלָּה מְלָכָה וְתָרְצָה: ד אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה**
- 35 **וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנָיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת: ס דֵּה אֵלֶּה**
- 36 **בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפַּחַתָּם לְשׁוּתָלַח מִשְׁפַּחַת הַשְּׁתָלְחִי לְבָכָר מִשְׁפַּחַת**
- 37 **הַבְּכָרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי: זו וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתָלַח לְעָרֹן**
- 38 **מִשְׁפַּחַת הָעֲרָנִי: דז אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְפְקֻדֵיהֶם שְׁנָיִם**
- 39 **וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה מֵאוֹת אֵלֶּה בְּנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחַתָּם: ס**
- 38 **דח בְּנֵי בְנִימָן לְמִשְׁפַּחַתָּם לְבָלַע מִשְׁפַּחַת הַבְּלָעִי לְאִשָּׁבֵל מִשְׁפַּחַת**
- 39 **הָאִשָּׁבֵלִי לְאַחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאֲחִירָמִי: דט לְשׁוּפֹם מִשְׁפַּחַת**
- הַשׁוּפָמִי לְחוּפָם מִשְׁפַּחַת הַחוּפָמִי:**

Şutelah – Şutelah'ın oğullarından Eran önem kazanarak Erani ailesini oluşturmuş (s.p.), geri kalanlar ise Şutalhi ailesi adı altında toplanmışlardır (Raşi). Bkz. Divre Ayamim I 7:20-21.

Beher – Binyamin'in ikinci oğlunun ismi de aynıdır (Bereşit 46:21). Anlamı “genç deve” şeklinde olabilir (*Daat Mikra*; krş. Yeşayau 60:6).

Tahan – Olasılıkla Yeşua'nın bir atasıdır (bkz. Divre Ayamim I 7:25).

36. Eran – Bazıları onu Divre Ayamim I 7:23'teki Beria ile özdeşleştirir (Malbim). Anlamı “*Er – Uyanık [=Bekçi]*” sözcüğüyle bağlantılı görünmektedir (*Daat Mikra*).

37. 32.500 – Bu sayı, ilk sayımdaki 40.500'e göre (1:33) 8.000 kişi azdır [-%20].

38. Binyamin-oğulları – Mısır'a geldiği zaman Binyamin'in on oğlu vardı: Bela, Beher, Aşbel, Gera, Naaman, Ehi, Roş, Mupim, Hupim ve Ard (Bereşit 46:21). Bunlardan Beher, Gera, Naaman, Roş ve Ard ortadan kalkmıştır [geriye kalanlar diğer beş aileye karışmıştır]. Ehi'nin ismi Ahiram [=“*kardeşim / ağabeyim yüksek*”] olarak

değiştirilmiştir. Bu, Binyamin'in ağabeyi olan Yosef'in yönetici konumunu yansıtmaktadır. Anlaşılan Binyamin Mısır'a geldiğinde buna istinaden Ehi'nin ismini Ahiram şeklinde değiştirmiştir [ancak isim “Tanrım Yüce” anlamında da olabilir (*Daat Mikra*; krş. 1:12 açk.)]. Bunun yanında Mupim'in ismi Şefufam olarak değiştirilmiştir. Bu da Yosef'in “**Şefuf Ben Aumot** – Uluslar Arasında Sürülmüş” haline işaret eder [**Şafaf** kökü, “yerinden çıkmış” anlamına gelen **Şaf** kökünün vurgulu halidir (*Sefer Zikaron*)]. Hupim'in ismi de küçük bir nüansla Hufam olarak değiştirilmiştir (Raşi).

Binyamin'den beş ailenin ortadan kalkması, annesi Rahel'in doğum sırasında ona verdiği isimle dile getirdiği trajik kehanetin kısmen gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. Rahel, Binyamin'e “**Ben Oni** – Yasımın / Kederimin Oğlu” ismini vermişti (Bereşit 35:18), çünkü oğlunun soyunu bulacak trajediyi önceden görmüştü. Rahel'in önsezisi, Şofetim *Perek* 19-20'de anlatılan felaket niteliğindeki iç savaşla tamamen gerçekleşmiş, Binyamin kabilesi neredeyse tümüyle ortadan kalkmaya çok yaklaşmıştır (Raşi'nin alıntı yaptığı Rabi Moşe Adarşan).

³¹ ve Asriel[’den] Asrieli ailesi ve Şehem[’den] Şihmi ailesi

³² ve Şemida[’dan] Şemidai ailesi ve Hefer[’den] Hefri ailesi.

³³ Hefer’in oğlu Tselofhad’ın oğlu olmamıştı – sadece kızları [vardı] ve Tselofhad’ın kızlarının isimleri Mahla, Noa, Hogla, Milka ve Tirtsa[’ydı].

³⁴ Menaşe aileleri bunlardır. Ve sayıları: 52.700 [kişi].

[117. Efrayim]

³⁵ Ailelerine göre Efrayim-oğulları şunlardır:

Şutelah’tan Şutalhi ailesi, Beher’den Bahri ailesi, Tahan’dan Tahani ailesi.

³⁶ Ve Şutelah’ın oğulları şunlardır: Eran’dan Erani ailesi.

³⁷ Sayılarına göre Efrayim aileleri bunlardır: 32.500 [kişi]. Yosef-oğulları bunlardır.

[118. Binyamin]

³⁸ Ailelerine göre Binyamin-oğulları [şunlardır]:

Bela’dan Bali ailesi, Aşbel’den Aşbeli ailesi, Ahiram’dan Ahirami ailesi,

³⁹ Şefufam’dan Şufam ailesi, Hufam’dan Hufami ailesi.

31. Asriel – Bkz. Yeoşua 17:2, Divre Ayamim I 7:14. İsmi’nin tınsı Yisrael’i andırmaktadır.

Kızlarının isimleri – Tam çeviriyle “ismi”. Bkz. 27:11, 36:11, Yeoşua 17:3.

Şehem – Bkz. Yeoşua 17:2. İsmi, Yosef’e verilen Şehem şehriyle bağlantılı olabilir (bkz. Bereşit 12:6 ve 48:22, Yeoşua 24:32). Divre Ayamim I 7:19’da Şehem adlı birinin ismi Şemida’nın oğulları arasında geçmektedir. Ama o kişi, sıradaki pasukta geçen ve buradaki Şehem’in kardeşi olan Şemida’nın oğlu, yani buradaki Şehem’in yeğenidir (Divre Ayamim I 7:19, Radak o.a.).

Bu kızların isimlerinin verilmesinin nedeni, erkek kardeşleri olmaması nedeniyle babalarının payına düşen toprağı miras alacak olmalarıdır. Yani birazdan anlatılacak olan konuya hazırlık yapılmaktadır (bkz. 27:1-11; p. 46, Ramban o.a.).

Mahla – “Mehila – Af” ile bağlantılı görünmektedir.

32. Şemida – Bkz. Yeoşua 17:2, Divre Ayamim I 7:19. **Şem Yada** (“İsim Bildi”) ifadesinin sıkışmış halidir. “A-Şem”de olduğu gibi buradaki “**Şem** – İsim” sözcüğü Tanrı’yı tanımlar. Böylece ismin anlamı “Tanrı bildi” şeklindedir ve Elyada (Şemuel II 5:16) ismiyle benzerlik taşır (*Daat Mikra*).

Noa – “Hareket” sözcüğüyle ilişkilidir.

Hogla – “Keklik”.

Milka – “Kraliçe”; “melike”.

Hefer – Bkz. 27:1, Yeoşua 17:2-3, Divre Ayamim I 11:36.

Tirtsa – “Ratson – İstek; Rıza” sözcüğüyle yakındır.

33. Tselofhad – Divre Ayamim I 7:15. İsim “**Tsel** – Gölge” ve “**Pahad** – Korku” sözcüklerinin birleşiminden oluşur. *Pahad*, Tanrı’yı kasteden sözcüklerden biridir (bkz. Bereşit 31:42). Dolayısıyla isim doğan çocuğun Tanrı’nın gölgesinde olması yönünde bir dileği içerir.

34. 52.700 – İlk sayımda sonuç 32.200’dü (1:35). Dolayısıyla 20.500 kişilik [+%64] bir artış söz konusudur. En büyük artış oranı budur.

35. Efrayim-oğulları – Efrayim’in burada sayılanlar dışında, ölmüş başka oğulları da vardır; bkz. Divre Ayamim I 7:21. Ayrıca bkz. Bereşit 46:20.

מִוִּהִינִי בְּנִי־בֶלַע אֶרֶד וְנִצְמַן	40
מִשְׁפַּחַת הָאָרְדִי לְנִצְמָן מִשְׁפַּחַת הַנִּצְמִי: מֵאֵלֶּה בְּנֵי־בְנִימִן	41
לְמִשְׁפַּחַתָּם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמֵשָׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: ס	
מִבְּאֵלֶּה בְּנֵי־דָן לְמִשְׁפַּחַתָּם לְשֹׁתָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוֹחֲמִי אֶלֶּה	42
מִשְׁפַּחַת דָּן לְמִשְׁפַּחַתָּם: מִגְּכָל־מִשְׁפַּחַת הַשּׁוֹחֲמִי לְפְקֻדֵיהֶם	43
אַרְבָּעָה וְשֵׁשִׁים אֶלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: ס מִדְּבְנֵי אֲשֶׁר	44
לְמִשְׁפַּחַתָּם לִימְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לִישׁוֹי מִשְׁפַּחַת הַיִּשׁוֹי לְבְרִיעָה	
מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי: מֵהַ לְבְנֵי בְרִיעָה לְחֹבֵר מִשְׁפַּחַת הַחֹבֵרִי	45
לְמַלְכֵי־אֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכֵי־אֵלִי: מִזֶּשֶׁם בֵּת־אֲשֶׁר שָׂרָח:	46

olan torunları Hever (bkz. Divre Ayamim I 7:31-32) ve Malkiel (bkz. Divre Ayamim I 7:31) kendi ailelerini oluşturmuşlardır. Berii ailesi ise (ö.p.), Beria'nın diğer çocuklarından oluşmuştur.

46. Aşer'in kızının ismi Serah'tı – İsmi Bereşit 46:17'de Mısır'a gelenler arasında sayılmaktadır. Burada sayılan aileler, Erets-Yisrael'de pay sahibi olacaklardır. Erkek kardeşi olan bir kız toprak mirası almadığına göre, Serah'ın burada listelenme amacı farklı olmalıdır (*Sefer Zikaron*). Serah'ın burada sayılmasının nedeni hâlâ hayatta olmasıdır (*Targum Yonatan*; *Seder Olam* 9; Raşi).

Targum Yonatan şu geleneksel bilgiyi aktarır: Kardeşleri tarafından satılan Yosef, 22 yıl boyunca babası Yaakov'dan ayrı kalmış, Mısır'a gelen kardeşlerine çeşitli olayların ardından kimliğini açıklamıştı. Artık yapılması gereken tek bir şey vardı: Yaakov'u haberdar etmek. Ancak çok sevdiği oğlundan beklenmedik bir şekilde ayrılıp uzun süre öldüğünü düşünen Yaakov'a bu haberi vermek onun yoğun duygu yüklemesi nedeniyle zarar görmesine neden olabilecekti. Bu nedenle kardeşler, genç Serah'a başvurmuş ve Yosef'in hayatta olduğu haberini Yaakov'a iletme görevini ona vermişlerdi. Serah da, Yosef'in hayatta olduğunu güzel melodili bir şarkı halinde Yaakov'un yanında söylemiş, Yaakov mutlu ve bir o kadar şok edici haberi bu şekilde almıştı. Şarkıyı duyan Yaakov, Serah'a, "eğer amcan gerçekten hayattaysa, sonsuza dek yaşa!" demiştir. Kaynaklarımız, Yaakov Avinu'nun verdiği bu berahanın gerçekleştiğini, Serah'ın dünyada hatırı sayılır bir süre boyunca yaşadından sonra ölmeden *Gan Eden*'e yükseldiğini aktarır.

Buradaki ifadede soruyu gerektiren bir nokta vardır: Sadece "Aşer'in kızı Serah'tı" demek yeterliyken, Tora neden "Aşer'in kızının ismi Serah'tı" deme ihtiyacı duymuştur? Bu kullanım, Serah'ın özel bir öneme sahip olduğunu ima etmektedir. Başka bir deyişle "isim sahibi"dir. Bunun yanında, elimizdeki Onkelos çevirisi çeviriyi aynı şekilde yapmasına rağmen hem *Daat Zekenim* hem de Ramban, *Targum Onkelos*'un anlaşılan başka bir versiyonunu temel alarak orada "Aşer'in karısının kızının ismi Serah'tı" dendiğini aktarırlar. *Daat Zekenim*'e göre söz konusu ifade Serah'ın, Aşer'in karısının daha önce evli olduğu bir başkasına doğurduğu kızı olduğunu belirtir. Yani bu versiyona göre Serah, Aşer'in öz kızı değildir, sadece Aşer tarafından büyütüldüğü için onun kızı olarak adlandırılmaktadır; yani lakabı "Aşer'in kızı" şeklindedir. Yine de *Daat Zekenim*, *Targum Onkelos*'un bu versiyonunu sorgular. Eğer Serah'ın babası, Aşer'in diğer kardeşlerinden biriye, neden doğrudan o kişinin kızı olduğu açıkça söylenmemektedir? Ve eğer Serah'ın babası diğer kardeşlerden biri değilse neden Yaakov'un soyu içinde kaydedilmiştir? Bu sorular nedeniyle *Daat Zekenim*, Serah'ın olasılıkla Aşer'in öz kızı olduğunu ve iyilikleri ve güzel davranışlarıyla "isim sahibi" olduğu için pasukta "ismi" sözcüğünün kullanıldığını öne sürer.

Ramban da *Targum Onkelos*'un aynı versiyonunu ele alır ve Serah'ın, Aşer'in öz kızı olmadığını söyler. Öyleyse neden Serah bu listede yer almaktadır? Ramban görüşünü şöyle açıklar: Serah, Aşer'in eşinin ilk evliliğinden olan kızıdır. Babası, ardında oğul bırakmadan ölmüş olduğundan,

⁴⁰ Bela'nın oğulları Ard ve Naaman'dı: [Ard'dan] Ardi ailesi, Naaman'dan Naami ailesi.

⁴¹ Ailelerine ve sayılarına göre Binyamin-oğulları bunlardır: 45.600 [kişi].

[119. Dan]

⁴² Ailelerine göre Dan-oğulları şunlardır: Şuham'dan, Şuhami ailesi.

Ailelerine göre Dan aileleri bunlardır.

⁴³ Sayılarına göre tüm Şuhami aileleri 64.400 [kişidir].

[120. Aşer]

⁴⁴ Ailelerine göre Aşer-oğulları [şunlardır]:

Yimna'dan Yimna ailesi, Yişvi'den Yişvi ailesi, Beria'dan Berii ailesi.

⁴⁵ Beria'nın oğullarında: Hever'den Hevri ailesi, Malkiel'den Malkieli ailesi.

⁴⁶ Aşer'in kızının ismi Serah'tı.

40. Ard ve Naaman – Bunlar, Binyamin'in soyları tükenmiş iki oğlunun ismiyle aynıdır, ama aynı kişiler değildir; zira pasuk onların Binyamin'in değil, onun oğlu Bela'nın oğulları olduğunu söylemektedir. Bir açıklamaya göre Binyamin'in oğlu olan Ard ve Naaman'ın aileleri yok olmuştur. Burada isimleri geçen Ard ve Naaman ise onların Bela yoluyla yeğenleridir (*Aktav Veakabala*). Bir olasılığa göre Binyamin'in *behor* oğlu olan Bela, çocuksuz olarak ölen kardeşleri Ard ve Naaman'ın soylarını devam ettirmek için onların eşleriyle evlenerek *Yibum* mitsvasını (bkz. Devarim 25:5 v.d.) yerine getirmiş, doğan çocuklarına da onların isimlerini vermiştir (Ramban). Bu iki oğul, Bela'nın diğer çocuklarından belirgin bir şekilde daha kalabalık nüfusa sahip oldukları için Ardi ve Naami ailelerinin atası olmuştur (Raşi). Bela'nın diğer çocukları ise Bali [daha doğrusu "*Bal'i*"] ailesini oluşturmuşlardır.

Divre Ayamim I 8:3-5'te Binyamin'in soy ağacında bazı farklılıklar görülmektedir. Buna bağlı olarak Bereşit'te Binyamin'in "oğlu" olarak tanımlanan Gera'nın ismi, orada Bela'nın oğulları arasında geçmektedir. Bu da Gera'nın, Binyamin'in aslında "torunu" olabileceğini gösterir. Nitekim *Tanah* birçok yerde torunları oğul olarak tanımlar (ör. Bereşit 29:5). Bu örnek, Ard ve Naaman'ın konumu hakkında Ramban'a dayanarak verdiğimiz yukarıdaki açıklamanın alternatifleri de olabileceğine işaret etmektedir. Yani Bereşit'te Binyamin'in oğulları olarak sunulan Ard ve Naaman da pekâlâ Binyamin'in Bela yoluyla torunları olabilir (İbn Ezra; Ramban). Nitekim Divre Ayamim I 8:3-5'te de [olasılıkla Ard isminin hafif değişikliğe uğramış hali olan] Adar ve Naaman isimleri, Bela'nın oğulları olarak geçmektedir. Her durumda, konuyu tam olarak anlayabilmek için, farklı

Midraşsal kaynakların araştırıldığı geniş çaplı bir karşılaştırmalı analiz yapmak gereklidir ve böyle bir analiz bu çalışmanın amaçlarını aşmaktadır.

41. 45.600 – Binyamin kabilesinin ilk sayımdaki nüfusu 35.400'dü (1:37). Dolayısıyla burada 10.200 kişilik bir artış söz konusudur [+%29]. [Beş ailenin ortadan kalkmasına rağmen böyle bir artış olması ilgi çekicidir. Belki de bu, Bereşit'te Binyamin'in oğulları olarak sıralanan on kişinin bazılarının aslında onun torunu olduğu görüşünü destekliyor olabilir. Zira öyleyse, aslında beş aile ortadan kalkmış olmayabilir.]

Böylece batıda yer alan Efrayim sancağına (2:18-24) bağlı Efrayim, Menase ve Binyamin kabilelerindeki toplam nüfus değişimi +22.700'dür.

42. Şuham – Bereşit 46:23'te ismi Huşim olarak geçmektedir. Bu, Dan kabilesinin tek ailesidir. Dolayısıyla 64.400 kişilik nüfusun tümü kendini "Şuhami ailesi" olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle diğer tüm kabilelerden farklı olarak yekün verilirken kabile ismi değil bu ailenin ismi kullanılmaktadır (s.p.). Ayrıca "*Şuhami aileleri*" şeklindeki çoğul kullanım, bunun başka alt ailelere bölünmüş olduğuna işaret eder (İbn Ezra). Nitekim pasuk da "*Ailelerine göre Dan aileleri bunlardır*" demektir. Yani birçok alt aile vardır, ama bunlar da kendilerini Şuhami olarak tanımlamaktadırlar (Ramban).

43. 64.400 – Bu, ilk sayımda 62.700 olarak belirlenen (1:39) nüfustan 1.700 fazladır [+%3].

44. Aşer-oğulları – Aşer'in oğullarının Bereşit 46:17'de verilen listesinde burada sayılanlardan başka Yişva ismi de geçmektedir. Arada geçen süre içinde Yişva ailesi ortadan kalkmıştır (Raşi). Yişva'nın ismi Divre Ayamim I 7:30'daki listede yer almaktadır.

45. Beria'nın oğullarında – Aşer'in Beria'dan

מִזְאֵלָה

47

מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־אֶשֶׁר לְפָקְדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת:

ס מִח בְּנֵי נִפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחַתָּם לִיְחִזְבְּאֵל מִשְׁפַּחַת הַיְּחִזְבְּאֵלִי 48

לְגִוְנֵי מִשְׁפַּחַת הַגִּוְנִי: מֵט לִיָּצָר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשֵׁלִם מִשְׁפַּחַת 49

הַשִּׁלְמִי: נ אֶלֶה מִשְׁפַּחַת נִפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחַתָּם וּפָקְדֵיהֶם חֲמִשָּׁה 50

וָאַרְבַּעִים אֶלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: נֹא אֶלֶה פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל 51

יֶשֶׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וָאַלֶּף שֶׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים: פ שְׁלִישִׁי

נב וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: 52

kayıpları Peor olayındaki salgında ölen 24.000 kişiyle açıklar. Ancak Raşi'nin işaret ettiği üzere, Şimon kabilesinin nüfus grafiğindeki büyük düşüş (59.300'den 22.200'e), salgında ölenlerin tümünün bu kabileden olma olasılığını çok güçlü kılmaktadır.]

Verilen aile listelerinde dikkati çeken bir başka nokta, sadece Yaakov'un torunlarının değil, onların çocuklarının [hatta Menase kabilesindeki Mahir örneğinde olduğu gibi büyük torunlarının] isimleriyle anılan ailelerin varlığıdır. Bene-Yisrael'in Mısır'da olağanüstü bir oranla çoğaldıkları göz önünde tutulduğunda, burada isimleri verilenlerin dışında da birçok kişi vardır; ama sadece burada isimleri verilenler aile oluşturmuşlar, diğerleri de bu ailelerin ya da babalarının ailelerinin parçası olarak kabul edilmişlerdir. Bunların nedeni hakkında bazı olası açıklamalar şöyledir: [1] Ailelere isimlerini verenler, [Yeuda'nın torunları Hetsron ve Hamul (p. 21; bkz. Bereşit 46:12), Aşer'in torunları Hever ve Malkiel (p. 45; bkz. Bereşit 46:17) gibi] Yaakov'un ailesinin Mısır'a ulaşmasından önce doğmuş ya da rahme düşmüş olanlardır [bu nedenle yukarıda Binyamin kabilesi ailelerinden, Bela'nın oğulları Ard ve Naaman da (p. 40 açık.), anneleri Mısır'a geldiklerinde hamile oldukları için birer ailenin atası olarak kabul edilmişlerdir]. Bu konuda Menase ve Efrayim'e bağlı aileler istisnadır, zira onlar zaten Mısır'da doğup büyümüşlerdir ve Yaakov, aslında torunları olmalarına rağmen, Efrayim ve Menase'yi tıpkı kendi oğulları gibi kabile konumuna yükseltmiştir (Rabi Moşe Adarşan; bkz. Bereşit 48:5). [2] Aile isimlerinin belirlenmesinde temel etken her ailenin sahip olduğu nüfustur. Bu nedenle torunlar içinde belirgin bir şekilde fazla nüfusa sahip aileler, babalarının diğer kardeşlerinden

bağımsız birer aile oluşturmuşlardır (Raşi). [3] Ramban'a göre ailelerin kimin ismiyle anılacağı, nüfuslarının çokluğuna göre belirlenmiş olamaz. Zira sadece 210 yıl içinde 70 kişiden birkaç milyonluk bir nüfusa ulaşan Yisrael Ulusu'nun, burada "filancanın çocukları bunlardır" dendikten sonra sayılanlardan ibaret olmadığı açıktır. "Filanca"nın elbette burada sayılmayan başka birçok çocuğu da olmuş ve onlar da çok kalabalık aileler oluşturmuştur; ne de olsa Bene-Yisrael toplu olarak olağanüstü bir çoğalma grafiği göstermiştir (bkz. Şemot 1:7). Ayrıca bu listede isimleri geçen Efrayim ve Menase kabilelerine mensup ailelerin babaları da elbette Mısır'da doğmuşlardır ve Ramban'a göre bunları istisna kabul etmemek gerekir; çünkü kimin aile atası olacağına dair sabit bir ölçüt olması daha mantıklıdır. Dolayısıyla Ramban'ın görüşü doğrultusunda, bu ölçüt [Efrayim ve Menase aileleri nedeniyle] "Mısır'a gelmeden önce doğmuş ya da rahme düşmüş olmak" olamaz. Sonuç olarak Ramban, aileleri içinde özel bir saygınlık elde etmiş kişilerin aile atası olduğu görüşündedir. Aile atalarının çoğunun Mısır'a gelmeden önce doğmuş olanlardan seçilmesi de bir sürpriz değildir, zira onlar da elbette en üst düzeyde saygın kişilerdi.

Daat Zekenim Bereşit kitabında Mısır'a gelenlerin verildiği listede (Bereşit *Perek* 46) yer alan bazı kişilerin ailelerinin burada yer almamasının, buna karşılık bazı isimlerin burada ilk kez görülmesinin olası bir nedenini basit bakışa göre şöyle açıklar: Bazı aileler diğerleriyle aynı oranla çoğalmadığı için, kalabalık olan diğer ailelere karışarak onların birer parçası haline gelmiştir. Bu bakışla, örneğin buradaki listede yer almayan Şimon'un oğulları Oad ve Tsohar, diğer kardeşlerinin aileleri içinde erimişler, buna karşılık Şimon'un torunlarından Zerah'ın ailesi kalabalık

⁴⁷ Sayılarına göre Aşer-oğulları aileleri bunlardır: 53.400 [kişi].

[121. Naftali]

⁴⁸ Ailelerine göre Naftali-oğulları [şunlardır]:

Yahtseel'den Yahtseeli ailesi, Guni'den Guni ailesi,

⁴⁹ Yetser'den Yitsri ailesi, Şilem'den Şilemi ailesi.

⁵⁰ Ailelerine göre Naftali aileleri bunlardır ve sayıları 45.400'dür.

⁵¹ Bene-Yisrael'in sayıları şöyledir: 601.730 [kişi].

[122. Ülke'nin Paylaşımı]

⁵² Tanrı, Moşe'ye konuşarak şöyle dedi:

tıpkı sıradaki bölümde okuyacağımız Tselofhad'ın kızları gibi Serah da babasının tek varisidir. Ve onun soyuna ait olması gereken toprakları alacağı için, Ülke'de pay sahibi olacak ailelerin listelendiği bu kısımda ona da yer verilmektedir. Ayrıca Aşer tarafından yetiştirildiği için herkes onu "Aşer'in kızı" olarak tanımaktadır; bu nedenle pasuk "[Herkesin] 'Aşer'in kızı' [lakabıyla tanıdığı kızın asıl] ismi Serah'tır" demektedir. Listede yer almasının bir başka olası nedeni, diğer kardeşleri gibi büyük bir aileye sahip olmasıdır. Ama Tora sözleri kısa tutmuş ve listede "Serah ailesi" ifadesine yer vermemiştir, çünkü tüm aileler erkeklerin isimleriyle anılmaktadır.

47. 53.400 – İlk sayımda nüfus 41.500'dü (1:41). Dolayısıyla 11.900 kişilik bir düşüş olmuştur [-%29].

48. Naftali-oğulları – Bkz. Bereşit 46:24.

50. 45.400 – Bu, ilk sayımda 53.400 nüfusuna (1:43) sahip olan Naftali kabilesinde 8.000 kişilik [+ %15] bir artmaya işaret etmektedir.

Böylece kuzeyde yer alan Dan sancağına (2:25-31) bağlı kabileler toplamda 5.600 kişilik bir nüfus artışı kaydetmişlerdir.

51. 601.730 [kişi] – Pasukta verilen toplam nüfus, Mısır'dan Çıkış'ın hemen ardından yapılan sayımın sonucuna (603.550) çok yakındır (Bamidbar 1:46). Nüfusta 1.820 kişilik bir azalma gözlenmektedir [-%0.3]. Bene-Yisrael'in Mısır'daki çoğalma oranı olağanüstüdür. Bu, Tanrı'nın Yahudi nüfusunu, Mısırlılar'ın onları sürekli azaltmaya çalışmasına karşılık, mucizevi olarak arttırdığı hakkındaki öğreti ışığında anlaşılabilir (*Talmud* – Sota 11a; bkz. Şemot 1:12 ačk.). Ama çölde geçen yıllarda nüfusun nispeten aynı seviyede seyretmesi normaldir [zira doğa haricinde onları azaltmaya çalışan bir dış etken olmadığı için ek bir mucizeye gerek olmamıştır]. Benzer şekilde, Abravanel elverişsiz çöl koşul-larının sayıları aşağıda tuttuğunu, hatta Tanrı'nın merhameti sayesinde daha da düşme-diğini öne sürer.

İbn Ezra (p. 62 o.a.), nüfusta artış olmamasının, Mısır'dan çıkan nesildeki yirmi yaş ve üstündeki herkesin ölümünden kaynaklandığı görüşündedir. Aradan geçen kırk yılda, alttan gelen nesil ancak 600.000 civarında nüfusa sahip ilk neslin nüfus seviyesine ulaşmaya yetmiştir.

Rabenu Behaye özetle şöyle yazar: Ne bu sayı ne de çölde yapılan ilk sayımda çıkan sonuç Yisrael'i tümüyle vermektedir. Zira asıl nüfus bunun çok üstündedir. Ne de olsa sayımlarda sadece 20-60 yaş arasındakiler sayılmışlardır. Elbette bu yaş grubunun altında ve üstünde de büyük bir kalabalık söz konusudur. Hatta belki de bu yaş grubu içinde bile "orduya katılabilecek" durumda olmadığı için bu sayıya katılmamış kişiler mevcuttur. Dolayısıyla biz aslında Bene-Yisrael'in o zamanki gerçek nüfusunu hiçbir zaman bilemeyiz. Ve işin gerçeği, aslında hiçbir dönemde Bene-Yisrael'in gerçek nüfusunu bilmek mümkün değildir. Tanrı'nın Atalar'a vermiş olduğu, soy-larının yıldızlar ve denizdeki kum taneleri kadar çok olacağına dair söz, özellikle de nesillerin birikmiş toplumları göz önünde tutulursa, yerine gelmiştir. Aslında "yıldızlar kadar" olma sözü, Erets-Yisrael'e girmeden önceki şu aşamada gerçekleşmiştir (bkz. Devarim 1:10). Dahası, kötü yürekli Bilam bile "Kim saymış Yaakov'un tozunu?" (23:10) demekle bunu tasdik etmiştir. Tüm bunlar erkekler içindir. Buna kadınlar da eklendiği zaman, Bene-Yisrael'in tam nüfusunu hayal etmek zordur.

❧ **Sonuç.** Raşi, bu bölümde listelenen aileler içinde, Mısır'da isimleri geçen bazılarının yer almayışı üzerinde durur. Şimon'daki Oad (p. 12 ačk.), Binyamin'deki Beher, Gera, Naaman, Roş ve Ard (p. 38 ačk.), Aşer'deki Yişva ailesi (p. 44 ačk.) aradan geçen süre içinde ortadan kalkmıştır. Böylece toplam yedi aile eksiktir. Sıradaki bölümde verilen Levi aileleri listesinde de dört aile eksiktir (bkz. p. 57-62 ačk.). Raşi, [*Talmud Yerusalmi* – Sota 1:10'dan alıntı yaparak,] bunun 21:1 ačk.'da sözünü ettiğimiz iç savaşın bir sonucu olduğunu belirtir. [*Midraş (Tanhuma* 5) bu

נג לאִלָּה תַחֲלֵק הָאָרֶץ בִּנְחֻלָּה בְּמִסְפֶּר שְׁמוֹת: 53

Mısır'dan çıktıktan sonra yapılan sayım sırasında oğlu yirmi yaşına ulaşmamışsa – ki bu durumda ne baba ne de oğul ilk sayımda yer almamıştır – bu oğul Erets-Yisrael'e girecek olmaktan kaynaklanan kendi payını alacaktır. [c] Bir kişi Mısır'dan çıkmış ve ilk sayımda yer almış, sonra da çölde ölmüşse ve ilk sayım sırasında küçük olan [yani sayılmayan] oğulları şimdi büyüyerek ikinci sayımda yer almışlarsa, o zaman bu oğullar hem babalarının Mısır'dan çıkmış olmaktan kaynaklanan payını, hem de Erets-Yisrael'e girecek nesil olmaktan kaynaklanan kendi paylarını alacaklardır. [Dolayısıyla bu görüşe göre paylaşımda iki etken vardır: Mısır'dan çıkmış olmak ya da Erets-Yisrael'e girecek olmak – ki bu iki etken {c şıkında olduğu gibi} aynı kişi için birlikte işlevlik kazanabilir.]

Yukarıda sayılan üç görüş, Ülke'de “bireylerin” hangi kıstasa göre ne kadar pay alacaklarını ele almaktadır. Ülke'nin “kabileler” arasında nasıl paylaşılacağı hakkında ise şu temel görüşler vardır:

[4] Raşi'ye göre Ülke birbirine eşit olmayan on iki bölgeye bölünmüştür. Eşitsizliğin iki sebebi vardır: Kabilelerin nüfusları birbirinden farklıdır. Ayrıca toprağın kalitesi her yerde aynı değildir. Topraklar “maddi değer ve verimlilik açısından” on iki eşit parçaya bölünmüştür. Böylece aynı değere sahip iki bölgeden küçük ama verimli olanı az nüfusa sahip kabileye, büyük ama daha az verimli olanı da kalabalık kabileye düşmüştür. Yine de, paylaşım bu ölçütlere göre değil, kurayla yapılmıştır (p. 55) ve sonuçlar açıklanan şekilde çıkmıştır. Sforno da bu görüşü paylaşır ve örnek olarak düşük nüfuslu Şimon kabilesine sadece, kalabalık Yeuda kabilesinin toprakları içinde belli başlı bölgelerin verilmesini gösterir (bkz. Yeşua 19:9). Yaakov'un Şimon hakkında söylediği, onun kabilelerin arasında dağınık olacağına dair sözler böylece gerçekleşmiştir (bkz. Bereşit 49:7) [Mizrahi'ye göre, Raşi aynı zamanda yukarıdaki [2] no.lu görüşü takip eder.]

[5] Ramban ve Raşbam'a göre Ülke on iki eşit parçaya bölünecektir ve hangi parçanın hangi kabileye ait olduğunu belirlemek için kura çekilecektir (p. 55). Ramban'ın görüşü doğrultusunda Ülke önce kabileler arasında eşit olarak paylaşılacak, ardından da her kabilenin toprakları da, ona ait ailelere bölünecektir. Kabile bazındaki paylaşım yapılırken nüfuslar göz önünde tutulmayacaktır. Yani düşük nüfusa sahip Şimon kabilesi ile kalabalık Yeuda kabilesi eşit miktarda toprak alacaktır. Ama bir kabilenin içindeki

ailelerin alacağı toprakların oranı, nüfusa büyüklüğe göre belirlenecektir.

[6] Rabi Yitshak Abravanel, Ülke'nin eşit değil, kabilelerin nüfusu ve toprağın kalitesine göre farklı yüzölçümüne sahip parçalara bölündüğü konusunda Raşi ile hemfikir olmasına karşın her bölgenin büyüklüğünün, paylaşımı yönetenler tarafından belirlendiği görüşündedir. Kuranın (p. 55) görevi, hangi kabilenin coğrafik olarak hangi bölgede yer alacağını belirlemekten ibarettir. Bkz. 33:54 açık.

[7] Bir görüşe göre Ülke en başta on iki eşit parçaya bölünmüş, sonra kuranın sonucunda çıkan kabilelerin nüfusu oranında bu parçalar büyütülmüş ya da küçültülmüştür (Yeşua 17:14, Vilna'lı Gaon o.a.; *Aktav Veakabala*).

Aşağıdaki açıklamalarımızda bu görüşlerden bir kısmının pasuklarda nasıl ifade bulduğuna da değinmeye çalışacağız. [Ayrıca bkz. Bereşit 48:4 açık.]

53. Miras olarak – İbranice *LeNahala*. Herkesin elindeki toprak, bundan böyle onun ailesinin atasal mülkü haline gelecektir. Arada bu toprağı başkasına satsalar bile, [istisnalar haricinde] *Yovel* yılında bu toprak aileye geri dönecektir. Bu nedenle satış da *Yovel*'e kadar kaç yıl olduğu göz önünde tutularak belirlenen bir ücretle yapılacaktır (bkz. Vayikra 25:8-16).

İsim adedine göre – Zira insanlar doğrudan değil, üzerlerinde isimlerinin yazılı olduğu kâğıt parçaları yoluyla sayılmışlardır (*Aamek Davar*; *Daat Mikra*).

Bunlar arasında – Yani “son nüfus sayımında yer alanlar arasında” (*Mizrahi*'ye göre Raşi). Bu, girişteki [2] ve [3] no.lu görüşlerle uyum içindedir.

Girişteki [1] no.lu görüş doğrultusunda ise paylaşım Mısır'dan çıkan nesle göre yapılacaktır. Öyleyse anlam “bunlar arasında” şeklinde olamaz. Bu görüşe göre ifade paylaşımın hangi nesle mensup aileler arasında olduğunu değil, paylaşımına hangi yaş grubunun katılacağını belirtme amacındadır ve anlam “bunlarla benzer konumda olanlar arasında” şeklindedir. Yani paylaşım sadece yirmi yaşını doldurmuş olanlar arasında yapılacaktır (*Talmud* – *Baba Batra* 117a).

Öte yandan, Ülke'ye girişle paylaşımına başlanması arasında yedi yıllık bir süre geçecektir. Dolayısıyla sayım sırasında henüz yirmi yaşına ulaşmamış kişiler paylaşımına başlandığında yirmi yaşını geçmiş olacaktır. Ancak yine de pasuk Ülke'nin paylaşımına sadece “bu sayım sırasında” yirmi yaşını

⁵³ “Ülke miras olarak, [sayılan] isim adedine göre bunlar arasında paylaştırılacaktır.

olduğu için, bu, başlı başına bir aile oluşturmuştur. Benzer şekilde Aşer kabilesinde Yişva, olasılıkla Yişvi'nin içinde erimiştir. Bazılarının ise sadece isimleri ufak değişikliklere uğramıştır: Yemuel-Nemuel, Huşim-Şuham, Ehi-Ahram, Mupim-Şefufam gibi. Dolayısıyla *Daat Zekenim* “aile” olma kıstasının nüfus üstünlüğü olduğu görüşündedir.

Tek tek kabilelerin toplam nüfusunun analizi, Şimon'un nüfusunun 59.300'den 22.200'e düşerek yarısından fazlasını kaybettiğini ortaya koymaktadır. Hahamlarımız Şimon kabilesindeki bu şiddetli azalmanın ardında, Peor'daki günahın olduğu açıklamasında bulunurlar. Önce de belirtildiği üzere bu günaha katılanlar Şimon kabilesi [ve bir görüşe göre büyük çoğunluğu ya da hepsi, evlilikler yoluyla Şimon kabilesinin bir parçası haline gelen *Erev Rav*] mensubuydu (p. Raşi o.a.). Buna karşılık Menaze kabilesindeki – ve Binyamin, Aşer ve Yisahar kabilelerindeki – olağandışı artışın nedeni, çölde canlar alan günahlara hiç karışmamaları olabilir. Efrayim, Naftali ve Gad'ın nüfuslarındaki azalmanın (–%20, –%15 ve –%11) nedeni hakkındaysa bir açıklama yoktur.

Bu bölümde listelenen aile adedi 57'dir. Buna 8 Levi ailesi de (p. 57-58) eklendiği takdirde Bene-Yisrael'deki toplam aile sayısı 65'i bulmaktadır. Raşi, Rabi Moşe Adarşan'ın yazdıklarının özeti olarak, buna Devarim 7:7'de işaret edildiğini belirtir. Orada Tora, Bene-Yisrael'in tüm halklardan küçük (İbranice *A-M[e]lat*) olduğunu söylemektedir. Bu sözcük, [“a” sesi ile noktalanmış] bir *E* harfi ile “*Meat* – Az / Eksik” kelimesinin birleşiminden oluşur. *E* harfinin sayısal değeri 5'tir. Dolayısıyla tüm insanlığı oluşturan 70 aile varken, Bene-Yisrael bunun “5 eksiği” kadar, yani 65 aileden oluşur.

53-56. Erets-Yisrael'in Kurayla Paylaşımı. Hahamlarımız arasında Ülke'nin bireyler arasında nasıl paylaşıldığı konusunda farklı görüşler vardır (*Sifre*; *Talmud* – *Baba Batra* 117a-118a ve 121b-122a). Bunun yanında, kabilelerin paylaşımı konusunda Raşi ve Ramban arasında da görüş ayrılığı bulunmaktadır. Raşi'nin görüşünü kısmen benimseyen Rabi [Don] Yitshak Abravanel'in görüşü de dikkate değerdir. Söz konusu görüş ayrılıklarının kaynağı, önümüzdeki pasuklarda geçen ifadelerdir. Bu pasuklar, ele alınış şekline göre her görüş için güzel dayanaklar vermektedir. Hahamlarımız'ın geleneği doğrultusunda farklı görüşlerin özeti şöyledir:

[1] Rabi Yoşiyau'ya göre Ülke, Mısır'dan çıkan

neslin üyeleri arasında paylaştırılmıştır. Başka bir deyişle, Erets-Yisrael'de pay sahibi olanlar, Bamidbar kitabının başındaki sayımda sayılanlardır. Bu nesil arada geçen sürede tamamen öldüğü için, onların payını, Erets-Yisrael'in kıyısında Moav ovalarında sayılan bu nesildeki oğulları [ya da oğulları yoksa miras kurallarına göre hak sahibi olan yakınları] alacaktır. Bunun bir sonucu olarak herhangi bir kabilenin bu noktadaki konumunun bir önemi yoktur. Bu görüş doğrultusunda, çöldeki ilk sayımda yer alan iki farazi kardeşten Reuven'in bir, Şimon'un üç oğlu olmuşsa, Reuven'in tek oğlu, Şimon'un üç oğlunun birlikte alacağı toprak kadar toprağı tek başına alacaktır. Zira Reuven ve Şimon'un payları eşittir. Ayrıca sonuçta Reuven ve Şimon'un oğulları toplamda iki pay almışlardır – Reuven'in payı ve Şimon'un payı.

[2] Rabi Yonatan'a göre Ülke sadece bu son sayımda sayılanlar arasında paylaştırılacaktır. Ancak bu paylaşım yapıldıktan sonra, bu paylar Mısır'dan çıkmış ve Sinay çölünde sayılmış [ve arada ölmüş] olan atalarına geri dönecektir. Sonra da bu atalar, ellerindeki bu mirası varislerine bırakacaktır. Şöyle ki, eğer Reuven ve Şimon ilk sayımda yer almış iki kardeşse, Reuven'in bir, Şimon'un üç oğlu olmuşsa, burada anlatılan ikinci sayımda yer almış bu toplam dört oğul, toplamda dört paya sahip olacaktır [önceki görüşte ise tüm oğulların toplamda iki payı vardı]. Bu paylar Mısır'dan çıkmış olan babaları Reuven ve Şimon'a dönecektir [Hahamlarımız'ın söyledikleri gibi, “ölüler, canlılardan miras alacaktır”]. Böylece dört pay, Reuven ve Şimon arasında eşit paylaşılacak [yani her biri ikişer pay alacak], sonra da onlar bunu kendi çocuklarına miras bırakacaklardır. Böylece Reuven'in oğlu tek başına babasının iki payını alırken, Şimon'un üç oğlu babalarının payına düşen iki payı aralarında bölüşecek, yani her biri 2/3 pay elde edecektir. [Dolayısıyla bu görüşe göre paylaşımın temeli son sayımdan geçen nesildir; ancak paylaşımın son halini alması açısından ilk neslin de önemli bir etkisi vardır.]

[3] Rabi Şimon ben Elazar'a göre, Erets-Yisrael'in paylaşımında hem Mısır'dan çıkmış olmanın hem de Erets-Yisrael'e girecek olmanın etkisi vardır. Şöyle: [a] Bir kişi Mısır'dan çıkanlar arasında iken arada geçen zamanda öldüğü için buradaki nüfus sayımında yer almamışsa ve bu sayım sırasında oğlu da henüz yirmi yaşına ulaşmamışsa – ki bu durumda bu oğul şahsen bir payı yoktur – o zaman bu oğul babasının Mısır'dan çıkmış olmaktan kaynaklanan payını alacaktır. [b] Bir kişi Mısır'dan çıkmadan önce ölmüşse ve

- 54 נִדְ לָרֵב תִּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלִמְעֵט תִּמְעֵיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ
 55 לְפִי פְקָדָיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ: נָה אֶדְ-בְּגוֹרָל יַחֲלֹק אֶת-הָאָרֶץ לְשִׁמּוֹת
 56 מִטּוֹת-אֲבֹתָם יִנְחִלוּ: נֹו עַל-פִּי הַגּוֹרָל תַּחֲלֹק נַחֲלָתוֹ בֵּין רֵב
 57 לְמַעֲט: ׀ נֹו וְאַלֶּה פְקוּדֵי הַלְוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת
 הַגִּרְשֹׁנִי לְקֹהֶת מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲתִי לְמִרְי מִשְׁפַּחַת הַמִּרְרִי:

Atasal kabilelerinin isimlerine göre – Kanuni bağlamda bu ifadeden, Erets-Yisrael’de sadece doğrudan Yaakov’un ailesine mensup kişilerin pay sahibi olduğu öğrenilmektedir. Başka bir deyişle Gerler ve serbest bırakılmış yabancı kölelerin [ki onlar da Ger sınıfındadır (bkz. Vayikra 25:46 açık.)] Erets-Yisrael’de payı yoktur (Sifre 132; Raşi).

Bu ifade “kabile isimlerine göre” anlamında değerlendirilse, on iki kabile arasında eşit bir toprak paylaşımını gerektirirdi [nitekim Ramban bu ifadeye dayanarak bu şekilde düşünmektedir (yukarıda [5] no.lu görüş)]. Ancak Raşi (yukarıda [4] no.lu görüş), kabileler arasındaki paylaşımın eşit olmadığı görüşünde olduğuna göre, onun kanısı doğrultusunda ifade Mısır’dan çıkan atasal evlerden bahsetmektedir (Beer Yitshak). Yani her ne kadar p. 53’teki “bunlar arasında paylaştırılacaktır” ifadesi, “son sayımdan geçenler arasında” anlamındaysa da, paylaşım sırasında çöldeki ilk sayımdan geçenler de etkili olacaktır. Bu da Rabi Yonatan’ın görüşüdür (bkz. yukarıda [2] no.lu görüş) (Sifre 132; Talmud – Baba Batra 117a).

Rabenu Behaye ise, her kabilenin Mısır çıkışı sırasında içerdiği atasal aile kadar pay alacağını söyler. Bu durumda örneğin eğer bir kabile Mısır’dan çıkışta beş atasal aile içeriyor idiyse, Erets-Yisrael’e girmeden önce atasal aile sayısı ikiye düşmüşse bile beş pay alacaktır [bunun tersi de doğrudur]. Bu, Rabi Yoşiyau’nun görüşüdür (yukarıda [1] no.lu görüş) ve görüşün temeli bu ifadedir.

56. Hem kalabalık... – The Living Torah. Pasuk “Miras [niteliğindeki toprak] büyük ve küçük arasında kuraya göre paylaştırılacaktır” şeklinde de anlaşılabilir. Bu durumda paylaşım sırasında aynı miktarda pay hakkına sahip iki kişi varsa, ama eldeki iki bölgeden biri “düşük verimli ama büyük” ve diğeri “yüksek verimli ama küçük” ise, bu bölgeler ikisi arasında kurayla bölüştürülecektir (Daat Mikra). Kuraya göre – Önceki pasukta paylaşımın kurayla yapılacağı zaten söylenmişken bu tekrar fazla görünmektedir (Mizrahi; Sifte Hahamim). Midraş kuradaki Tanrısal müdahalenin bir başka işareti olarak, üzerinde bölge isimlerinin yazılı olduğu kâğıt parçalarının, çekildikten sonra dile

gelerek “ben filanca kabilenin payına çıktım” dediğini de belirtir. Bu da fazla görünen, “kuraya göre” ifadesiyle dayanak bulmaktadır. Zira İbranicesi Al Pi Agoral olan bu ifadenin tam çevirisi “Kuranın ağzına [=Sözüne] göre” şeklindedir (Midraş – Tanhuma 6; Raşi).

57-62. Leviler’in sayımı. Levi aileleri daha önce sayılmıştır (Şemot 6:16-19; Bamidbar 3:17-30). Ama burada, ilk listede verilen Şimi ve Uziel’in ailelerinden bahsedilmemektedir. Ayrıca Korah, Nefeg ve Zihri’nin babası olan (Şemot 6:21) Yitsar’ın aileleri içinde burada sadece Korah’ın ailesinden bahsedilmektedir – ki bu, diğer iki ailenin [belki az sayıda üye dışında] artık var olmadığını ima etmektedir. Dolayısıyla dört Levi ailesi bu noktada ortadan kalkmıştır: Şimi, Uziel, Nefeg ve Zihri. [Raşi eksikler arasında Nefeg ve Zihri’yi saymaz. Raşi’ye göre Yitsar’dan geriye sadece Korah’ın soyu kaldığına göre, Yitsar artık tam bir aile olmaktan çıkmıştır. Yani Nefeg ve Zihri’nin eksikliği sadece Yitsar’ı eksik kılmaktadır. Dolayısıyla kayıp aileler Şimi, Yitsar ve Uziel’dir. Ancak Raşi, dört Levi ailesinin kayıp olduğu bilgisini kendisi de aktarmasına rağmen, dördüncü kayıp Levi ailesinin hangisi olduğunu bilmediğini yazmaktadır]. Bu dört eksik Levi ailesi çölde, olasılıkla diğer kabilelerden de toplam yedi ailenin yok olmasına yol açan iç savaşta ortadan kalkmıştır (bkz. 21:2 açık., bkz. p. 51 açık., Sonuç k.b.) (Talmud Yeruşalmi – Yoma 1:1).

Bu bölümde yapılan sayımın temel amacı Erets-Yisrael’in kimler arasında pay edileceğini belirlemektir. Ancak Levi kabilesi Erets-Yisrael’de toprak almayacağına göre, onların sayımı başka bir amaç taşıyor olmalıdır. Ramban buna iki olasılık sunar: [a] Leviler’e toplam kırk sekiz şehir verilecektir. Dolayısıyla bu sayımın amacı şehirlerin ve çevrelerindeki alanların dağıtımı için genel nüfusu ve aile sınıflandırmasını belirlemektir (bkz. 35:1-8). [b] Tüm kabilelerin sayılması, onlara verilen önemi de gösteren bir durumdur. Dolayısıyla “Tanrı’nın Lejyonu” niteliğindeki Leviler’in sayılmaması hoş olmazdı (Ramban).

57. Gereşon... Keat... Merari – Bkz. 3:17 açık.

⁵⁴ Kalabalık olanın mirasını büyük, az [nüfuslu] olanın mirasını küçük tutacaksın. Herkese mirası nüfusuna göre verilecektir.

⁵⁵ “Ancak [yetkili kişi] Ülke’yi kurayla paylaştıracak, [aileler] atasal kabilelerinin isimlerine göre miras alacaklardır.

⁵⁶ Hem kalabalık hem de az [nüfuslu] olanların mirası kuraya göre paylaştırılacaktır.”

[123. Leviler’in Sayımı]

⁵⁷ Ve ailelerine göre Levi[kabilesi]nin sayıları şöyledir:
Gereşon’dan Gereşuni ailesi, Keat’tan Keati ailesi, Merari’dan Merari ailesi.

doldurmuş kişilerin katılacağını vurgulamaktadır. Yirmi yaşını söz konusu yedi yıl içinde dolduranlar ise paylaşıma katılmayacaklardır. Bu kişiler, Ülke’yi paylaşanların ailelerine mensup kabul edilecek ve ancak onlardan miras yoluyla toprak alacaklardır (Raşi; bkz. *Talmud* – *Baba Batra* 117a, Raşbam o.a.).

Paylaştırılacaktır – Tam çeviriyle “bölünecektir”. Ya da “bölüneceksin”.

54. Büyük... küçük tutacaksın – Tam çeviriyle “çok olanın mirasını arttıracak, az [nüfuslu] olanın mirasını azaltacaksın” (bkz. yukarıdaki [7] no.lu açıklama).

Raşi, kabilelerin ne kadar toprak alacağını nüfusun çokluğuna bağlı olduğuna dair görüşünü bu pasuğa dayandırır ([4] no.lu açıklama). Ramban’a göre ise bu ifade, aileler düzeyindeki paylaşımdan bahsetmektedir. Ona göre kabileler eşit pay alacaklardır. Ama kabilelerin içindeki ailelere göre dağılım, ailelerin nüfuslarıyla orantılı olacaktır ([5] no.lu açıklama).

Herkese – İbranice **İş**. Tam anlamıyla “[her erkek] kişi”. Yani paylaşım erkeklerin nüfusuna göre yapılacaktır (*Sifre*).

Nüfusuna göre – Tam çeviriyle “sayılarına göre” ya da “sayılanlarına göre”.

55. Ancak... kurayla – Ya da “sadece kuraya göre”. Bkz. 33:54, Yeoşua 14:2 ve 19:51.

Buradaki “**Ah** – **Sadece**” sözcüğü sınırlayıcı bir anlam verir. Dolayısıyla herkesin payı kurayla belirlenecekse de, bu konuda istisnalar vardır. Bunlar Yeoşua ile Kalev’dir. Kalev’e, casuslar olayındaki tavrı nedeniyle Hevron verilmiştir (Devarim 1:36, Şofetim 1:20). Yeoşua ise, Efrayım dağında yer alan Timnat Serah kentini almıştır (Yeoşua 19:50) (*Talmud* – *Baba Batra* 122a; Raşi).

Kurayla ilgili her şey, *Ruah Akodeş* ile yürütülmüştür. Böylece herkes sonuçların Tanrı’nın İsteği olduğunu açıkça görmüş, tartışmaya yer olmamıştır. *Talmud* kuranın şeklini şöyle açıklar: “[*Koen Gadol*] Elazar, üzerinde [*Koen Gadol*]’un giydiği sekiz giysiyi ve dolayısıyla

içinde] *Urim ve Tumim*’i [n yer aldığı *Hoşen*’i (bkz. Şemot 28:30)] giymişti. Yeoşua ve tüm Yisrael onun önünde duruyordu. Önünde [biri] kabilelerin [isimlerinin, diğeri de] bölgelerin [isimlerinin bulunduğu iki] kura kutusu vardı. [Elazar, *Urim ve Tumim* yoluyla kehanette bulunarak] *Ruah Akodeş* ile konsantrasyon sağlayıp “[Önce] Zevulun çıkacak, onunla birlikte Ako bölgesi [çıkacak]” dedi. [Sonra] Kabilelerin [kutusunu karıştırarak bir] tombala kâğıdı kaptı ve [tıpkı söylediği gibi] elinde Zevulun çıktı. [Ardından] Bölgelerin [kutusunu karıştırarak bir] tombala kâğıdı kaptı ve [tıpkı söylediği gibi] elinde Ako bölgesi çıktı. [Tüm kabileler için önce kehanette bulundu sonra da söylediği çıktı. Böylece, onun söylediğinin aynı şekilde gerçekleştiğini gören halk, hiçbir şeye itiraz etmedi]” (*Talmud* – *Baba Batra* 122a; Raşi o.a.). [Raşi’nin getirdiği versiyona göre kura çekimini kabile başkanları yapıyordu. Bir kabile başkanı kabile isimlerinin yazılı olduğu kutuya elini sokuyor, karıştırıp çekiyordu. Çektiği kâğıtta kendi kabilesinin ismi çıkıyordu. Diğer kutudan çektiği kâğıtta da kabileye düşen bölgenin ismi yazılı oluyordu (*Sifre* 132).] Ayrıca bkz. s.a.

Rabenu Behaye, kuranın hangi kabileye ne tip toprağın çıkacağını belirlediği görüşündedir. Ona göre kura sonucunda iyi bölgelerin çıktığı kabileler, kurada kötü bölgelerin çıktığı diğer kabileleri maddi yönden tazmin edecektir.

[Yetkili kişi] – Ya da “ancak Ülke kurayla paylaştırılacak”.

Paylaştıracak – Bu pasukta Ülke’nin kabileler arasında bölünmesinden, sıradaki pasuk ise her kabile içindeki paylaşımdan bahsetmektedir (İbn Ezra; Ramban; Sforno). Her iki paylaşım kurayla yapılacaktır. Dolayısıyla bu görüş doğrultusunda sıradaki pasukta yer alan “kuraya göre” ifadesi gereksiz değildir; zira iki farklı kuradan bahsedilmektedir. Ancak başka görüşlere göre aynı paylaşımdan bahsedilmektedir; bu nedenle sıradaki pasukta yer alan “kuraya göre” ifadesi ile başka bir şey kastedilmektedir (bkz. s.p. açk.).

נח אלה |

58

מִשְׁפַּחַת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלְבִּנִי מִשְׁפַּחַת הַחֲבֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי
 מִשְׁפַּחַת הַמוֹשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקֶּרְחִי וְקֵהַת הוֹלֵד אֶת-עֲמֶרָם: נֹשֶׁם |
 אִשֶּׁת עֲמֶרָם יוֹכָבֵד בֶּת-לֵוִי אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לֵוִי בְּמִצְרַיִם וַתֵּלֶד
 לְעֲמֶרָם אֶת-אֶהֱרֹן וְאֶת-מֹשֶׁה וְאֶת מְרִים אֶחָתָם: ס וַיּוֹלֶד לְאֶהֱרֹן
 אֶת-נָדָב וְאֶת-אַבִּיהוּא אֶת-אַלְעָזָר וְאֶת-אִיתָמָר: סא וַיָּמָת נָדָב
 וְאַבִּיהוּא בְּהַקְרִיבָם אֶש-זֶרְחָה לְפָנָי יְהוָה: סב וַיְהִי פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
 וְעֶשְׂרִים אָלֶף כָּל-זָכָר מִבֶּן-חֹדֶשׁ וּמַעְלָה כִּי | לֹא הִתְפַּקְּדוּ בְּתוֹךְ
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא-נָתַן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

59

60

61

62

kaybetmiştir (bkz. Şemot 4:11). Ayrıca Moşe'nin çocuklarını ön plana çıkaran özel bir itibarları yoktur (Ramban).

59. Amram'ın karısının ismi... – Bkz. Şemot 2:1 ve 6:20.

Yoheved – Ailelerin listesinde genelde erkeklere yer verilmesine rağmen, Yoheved, değerli çocukların annesi olduğu için onurlandırılmıştır (İbn Ezra). İsmi, Tanrı'nın İsmi'nin iki harfi Yod ve Vav ile **"Kavod – Onur"** sözcüğünün birleşiminden oluşur (Daat Mikra).

[Karısı] Onu Levi'ye Mısır'da doğurmuştu – Yoheved'in Levi'nin kızı olduğu zaten söylendiğine göre burada *"onu Levi'ye doğurmuştu"* denmesi gereksiz görünmektedir. Buradaki fazla kullanım, doğumun Mısır'da gerçekleştiğini vurgulama amaçlıdır. Yani Yoheved Mısır'da *"doğmuştur"*, ama rahme Mısır'da düşmemiştir (Talmud – Baba Batra 120a; Talmud – Sota 13a; Raşbam o.a.). Yoheved, Yaakov'un ailesi Mısır'a girdiği sırada *"surlar arasında"* doğmuştur ve Raşi'ye göre Mısır'a gelen yetmişinci kişidir (bkz. Bereşit 46:15 açık.). Alternatif olarak basit anlamda burada vurgulanmak istenen, *"Mısır'da"* sözcüğü olabilir. Tora böylece Yaakov'un tüm oğulları içinde [Mısır'daki Yosef haricinde] Mısır'a geldikten sonra çocuk sahibi olan tek kişinin Levi olduğu bilgisini vermektedir. Levi'nin kızı Yoheved, Yaakov'un [Efrayim ve Menashe haricinde] Mısır'da doğan tek torunudur (Ramban).

Daat Zekenim ise burada *"onu"* şeklinde çevirdiğimiz *Ota* sözcüğünün, aslında Levi'nin karısının ismi olduğu görüşündedir. Bu doğrultuda alternatif çeviri şöyle yapılabilir: *"Amram'ın karısının ismi, Ota'nın Levi'ye Mısır'da doğurmuş olduğu Yoheved'di."*

61. Tanrı'nın Huzuru'nda yetkisiz bir ateş getirdikleri sırada – Alternatif olarak *"yetkisiz bir ateş getirdikleri sırada Tanrı'nın Huzuru'nda ölmüşlerdi"*. Bkz. Vayikra 10:2.

62. 23.000 – Önceki sayımda 22.000, ya da daha kesin olarak 22.300 nüfusa (bkz. 3:39 açık.) sahip olan Levi kabilesi 700 kişi artmıştır [+ %3]. Leviler'in kırk yıllık sürede çölde ölme cezasına dâhil olmadıkları göz önünde tutulduğunda bu çok küçük bir artıştır ve dört ailenin yok olmasıyla bağlı olabilir.

Bene-Yisrael'in içinde sayılmamışlardı – Yani *"Bene-Yisrael gibi, yirmi yaşın üstünde sayılmamışlardı"* (Raşi). Yirmi yaşın üstünde sayılanlar Erets-Yisrael'de toprak payı alacak olanlardı (p. 54). Ama Leviler'in Erets-Yisrael'de payı olmayacağı için onlar farklı bir sayıma tabi tutulmuşlar, bir aylıktan itibaren sayılmışlardır. Buna rağmen Leviler'in sayısı 23.000'dir. Eğer yirmi yaştan itibaren sayılmış olsalardı sayı çok daha az çıkacaktı (Maskil Ledavid).

⁵⁸ Levi aileleri şunlardır: Livni ailesi, Hevroni ailesi, Mahli ailesi, Muşi ailesi, Korhi ailesi. Keat, Amram'a baba olmuştu.

⁵⁹ Amram'ın karısının ismi, Levi'nin kızı Yoheved'di – ki [karısı] onu Levi'ye Mısır'da doğurmuştu. [Yoheved,] Amram'a Aaron'u, Moşe'yi ve ablaları Miryam'ı doğurdu.

⁶⁰ Aaron'a Nadav, Aviu, Elazar ve İtamar doğdu. ⁶¹ Ancak Nadav ve Aviu, Tanrı'nın Huzuru'nda yetkisiz bir ateş getirdikleri sırada ölmüşlerdi.

⁶² [Leviler'in] Sayıları 23.000'di. [Bu] Bir aylık ve üstündeki tüm erkekler[in sayısıydı]. Nitekim [Leviler] Bene-Yisrael'in içinde sayılmamışlardı, çünkü onlara Bene-Yisrael'in içinde miras verilmemişti.

58. Livni... – Ailelerin listesi Levi'nin *behor* oğlu Gereşon'un oğlu Livni ile başlamaktadır. Onun ikinci oğlu Şimi yukarıda da değinildiği üzere, ortadan kalktığı için sayılmamaktadır. Bunun sebebi hiç çocuğu olmaması ya da bu çocuklarının [belki de iç savaşta (21:1 açık.)] ölmüş olması olabilir. Tora sonra Levi'nin ikinci oğlu Keat'ın çocuklarına geçmiştir. Bunlar yaş sırasına göre Amram, Yitsar, Hevron ve Uziel'dir. Ancak Tora Amram'ın soyuyla ilgili bazı detaylar vereceği için onu sona bırakmıştır. Yitsar ailesi ise Korah'ın çocukları haricinde tükendiğinden ona yer verilmemiştir. Dolayısıyla sırada Hevron'un ailesi Hevroni vardır. Sonra gelmesi gereken Uziel'in ailesi ise ortadan kalktığı için listede yer almamaktadır. Son olarak Levi'nin üçüncü oğlu Merari'nin iki oğlu Mahli ve Muşi'nin aileleri listelenmiştir. Böylece temel aileler tamamlanınca, Yitsar'dan geriye kalan, Korah'ın çocuklarının oluşturduğu düşük nüfuslu Korhi ailesi sayılmış, ardından da hakkında bazı ayrıntılar vermek üzere Amram'ın ailesine dönüşmüştür (krş. İbn Ezra).

Burada toplam sekiz aile sayılmaktadır: Gereşuni, Keati, Merari, Livni, Hevroni, Mahli, Muşi, Korhi (Raşi). Öte yandan Ramban, Livni'den itibaren sayılanların, ilk üç aileye dâhil olmaları gerektiğine dikkati çeker, zira onlar ikinci nesildir ve Gereşon, Keat ve Merari'nin sayılanlardan başka çocukları olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Ramban'a göre toplamda sekiz değil, sadece beş Levi ailesi vardır. Tora, Gereşuni, Keati ve Merari ailelerini sadece onları onurlandırmak için saymıştır. Böylece tüm ikinci nesil Levi aileleri hem kendi hem de babalarının ismiyle anılırdı. Örneğin tüm Livni ailesi üyeleri kendilerini aynı zamanda Gereşuni ailesi üyesi olarak tanımlarlardı [bu sadece Levi kabilesinde görülen bir durumdur]. Bu doğrultuda Ramban,

[p. 51 açık., *Sonuç* konu başlıklı açıklamanın en sonunda yer alan] “beş eksik” açıklamasını kabul etmez, zira ona göre Bene-Yisrael'deki toplam aile sayısı altmış beş değil, altmış ikidir (bkz. o.a.).

Korhi ailesi – Yani “Korah'ın ailesi”. Yitsar'ın soyundan gelen diğer iki aile Nefeg ve Zihri'den geriye kalanlar varsa bile, bunlar Korah'ın ailesine dâhil sayılmıştır. Böylece Yitsar ailesi, geriye kalan tek ailenin Korah'ın çocukları olması nedeniyle bundan böyle Korhi ailesi olarak adlandırılmaktadır.

Aslında sırf sadece Korah'ın soyunun kalması, Yitsar ailesinin isminin yerini Korhi'ye bırakması için yeterli değildir. Ancak Korah'ın oğulları, babalarının isyanından son anda vaz geçip Tanrı ile peygamberine sadık kalmayı seçerek iyi ve erdemli olduklarını kanıtlamışlardır. Korah'ın çocukları, babalarından çok daha değerli kişilerdir. Bu nedenle Tora onları, daha önce de, isyanda ölmediklerini söyleyerek yaptığı gibi tekrar onurlandırmış (p. 11) ve Yitsar ailesi onların onuruna Korhi olarak tekrar adlandırılmıştır (Ramban). Bu da Tanrı'nın iyi davranışları görmezden gelmediğini ve iyi bir davranış ne kadar zorsa, onu yapanın kazanacağı ödülün de o denli büyük olacağını gösterir.

Keat, Amram'a baba olmuştu – Bu listede Keat'ın en önemli oğlu Amram'a ait bir “Amrami ailesi”nden bahsedilmemesi göze çarpmaktadır. Bunun nedeni, Amram'ın çocuklarından Aaron'un *Koen* ailesini oluşturmuş, Moşe'nin ailesinin de Leviler olarak kalmış olmasıdır. Ancak Tora, Moşe'ye karşı bir küçük düşürme gibi görünmemesi için burada “*Koenler*”i özel bir aile olarak listelemek istememiştir. Ne de olsa *Koenlik* Moşe'nin olması gerekirken, o bu mevkii

סג אלה

פְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת
 מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: סד וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה
 וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר סִינַי:
 סה כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמָתוּ בְּמִדְבָּר וְלֹא־נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ
 כִּי אִם־כָּלָב בֶּן־יִפְנֶה וִיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן: ס

א וּתְקַרְבָּנָה בָּנוֹת צִלְפַּחַד בֶּן־חֲפַר בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה
 לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בָּנוֹתָיו מִחֲלָה נָעָה וְחֲגִלָּה
 וּמִלֶּכָּה וְתַרְצָה:

kadınlar için şefkat duyar – O'nun şefkati herkes içindir" (*Sifre*).

1. Yosef'in oğlu Menashe'nin ailelerinden – Tselofhad'ın ve kızlarının hangi kabileye nasıl bağlı oldukları önceki kısımda açıklanmıştır (26:29-33). Bu pasuk neden soy zincirlerini tekrar verme ihtiyacı duymuştur? Ayrıca Menashe'nin, Yosef'in oğlu olduğunu tekrar söylemeye ne gerek vardır? Amaç bu kızların Erets-Yisrael'e olan sevgilerinin kaynağını açıklamaktır. Hayatı boyunca Erets-Yisrael özlemiyle yanıp tutuşan Yosef, Mısır'da ölmeden önce, Bene-Yisrael'e, Erets-Yisrael'e gidecekleri zaman kendi kemiklerini de alıp oraya gömmelerini vasiyet etmiştir (Bereşit 50:25). Yosef, Ülke'ye yönelik sevgisini, tümüyle Mısır'da, yani Erets-Yisrael'den uzakta oluşturmuş olduğu ailesine mükemmel bir şekilde aktarmıştır. Bu sayede Menashe, "Yosef'in oğlu Menashe"dir – Erets-Yisrael'e yönelik sevgi açısından "babasının oğlu"dur. Tora, soy zincirlerini tekrar verip Tselofhad'ın kızlarını Yosef'le doğrudan bağlayarak kızların isteğinin mülk düşkünlüğünden değil Erets-Yisrael'e olan sevgilerinden kaynaklandığına tanıklık etmektedir.

Tselofhad'ın kızları hakkında olumlu bir noktaya daha işaret edilmektedir. Zira bir prensibe göre, *Tanah* bir kişi hakkında sadece bir olay aktarır, anlatım sırasında onun lehine bir bilgi olarak soy ağacını verdiği zaman, bu, o kişinin ve sayılan tüm atalarının *tsadik* insanlar olduğuna işaret eder (*Sifre* 133; Raşi; Rabenu Behaye). Bu prensip Tselofhad'ın kızları için doğrudur. Tora onlar

ve kendilerinden önceki birkaç nesil hakkında şu ana kadar hiçbir ayrıntı vermemiş, sadece onlarla ilgili olumlu noktalara işaret eden bu olayı aktarmış, anlatım sırasında da onların soyunu bir *tsadik* olan Yosef'e kadar listelemiştir. Bu, söz konusu zincirde Yosef'ten bu kızlara kadar sayılan herkesin birer *tsadik* olduğuna işaret eder. Ve bu, p. 3'te "günahı nedeniyle öldüğü" söylenen Tselofhad için bile doğrudur (*Beer Mayim Hayim*; *Beer Basade*). Söz konusu prensip ters yönde de işler. Eğer *Tanah* ne kendisi ne de ataları hakkında ayrıntı vermiş olduğu bir kişiyi belirli bir olayda eleştiri amacıyla atalarına kadar bir soy zinciriyle tanıttığı takdirde, bu, hem o kişinin hem de sayılan atalarının kötü insanlar olduğunun işaretidir (*Sifre* 133; Raşi; Rabenu Behaye). Bunun bir örneği, I. *Bet-Amikdash*'ın yıkılışından sonra Babil kralı Nevuhadnetsar'ın Erets-Yisrael'de kalanların yönetimine atadığı vali Gedalyau ben Ahikam'ın katili Yişmael'dir. *Tanah*, Yişmael'in işlediği [ve günümüzde bile 3 Tışri tarihinde *Tsom Gedalya* orucunu tutmamızın sebebi olan] cinayetten bahsederken, Yişmael'in soyunu büyükbabasına kadar geri izlemektedir. Bu da hem bu olayda kötü adam olarak tanıtılan Yişmael'in, hem babası Netanya'nın hem de büyükbabası Elişama'nın kötü insanlar olduğuna işaret eder (bkz. Melahim II 25:25).

Mahla, Noa... – Tselofhad'ın kızları Tora'da üç farklı yerde listelenmektedir. Burada ve p. 33'teki sıralamaları aynıdır. İsimlerinin tekrar listelendiği 36:11'de ise sıralama farklıdır. Tora sıralamayı değiştirerek kızların hepsinin denk değerinde

⁶³ [Tüm] Bunlar Bene-Yisrael'i Moav ovalarında, Yarden'in Yeriho'nun [karışısında kalan] kıyısında sayan Moşe ile Koen Elazar'ın saydıklarıdır.

⁶⁴ Bunların içinde, Bene-Yisrael'i [daha önce] Sinay çölünde saymış olan Moşe ile Koen Aaron'un saydıklarından kimse yoktu.

⁶⁵ Zira Tanrı onlarla ilgili olarak "Kesinlikle çölde ölecekler" demiş, [sonuç olarak] Kalev ben Yefune ve Yeoşua bin Nun haricinde onlardan kimse kalmamıştı.

27

[124. Tselofhad'ın Kızları]

¹ Yosef'in oğlu Menase'nin ailelerinden, Menase'nin oğlu Mahir'in oğlu Gilad'ın oğlu Hefer'in oğlu Tselofhad'ın kızları [bir davayla] yaklaştılar. [Tselofhad'ın] Kızlarının isimleri şunlardır: Mahla, Noa, Hogla, Milka ve Tirtsa.

63. [Tüm] Bunlar – Bu ifade önceki pasuklarda sözü geçen Levi kabilesini değil, Bene-Yisrael'in Levi hariç tüm kabilelerini kastetmektedir (İbn Ezra). Zira sıradaki pasukta bu kişiler içinde ilk sayımda olanlardan kimsenin olmadığı söylenmektedir. Ancak bu, sadece Erets-Yisrael'e girmeme cezası alanları kasteder. Oysa Leviler bu cezadan muaf oldukları için, aralarında kırk yıl önce sayılmış olup bu sayımda tekrar sayılan çok kişi vardır [örneğin Elazar ve Pinehas (bkz. Şemot 6:25)] (Ramban).

64. Sinay çölünde – Bkz. 1:1-2.

... **Aaron'un saydıklarından kimse yoktu** – Bu konuda ilk sayıma katılmış olan Yeoşua ve Kalev bile istisna değildir; zira onlar artık altmış yaşını geçtiklerinden bu ikinci sayımda sayılmamışlardır (Ramban).

"Kimse" olarak çevrilen sözcük, "**İş** – [Erkek] Kişi"dir. Tora özellikle bu sözcüğü kullanmaktadır. Sayılanlar arasında Moşe ile Aaron'un gerçekleştirdiği ilk sayımda yer alanların hiçbiri yoktur, çünkü bunların hepsi casusların sebep olduğu günahın karşılığında verilen cezayla çölde ölmüştür. Ama tüm bunlar sadece erkekler için geçerlidir. Öte yandan Mısır'dan çıkan nesle mensup kadınlar o cezaya dâhil edilmemişlerdi. Çünkü erkekler Tanrı'ya güvensizlik göstermelerine karşın, kadınlar Tanrı'nın Sözü'ne güvenmişlerdi. Erkekler "[Yeni bir] Baş atayıp Mısır'a dönelim" (14:4) demişlerdir [bunu erkeklerin söylediği, o pasukta geçen "**İş El Ahiv** – Birbirlerine {tam çeviriyle: "her adam kardeşine"}" sözlerinden anlaşılmaktadır]. Sıradaki bölümde ise buna karşılık kadınların Erets-Yisrael'e yönelik sevgilerine kuvvetli bir örnek verilmektedir. Bu vurgunun yapılmasının amacı da sıradaki bölümle karşılaştırma yaparak kadınların bağlılığını vurgulamaktır (Midraş – Tanhuma 7; Raşi). Zira bu noktada casusların günahı

nedeniyle ölenlerden söz etmek için başka hiçbir sebep yoktur.

❧ **Sonuç.** Böylece Erets-Yisrael'in kabileler ve atasal aileler arasındaki paylaşımı için gereken ön hazırlıklar tamamlanmıştır. Ancak sıradaki kısımda, şu ana kadar ele alınmamış bir veraset kanunu sorusu ortaya çıkacak, bunun da kitabın en sonunda tam olarak açıklığa kavuşmasıyla eksik hiçbir şey kalmayacaktır.

27.

1-5. Tselofhad'ın kızlarının sitemi. Tselofhad'ın beş kızı, hiç görmedikleri Erets-Yisrael'e karşı tutkulu bir aşk besliyorlardı (bkz. p. 1 ačk.). Onların bu bağlılıklarını gözden kaçırmadığını vurgularcasına, Tanrı, Tora'nın miras kuralları ile ilgili bu kısmını, doğrudan vermek varken, onların vesilesiyle vermeyi tercih etmiştir (Sifre; Raşi). Bu açıdan bu bölüm, normal *Pesah-korbanını tuma* durumlarından dolayı getirememiş insanların Moşe'ye başvurmasıyla verilen *Pesah Şeni* kanunuyla paralellik gösterir (bkz. 9:6-14). Orada da Tora, nasılsa verilecek olan bir mitsvayı doğrudan vermek yerine, halktan değerli insanların bir mitsvayı yerine getirememekten duydukları eksiklik duygusunu ve üzüntüyü vurgulamak için onlar vesilesiyle vermeyi tercih etmiştir. Pek az onur, bir kişinin Tanrı'nın Sözü'nün verilmesine vesile olduğunun Tora tarafından vurgulanması kadar büyük olabilir.

Bu olayda, Erets-Yisrael'in pay edilmesine hazırlık olarak sadece erkeklerin sayıldığını duyduktan sonra, bu kızlar, erkek kardeşleri olmadığı için ailelerinin pay sahibi olmayacağından yakınırılar. Kızlar davalarında bir noktayı ön plana çıkarırlar: "Tanrı'nın şefkati, insanın şefkatiyle mukayese bile edilemez. Ataerkil bir toplumda erkeklere daha çok önem verilebilir, ama Sözü'yle dünyayı Yaratan Tanrı farklıdır. O, hem erkek hem de

בִּתְעַמְדָנָה לְפָנַי מֹשֶׁה וְלְפָנַי אֶלְעֶזֶר הַכֹּהֵן וְלְפָנַי

2

הַנְּשִׂאִים וְכָל־הָעֵדָה פָּתַח אֶהֱל־מוֹעֵד לְאֹמֶר: גִּאֲבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר

3

וְהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קָרַח

כִּי־בַחֲטָאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ:

sonuçlara varma]" adı verilir ve Moşe Rabenu zamanından itibaren nesilden nesle aktarılan öğretilere dayanır. Rabi Akiva'nın mensup olduğu ekolde buradaki öğreti kendi nesline kadar ulaşmıştır. Ama başka ekollerde, örneğin sıradaki paragrafta değindiğimiz Rabi Yeuda ben Betera'nın ekolünde, bu öğreti onun nesline kadar ulaşmamıştır. Bu nedenle o farklı bir açıklama yapmaktadır.]

Rabi Yeuda ben Betera ise kendi hocasından bu *Gezera Şava* öğretisini almadığı için, Rabi Akiva'nın açıklamasını kabul etmez. Dahası, Rabi Akiva'nın Tselofhad'a *Şabat* ihlali gibi çok ağır bir günah yakıştırmasını yerinde bulmaz (krş. 12:9 açık.). Rabi Yeuda ben Betera kendi görüşünü şöyle dile getirir: Tora günah işleyen bir kişinin kimliğini açıklamak istediği takdirde bunu hemen yerinde yapması daha mantıklıdır; burada bize bir bilmece vermesine gerek yoktur. Ama bu bilmeceyi verdiğine [yani Tselofhad'ın bir günah işlediğini söyleyip bu günahın ne olduğunu açıklamadığına] göre, bu, söz konusu günahın bağlamı içinde Tselofhad'ın isminin açıklanmasının zor olduğuna işaret eder. Oysa *Şabat* günü odun toplayan adamla ilgili olayda böyle bir zorluk yoktur; Tora istese orada o kişinin Tselofhad olduğunu kolayca belirtebilirdi. Dolayısıyla Tselofhad'ın günahı, bireysel değil, "grup halinde" işlenmiş bir günah olmalıdır ve Tora'nın onun ismini yerinde açıklamamasının sebebi de budur; zira grupta ondan başka birçok kişi varken sadece Tselofhad'ın isminin verilmesi yersiz olurdu (*Gur Arye*). Pekiyi öyleyse grup halinde işlenen hangi günahın sorumludur Tselofhad? Rabi Yeuda ben Betera, [Tselofhad'ın *tsadik* bir kişi olduğundan (bkz. p. 1 açık.) yola çıkmış olsa gerek,] Tselofhad'a, çölde grup halinde işlenmiş günahlar içinde en "asil amaçlısını" yakıştırmaktadır. Ona göre Tselofhad, kırk yıl çölde dolaşp orada ölme cezasının verilisinin ardından, buna aldırmandan Erets-Yisrael'e doğru yola çıkan cüretkâr gruba [= *Amaapilim*] dâhildi. Bu grup, Tanrı'nın koruması olmadığı için düşman güçleri tarafından yok edilmişti (14:44-45). Bu günah – günah olmasına rağmen – nispeten "asil amaçlıdır"; çünkü bu

grup sırf *teşuva* yaptıklarını ve Erets-Yisrael'e girmeyi çok istediklerini gösterme amacıyla, Tanrı'nın koruması olmadığını ve dolayısıyla öleceklerini bile bile cüretkârca düşmanın üstüne gitmekten kaçınmamıştır. [Bu açıdan kızlarının, Tselofhad'ın Erets-Yisrael'deki payını talep etmeleri daha geniş bir boyut kazanmaktadır. Onlar, babalarının bu olay sırasında göstermiş olduğu Erets-Yisrael sevgisini özümsemiş kızlardır] (*Sifre* 113; *Talmud – Şabat* 96b-97a; Raşi).

Bir noktayı vurgulamakta fayda vardır. Her ne kadar Rabi Akiva'nın görüşü doğrultusunda Tselofhad *Şabat* ihlali gibi çok ağır bir günahın sorumluydu da, bu görüşü takip edenlerin gözünde bile Tselofhad Tanrı'ya bağlı bir insandır ve bu günahı da sırf kendini halk için feda etme amacıyla işlemiştir. Önce de açıklandığı üzere, *Şabat* günü odun toplayan adam, bunu "çöldeki ikinci *Şabat* günü" yapmıştır (bkz. 15:32 açık.). Bunun öncesindeki *Şabat* gününde halk, Tanrı *Şabat* günü *Man* olmayacağını bildirmiş olmasına rağmen, *Şabat* günü çıkıp *Man* aramış, ama gerçekten de Tanrı'nı söylediği gibi *Man* olmadığı için aradıklarını bulamamışlardır (*Şemot* 16:27). Ama bu bir gerçeği göstermektedir: Eğer *Şabat* günü *Man* bulsalar da bunu toplamaktan çekinmeyeceklerdi (bkz. o.a.) – yani *Şabat*'ı ihlal etmek henüz onların gözünde hafif bir şeydi. Tselofhad bunu gördüğü için, halka *Şabat* ihlalinin ciddiyetini gösterme amacıyla kendini feda ederek hemen ertesi, yani "ikinci" *Şabat* gününde ağaç dalları "toplamıştır" – ve idama mahkûm edilmiştir. Böylece *Şabat* günü, kamusal bir alanda bir şeyler [örneğin *Man*] toplamının idam gibi çok ağır bir cezayı gerektirdiği herkes tarafından en bariz bir şekilde öğrenilmiştir. Durum böyleyse, Tselofhad, Rabi Akiva'nın görüşü doğrultusunda da, sırf bir mitsvanın önemini vurgulama uğruna kendini bile bile feda etmeyi göze almış biri olarak karşımızdadır. [Tıpkı Rabi Yeuda ben Betera'nın görüşü doğrultusunda, Erets-Yisrael'de yerleşme mitsvasının önemini vurgulama uğruna kendini bile bile feda etmeyi göze almış biri olarak karşımızda olduğu gibi.] [Ayrıca bu görüş doğrultusunda bir başka konu açıklığa kavuşmaktadır:

² [Bu kızlar] Buluşma Çadırı'nın girişi civarında, Moşe'nin, Koen Elazar'ın, başkanların ve tüm cemaatin huzurunda hazır durarak [şöyle] dediler:

³ “Babamız çölde öldü. Ve o, Korah'ın yandaşları içinde, Tanrı'ya karşı birleşen cemaatin içinde değildi; sadece [kendi] günahı sonucu öldü ve hiç oğlu yoktu.

insanlar olduğuna işaret etmektedir (Raşi). Krş. Şemot 6:26 açık. *Talmud*'a (*Baba Batra* 120a) göre kızlar burada bilgelik, 36:11'de ise yaş sırasına göre sayılmaktadırlar. Bu sıralamanın temelinde konunun bağlamı olabilir. Burada kızlar Moşe Rabenu'ya kanuni bir başvuruda bulunmaktadırlar, bu nedenle bilgelikleri ön plandadır. 36:11'de ise kızların evlenmelerinden bahsedilmektedir. Belki Tora orada sıralamayı yaş sırasına göre yaparak onların yaş sırasına göre evlendiklerine işaret etmeyi amaçlamıştır (36:11, Raşbam o.a.; *Daat Mikra*; krş. Bereşit 29:26).

2. Moşe'nin... – Pasuk Tselofhad'ın kızlarının başvurduğu kişileri sıralarken önce Moşe'den, sonra da Elazar, başkanlar ve “cemaatten” [yani olasılıkla *Sanedrin*'den] bahsetmektedir. Bu önce Moşe'ye başvurup sonra diğerlerine gittikleri gibi bir izlenim doğurmaktadır. Ancak Moşe'nin bilmediği bir şey için diğerlerine başvurmaları mantıklı değildir. Dolayısıyla pasuk iki şekilde anlaşılabilir. Ya [Rabi Yoşiyau'nun görüşü doğrultusunda] sırf Moşe'ye öğrencileriyle birlikte anıldığı bu listede en sonda yer vermemek için isimler ters sıralamayla yazılmıştır, ya da [Aba Hanan'ın görüşü doğrultusunda] kızlar başvurularını dile getirdikleri sırada hepsi birlikte *Bet-Midraş*'ta [=öğrenim yerinde] Tora öğrenmektedirler (*Sifre* 133; *Talmud* – *Baba Batra* 119b; Raşi; Raşbam).

3. ...cemaatin içinde değildi – Kızlar sadece babalarının Korah'ın yandaşlarından olmadığını söyleme amacıyla olsalardı bunu doğrudan kısaca dile getirebilirlerdi. Ama Tora onların sözlerini uzun ifadelerle vermekte, Tselofhad'ın “Korah'ın yandaşları içinde” olmadığını, “Tanrı'ya karşı birleşmediğini” ve “[*İsyan eden*] cemaat içinde” olmadığını belirtmektedir. Bu üçlü ifade ile kızlar Tselofhad'ın üç günahkâr gruba katılmadığını söylemektedirler: [1] Tselofhad “[*İsyan eden*] Cemaat içinde” değildir – yani casuslardan biri değildir (krş. 14:27 açık.). [2] “Tanrı'ya karşı birleşmemiştir” – şikâyetçi gruba dâhil olmamıştır. [3] Ve “Korah'ın yandaşları içinde” yer almamıştır. [Bir açıklamaya göre “Korah'ın yandaşları” ile Korah'ın yakın ailesi, “şikâyetçi grup” ile de ona katılan diğer 250 kişi kastedilmektedir (*Talmud* – *Baba Batra* 119b, Raşbam o.a., *Şita Mekubetset* o.a.). Diğer bir açıklamaya göre ise “Korah'ın yandaşları”, Korah'ın ailesi ile 250 kişi iken, “şikâyetçi grup” ise onların cezalandırılmasının

ardından “Tanrı'nın halkını siz öldürdünüz!” (17:6) diyenlerdir (Ri Migaş).] (*Talmud* – *Baba Batra* 118b; Raşi).

Her durumda, kızlar babalarının belirli bir günahtan sorumlu olduğunu, ama sayılan gruplar gibi başkalarını da günaha sürüklediğini vurgulamaktadırlar (*Sifre* 133; Raşi). Bu önemlidir, zira Korah'ın yandaşları Erets-Yisrael'deki haklarını kaybetmişlerdir (İbn Ezra; Ramban; *Talmud* – *Baba Batra* 117b ve 118b). Casusların paylarını da Yeşua ve Kalev almıştır (bkz. 14:38 açık.). Oysa Tselofhad günah işlemiş ve bu nedenle ölmüş olmasına karşın, böyle biri değildir ve Erets-Yisrael'deki hakkı mahfuz olmalıdır.

Alternatif olarak kızlar babalarının özellikle Korah'ın isyanına katılmadığını söylemektedirler, zira Moşe'nin liderliğinin sorgulandığı bu isyana katılanlara karşı Moşe'nin özel bir nefret duyduğunu düşünmüşlerdir (Ramban).

Bir başka alternatifte göre babalarının özellikle bu isyanda yer almadığını söyleme ihtiyacı duymalarının sebebi, isyanda yer alanların tüm maddi varlıklarının da yok olmaya mahkûm olmasıdır (bkz. 16:32 açık., *Tüm malları* k.b.). Dolayısıyla “kendi günahı sonucu öldü” demişlerdir: “Babamızın hak ettiği tek ceza ölümdü; maddi varlığını kaybetmek değil. Bu yüzden ona ait olması gereken topraklar onun varislerinin elinden alınmamalı” (Sforno).

Günahı sonucu öldü – Tselofhad'ın hangi günahtan sorumlu olduğu konusunda farklı görüşler vardır.

Rabi Akiva'ya göre, Tselofhad Şabat günü dal toplarken yakalanıp idam edilen adamdır (15:32) ve ona göre Tora buna, burada “çölde öldü”, 15:32'de de “çölde iken Şabat günü odun toplayan bir adam buldular” diyerek işaret etmiştir. Zira her iki pasuktaki “çölde” sözcüğü gereksizdir. [Tselofhad'ın kızları onun toprak hakkını istediklerine göre] Tselofhad Mısır'dan çıkmıştır ve [ölmüş olduğuna göre] ölümünün çölde gerçekleştiği açıktır. Şabat günü odun toplayan adamı da çölde bulduklarını söylemeye gerek yoktur; zira o dönemde Bene-Yisrael'in çölde oldukları zaten bilinmektedir. Dolayısıyla her iki yerde gereksiz kullanılan “çölde” sözcüğünün amacı, iki konu arasında köprü kurmaktır. [Bu köprüleme yöntemine “Gezera Şava - Eşit Kesim [=eş

ד למה יגרע שם-אבינו בתוך

4

משפחתו כי אין לו בן תנה-לנו אחזה בתוך אחי אבינו:

ה ויקרב משה את-משפטן לפני יהוה: פ רביעי

5

Baba Batra 119b; Raši). Zira bir oğlun olduğu ortamda kızların mirastan pay almadıklarını anlamışlardır (bkz. p. 8 açk.). Dahası, *Talmud*, kızların, “eğer babamızın kızlarından sadece birinin tek oğlu olsaydı, hiçbir talepte bulunmayacaktık” dediklerini aktarır. Yani miras kanunları açısından, erkek bir torunun, bir kişinin kendi kızına göre öncelikli olduğunu da anlamışlardır (Sifre; *Talmud* – Baba Batra 110a; bkz. p. 11 açk.).

Babamızın kardeşlerinin arasında bir mülk verin – Bu istekleri, 26:53-56’da verilen görüşlerle uyum içindedir. [1] no.lu görüşe göre konuyu anlamak kolaydır. Tselofhad çölde öldüğüne göre Mısır’dan çıkanlar arasındadır; dolayısıyla kendine ait bir payı vardır. [2] no.lu görüşe göre, Tselofhad’ın babası Hefer’in hayatta kalan diğer oğulları, Erets-Yisrael’e giren nesil üzerinden yapılacak paylaşımda kendi paylarını alacaklar, sonra bu paylar Hefer’e geri dönecek ve Tselofhad da hesaba katılmak üzere tekrar paylaştırılacaktır. Kızlar babalarına düşen payı talep etmektedirler. ([3] no.lu görüş ilk ikisinin birleşimi olduğu için Tselofhad hangi şekilde olursa olsun bir paya sahiptir).

5. Tanrı’nın Huzuru’na getirdi – Tam çeviriyle “yaklaştırdı”. Bazı kaynaklar Moşe’nin aslında *Alaha*’yı gayet iyi bildiğini ama bu davaya bakmak istemediğini öne sürer. Korah’ın isyanı kişisel olarak Moşe’yi hedeflemiştir. Dolayısıyla kızlar babalarının bu isyana katılmadığını söylediği anda Moşe bu davada tarafsız olamayacağını [yani Tselofhad’ın Korah’ın yandaşı olmaması nedeniyle kızların davasını kabul etme eğilimi gösterebileceğini] görerek konuyu Tanrı’ya aktarmıştır. Ancak Rabenu Behaye bu görüşü kabul etmez; zira Moşe davayı Tanrı’ya vermek zorunda değildi, başka bir yargıca aktarabilirdi. Dolayısıyla Moşe gerçekten de böyle bir durumda *Alaha*’nın nasıl olduğunu bilmemektedir. Aslında bu hiç de zor bir kanun olmamalıdır. Sadece mantık çalıştırılarak da birazdan açıklanacak kanuna ulaşılabilir. Dolayısıyla Moşe’nin bunu yapamaması, Tanrısal bir müdahaleye işaret eder. Tanrı ondan bu *Alaha*’yı özellikle gizlemiştir (Rabenu Behaye). Dahası ikinci *Pesah-korbanı* (*Pesah Şeni*; 9:6 v.d.), *Şabat* günü dal toplayan adam (15:32-36) ve Tanrı’ya lanet okuyan adam

(Vayikra 23:10-14) ile ilgili olaylarda da Moşe’nin, Tanrı kendisine açıklayana kadar *Alaha*’yı bilmediğini görmekteyiz. Buna karşın o örneklerin hiçbirinde Moşe, Tanrı’ya doğrudan soru sormamaktadır. Hepsinde Tora, Moşe’nin kanunu bilmediği imasında bulunduktan sonra, Tanrı’nın *Alaha* hakkındaki açıklamasını vermektedir. Oysa burada Moşe, aktif olarak “[kızların] davalarını Tanrı’nın Huzuru’na getirmiştir”. Bu da, Tanrı’nın bu örnekte *Alaha*’yı açıklamak için Moşe’nin başvurusunu beklediğini göstermektedir. Yani Tanrı, burada *Alaha*’yı Moşe’den özellikle gizlemiştir (*Gur Arye*). Bkz. Devarim 1:17 açk.

Tanrı’nın bunu yapması için iki olası sebep gösterilir: [1] Moşe, altında çalışan yargıçlara, kendilerine zor gelen bir dava olduğu takdirde ona başvurmalarını söylemiştir (bkz. Devarim 1:17). Moşe’nin bu sözleri, kendisini kesin otorite yerine koyduğunu ima etmektedir ve bu, yeryüzünün en alçakgönüllü insanından (12:3) beklenen bir tavır değildir. Buna göre Tanrı, *Alaha*’yı, Moşe’den bir tür ceza ya da düzeltme olarak gizlemiştir [Moşe soruyu Tanrı’ya götürmekle, kesin otorite olmadığını kabul ettiğini ortaya koymuştur] (*Midraş* – *Tanhuma* 8; *Talmud* – *Sanedrin* 8a; Raši). [2] Tanrı, Tselofhad’ın değerli kızlarını ödüllendirmek istemiş, bu *Alaha*’nın Tora’ya onların vesilesiyle kaydedilmesi için Moşe’den gizlemiştir. Aksi takdirde Moşe bu *Alaha*’yı doğrudan yazacak, bizler Tselofhad’ın kızlarının değeri hakkında bilgisiz ve bu konudan çıkarılabilecek derslerden yoksun kalacaktık (*Sifre* 133; *Talmud* – *Sanedrin* 8a; Raši. Krş. 9:6-14 açk.).

Midraş, Tselofhad’ın kızlarının davalarını önce on kişiden sorumlu bir yargıca getirdiklerini belirtir. Ama on başı olan yargıçlar, kendilerinden büyük yargıçları onurlandırmak için bu davaya bakmayarak konuyu elli başlarına aktarmışlardır. Aynı şekilde dava, daha üst rütbeli yargıçları onurlandırma amacıyla elli başlarından yüz başlarına, onlardan bin başlarına, onlardan da Moşe’ye gelmiştir. Moşe de davanın bu şekilde hep bir üst mahkemeye aktarıldığını görünce, aynısını yapmış, davaya kendisi bakmak yerine konuyu, O’nu onurlandırma amacıyla Tanrı’ya bırakmıştır (*Midraş* – *Tanhuma* 9; krş. *Tosefta* –

⁴ Neden [sırf] oğlu yok diye babamızın ismi ailesinin içinden eksilsin? Bize babamızın kardeşlerinin arasında bir mülk verin.”

⁵ Moşe [kızların] davalarını Tanrı'nın Huzuru'na getirdi.

Hahamlarımız “çöldeki ikinci Şabat günü” bir kişinin Şabat'ı ihlal etmesinin “Bene-Yisrael için” kuvvetli bir eleştiri iması içerdiğini söylemişlerdir (bkz. 15:32 açık.). Aslında ilk bakışta eleştiri tüm Bene-Yisrael'e değil, sadece Şabat'ı ihlal eden tek kişiye yönelik olmalıdır. Öyleyse eleştirinin neden “Bene Yisrael için” olduğu söylenmiştir? Cevap yukarıda yazılanlardan anlaşılır: Olasılıkla Tselofhad olan bu kişi, Şabat'ı “Bene-Yisrael'in gevşekliğinin önüne geçmek için” kasten ihlal etmiştir. Dolayısıyla eleştiri tüm Bene-Yisrael'e yöneliktir.]

İkinci bir nokta: Eğer Tselofhad cüretkâr gruptaysa, 2449 yılı yaz sonlarına doğru ölmüştür. Yok, eğer Şabat günü odun toplayarak ihlal eden adamsa bu [iki olasılığa göre] ya 2448 ya da 2449 baharında olmuştur (bkz. 15:32 açık.). Kısacası her iki görüş doğrultusunda Tselofhad öleli en az 38,5 yıl olmuştur. Öte yandan Tora p. 2'de kızların dava için Moşe ile “Koen Elazar'a” geldiklerini belirtmektedir. Bu da, şu anda okuduğumuz olayın kırkıncı yılda [yani Aaron ölüp yerini Elazar'a bıraktıktan sonra] gerçekleştiğine işaret eder (Sifre 133; Raşi). Oysa kızların burada dile getirdikleri soru aslında 38,5 yıl önce cevaplanmış olmalıydı. Ancak Tanrı bu konudaki kanunu Moşe'ye açıklamamıştır (bkz. p. 5 açık.). Ve bu noktada Erets-Yisrael'in kimler arasında paylaşılacağı belli olmasına rağmen durumları halen belirsizliğini koruyan kızlar kırk yılın sonunda resmi bir davayla Moşe'ye gelmişlerdir (Rashi – Sapirstein Edition). [Bazı görüşlere göre kızların burada anlatılan başvurusu da aslında 38,5 yıl önce olmuştur, ama Tora bunu Erets-Yisrael'in paylaşımıyla ilgili olan bu bölümlerle ilgili olduğu için burada vermiştir. Eğer bu görüş doğruysa, Tselofhad'ın kızlarının büyüklüğü çok farklı bir boyut kazanmaktadır. Zira bundan 38,5 yıl önce halkın erkeklerinin hiçbirinin Erets-Yisrael'e girmek istemediği ve sonra çölde ölmeye mahkûm edildiği için tüm ümidini yitirdiği bir ortamda, bu kızlar, Erets-Yisrael'e girmeye daha 38,5 yıl olduğunu bilmelerine rağmen, babalarının Ülke'deki payını büyük bir inançla talep etmişlerdir.]

Hiç oğlu yoktu – Tam çeviriyle “oğulları yoktu” ya da “oğulları olmamıştı”. Rabi Yeuda A-Levi'ye göre pasuk “günahı sonucu, [yani kendi günahı sonucu], hiç oğlu olmadan ölmüştü” demek istemektedir (İbn Ezra).

4. Neden ... eksilsin? – İbranice *Lama Yigara*. Bir mitsvayı yerine getirememekten kaynaklanan hüznü belirten bu sözlerin bir benzeri için bkz. 9:7 açık., *Neden kayba uğrayalım* k.b.

Eğer Tselofhad'ın kızları sadece kendi haklarını koruma amacıyla babalarının toprak payını talep ediyor olsalardı, babalarının isminin silinmesi olasılığından yakınmalarına gerek yoktu. Sadece “Erets-Yisrael'den toprak payı almak bizim de hakkımız” demeleri yeterli olurdu. Ancak böyle değil de “neden babamızın ismi eksilsin?” demekle, onlar için önemli olanın babalarının payı olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu tavırları *Yibum* mitsvasını hatırlatmaktadır. *Yibum*, ardından [erkek ya da kız] hiç çocuk bırakmadan ölmüş birinin “isminin devam ettirilmesi” amacıyla onun bir erkek kardeşinin, dul karısıyla evlenmesidir (bkz. Devarim 25:5-10). Dolayısıyla kullandıkları sözler, Tselofhad'ın kızlarının, davalarında *Yibum* konusunu ortaya attıklarını ima etmektedir (*Mesiah İlemim*; *Mişmeret Akodes*). Tselofhad'ın kızları akıllı ve doğru zamanı bilen kişilerdi. Davalarını tam da Moşe Rabenu *Yibum* kurallarını açıkladığı sırada dile getirmişler ve bu durumu kendi lehlerinde kullanmak üzere isteklerini dikkatle kelimelere dökmüşlerdir: “Eğer bizler bir oğlun yerinde olabilirdik, mirasımız bize verilsin. Ve eğer kızlar [miras kanunları açısından] ‘soy’ kabul edilmiyorsa, annemize *Yibum* evliliği için izin verilsin” (*Midraş – Tanhuma* 7; *Talmud – Baba Batra* 119b; Raşi; Rabenu Behaye).

Aslında ilk bakışta Tselofhad'ın kızlarının verdiği *Yibum* seçeneğine yer olmamalıdır – zira Tselofhad çocuksuz olmamıştır; kızları vardır. Ama kızlar burada mantıklı bir tez öne sürmektedirler: “Eğer biz miras kanunları açısından babamızın ‘soyu’ olarak kabul edilmiyorsa, o zaman *Yibum* kanunları açısından da babamızın ‘çocukları’ olarak kabul edilmeyelim – ve böylece annemize *Yibum* evliliği izni verilsin. Bu sayede belki bu evlilikten bir oğul olur ve babamızın varisi sayılarak onun kaybolma tehlikesindeki toprak hakkını alır” (*Rashi – Sapirstein Edition*).

[Sırf] Oğlu yok diye – Kızların bu sözleri, Tselofhad'ın bir oğlu olsa hiçbir talepte bulunmayacaklarına işaret eder. Bu da kızların kanuni ifadeleri doğru bir şekilde açıklama yeteneğine sahip olduklarını gösterir (*Sifre* 133; *Talmud* –

וַיֹּאמֶר

6

יְהִיָּה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: זֶכֶן בְּנֹת צִלְפָּחַד דְּבַרְתָּ נָתַן תִּתֵּן לָהֶם

7

אֶחָת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֶחְיֵי אֲבִיהֶם וְהִעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן:

ח וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ

8

וְהִעֲבַרְתָּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבָתוֹ:

Moşe'nin şüpheye düştüğü nokta, Erets-Yisrael'in "Rauy – Miştehak" sınıfında mı yoksa "Muhzak – Elde" sınıfında sayıldığı konusudur. Herhangi bir kişinin aktif olarak elinde tuttuğu, sahip olduğu mallar Muhzak, henüz elinde olmayan ama kanunen eline geçmesine layık olduğu mallar ise Rauy'dur. Miras konusunda Muhzak sınıfındaki mallar açısından bir belirsizlik yoktur, ama Rauy sınıfındakiler, özellikle behorluk hakkı yönünden önem taşır. Çünkü bir behor, babasının sadece Muhzak sınıfındaki mallarından ek bir pay alır. Babasının Rauy sınıfındaki mallarını ise diğer kardeşleriyle eşit paylaşır. Yani baba öldüğünde Rauy sınıfında olup, o öldükten sonra kendisine ulaşmış mallar, babanın oğulları arasında eşit paylaşılır (Mişna – Behorot 8:9; bkz. Devarim 21:17). Bu nedenle Moşe'nin şüpheye düştüğü nokta, Tselofhad'ın behorluk hakkı açısından, babası Hefer'in Erets-Yisrael'deki payının Muhzak mı, yoksa Rauy mu sayıldığıdır. Eğer Muhzaksa Tselofhad [ve dolayısıyla kızları] kardeşlerine göre ek bir pay alacaktır. Ama eğer Rauysa bu ek pay olmayacaktır. Moşe, konuyu bu şüphe nedeniyle Tanrı'ya iletmiştir. Tanrı'nın verdiği cevap doğrultusunda Tselofhad'ın kızlarının, babalarının behorluk hakkını da almış olması, Moşe'ye Erets-Yisrael'in Muhzak sınıfında olduğunu öğretmiştir (Talmud – Baba Batra 119a'da Raba'nın açıklaması). [Rabi Yişmael'e göre ise Moşe Sinay dağında sadece genel emirleri almıştır ve Tanrı ayrıntıları çöl yolculuğu boyunca ona aşamalar halinde öğretmiştir (Talmud – Zevahim 115b).]

8. Bene-Yisrael'e de konuşup [şöyle] söyle – Tselofhad'ın kızlarının isteği olumlu yanıt aldıktan sonra, Tanrı genel olarak miras kurallarını açıklamakta ve oluşabilecek olasılıklara göre miras hakkının kime ait olduğunu öğretmektedir.

Veraset kanunu, Tora'nın 613 emrinden biridir. Mitsvat Ase No. 163 (Sefer Ahinuh).

Oğlu yoksa – Dolayısıyla eğer oğlu varsa, kızlar mirastan pay almaz.

Kızına aktaracaksınız – "Tselofhad'ın kızları örneğinde olduğu gibi". Tam çeviriyle "onlara geçir[t]eceksin". Basit anlamda, "bir oğul olsa ona ait olması gereken payı, kızlara aktaracaksın" (İbn Ezra).

Bu fiil özellikle kız evlatlarla ilgili kullanılmaktadır [Nitekim önceki pasukta da Tselofhad'ın kızlarına verilen payın "aktarıldığı" söylenmektedir]. Tora sıradaki pasuklarda mirasın hangi durumda kime ait olduğunu belirtmekte, p. 9, 10 ve 11'de "vereceksiniz" derken, bir oğul olmadığı zaman mirasın kızı "geçirileceğini" söylemektedir. Anlaşılan, mirasın kızı verilmesi, onun "geçirilmesi" anlamına gelmektedir. Bunun nedeni de bellidir. Bir kız herhangi bir kabileye mensup biriyle evlenebilir. Bu olduğu zaman elindeki miras aldığı toprak, miras olarak oğluna ya da kocasına geçecektir. Böylece kızın elindeki toprak, kendi kabilesinden çıkıp, kocasının kabilesine "geçmiş" olmaktadır. Oysa erkekler için böyle bir şey olmadığından, Tora normal olarak "vereceksiniz" fiilini kullanmıştır (Sifre 134; Talmud – Baba Batra 120a ve 147a; Midraş – Tanhuma 9; Raşi; Rabenu Behaye; Daat Zekenim).

Perek 36'da Tselofhad'ın kabilesi olan Menaşe'nin mensupları, kızların başka kabile mensuplarıyla evlenmesi durumunda ortaya çıkacak toprakların kabileden kabileye aktarılma durumu ile ilgili sorunu dile getireceklerdir. Bunun sonucunda Tanrı, Tselofhad'ın kızları ve onlarla benzer konumda olan kızların yalnız kendi kabileleri içinde evlenmeleri talimatını verecektir (36:8-9). Ancak bu tipte bir toprak aktarımı sadece ilk nesilde sorun oluşturacağından, bu kısıtlama da sadece ilk nesil için geçerli olmuştur (Talmud – Baba Batra 120a). Sonraki nesillerde ise böyle bir kısıtlama olmayacaktır ve toprakların kabileden kabileye aktarılması kabul edilir bir durum olacaktır (Mizrahi; Sifte Hahamim). Kısacası bu nesil için "aktarma" söz konusu değildir; ama sonraki nesillerde kabileler

[125. Kızların Miras Hakkı]

⁶ Tanrı, Moşe'ye şöyle söyledi:

⁷ “Tselofhad'ın kızlarının sözleri yerinde. Onlara mutlaka babalarının kardeşleri arasında miras [niteliğinde bir] mülk verecek, babalarının payını onlara aktaracaksın.

⁸ “Bene-Yisrael'e de konuşup [şöyle] söyle: Bir kişi öldüğünde, oğlu yoksa onun mirasını kızına aktaracaksınız.

Sanedrin 7:1). Dolayısıyla Moşe'nin Alaha'yı aslında bildiği ama kararı Tanrı'nın söylemesini istediği söylenebilir. Böylece Hahamlarımız'ın “bu kanunlar aslında [doğrudan] Moşe tarafından söylenebilirdi; ama Tselofhad'ın kızları buna vesile olma şerefini elde ettiler” şeklindeki sözleri de Moşe'nin Alaha'yı aslında bildiği, ama bu mahkemeler zinciri yoluyla konuya Tselofhad'ın kızlarının vesile olması için davayı Tanrı'ya bıraktığını belirtiyor olabilir (Rabenu Behaye).

Bir başka görüşe göre Moşe kanunu bilmesine rağmen davayı Tanrı'ya ileterek, gelecek nesillerdeki yargıçlara, bilmedikleri bir kanun olduğu zaman bunu itiraf etmekten çekinmemeleri konusunda bir ders vermeyi amaçlamıştır (Targum Yonatan; Rabenu Behaye; Meam Loetz).

6-11. Miras kanunları. Bu kısım kızların haklı olduğunu ve ölmüş babalarının payını alacaklarını belirterek başlar ve genel olarak miras kanunlarını vererek onların bu yasal haklarını tasdik eder.

7. Tselofhad'ın kızlarının sözleri yerinde – Tam çeviriyle “gerçek / doğru / uygun konuşuyorlar” (krş. Şemot 10:29). Ya da “kanun [gerçekten] böyle” (İbn Ezra).

Aslında bu sözler gereksiz durmaktadır. Tanrı doğrudan kanunu açıklayıp “onlara ... mülk vereceksin” diyebilirdi. Tanrı'nın bu sözleri söylemesi, Tselofhad'ın kızlarının bilgeliğine işaret etme amacıyla olduğunu gösterir (Gur Arye). Tanrı “Bu peräşa [=konu] Yukarı'da, Benim Huzurum'da da aynen bu şekilde yazılı” demiştir (Sifre 134). Bu da, kızların, Moşe'nin göremediğini, yani babalarının payını almaya hakları olduğunu, kendi kutsiyet içgüdüleriyle görmüş olduklarını göstermektedir. Onlar, Moşe'nin henüz anlamadığı bir şeyi kavrayabilmişlerdir (Sefer Zikaron). Tanrı'nın onları onaylaması, onlara verilebilecek en büyük hediyedir. “Tanrı'nın hak verdiği kişiye ne mutlu!” (Sifre 134; Raşi).

Mutlaka ... mülk verecek[sin] – İbranice Naton

Titen. Bu tip ikilemeler, Tora'nın genelinde anlamda güçlendirme ifade eder. “Mutlaka” eklemesini yapmamızın nedeni budur. Öte yandan Tora fazladan sözcük kullanmadığına göre tam karşılığı “verip ver” olan bu ikileme başka bir şeye de işaret ediyor olmalıdır. Tselofhad'ın kızları birden fazla pay alacaklardır. Pasuğun çeşitli kısımları bu paylara gönderme yapmaktadır.

Açıkçası pasuk çok fazla gereksiz görünen ifade içermektedir. Tanrı basitçe “babalarının payını onlara aktar” diyebilirdi. Talmud, [Erets-Yisrael'in, Mısır'dan çıkanlara göre paylaşıldığı görüşünü takiben] Tselofhad'ın kızlarının üç pay aldıklarını belirtir: [1] Tselofhad'ın Mısır'dan çıkmış olmaktan kaynaklanan kendi payı. Pasuk buna “mutlaka miras [niteliğinde bir] mülk vereceksin” sözleriyle işaret etmektedir. [2] Tselofhad'ın babası Hefer'in Mısır'dan çıkmış olmaktan kaynaklanan hakkının Tselofhad'ın payına düşen kısmı. Buna istinaden pasuk “babalarının kardeşleri arasında” demektedir; zira Hefer'in payı, onun oğulları, yani Tselofhad ile kardeşleri arasında bölünecektir. [3] Tselofhad aynı zamanda Hefer'in behoruydu. Bir behor, diğer kardeşlerine göre fazladan bir pay alır. Kızlar, babalarının hakkı olan bu payı da almışlardır. Pasuk buna “babalarının [behorluktan kaynaklanan ek] payını onlara aktaracaksın” sözleriyle değinmektedir. Bunun behorluk payı olduğuna dair bir başka ipucu da, buradaki “Veaavarta – Aktaracaksın; Geçireceksin” sözcüğüdür, çünkü Tora aynı sözcüğü behorlar için kullanmıştır (bkz. Şemot 13:12 açk., Ayıracaksın k.b.) (Talmud – Baba Batra 118b; Raşbam o.a.; Raşi; Mizrahi). Talmud aynı yerde farklı görüşlere de yer vermektedir. Bunlardan birine göre, Tselofhad'ın çocuksuz ölmüş bir ya da iki kardeşi vardı ve on/lar/a ait payın diğer kardeşler arasında bölünmesi sonrasında Tselofhad'ın nasibine düşen kısım da kızlara ait olmuştur.

[Rabi Akiva'ya göre] Aslında Moşe Tora'nın eksiksiz tüm emirlerini Sinay'da ayrıntılarıyla almış olduğu için (Talmud – Zevahim 115b), şüphesiz buradaki kuralları da elbette bilmektedir.

ט ואם-אין לו בת ונתתם את-נחלתו

9

לאחיו: י ואם-אין לו אחים ונתתם את-נחלתו לאחי אביו:

10

יא ואם-אין אחים לאביו ונתתם את-נחלתו לשארו הקרב אליו

11

ממשפחתו וירש אתה והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר

צוה יהוה את-משה: פ

Kuralın özeti şöyledir: Her zaman oğullar önceliklidir. Yoksa onların soyundan gelenlere bakılır. O da yoksa kızlar hak kazanır. Onlar da yoksa onların soyundan gelenlere bakılır. O da yoksa bir önceki nesle geçilir – [yani ilk aşamada] babaya. Baba da yoksa bu sistem babanın oğulları, onların soyu, babanın kızları, kızların soyu, babanın babası, babanın babasının oğulları vs. şeklinde devam eder. Böylece Yisrael’e mensup olup mirasçısı olmayan hiç kimse yoktur (*Talmud – Baba Batra* 115a; *Yad – Nahalot* 1:1-4). Hatta tüm Yahudiler Atalar nedeniyle akraba oldukları için, sonuçta bulunan kişi çok uzak bir kuzen bile olabilir. [Bu konudaki tek istisna, Yahudilik’i kabul ettikten sonra çocuğu olmamış bir *Ger*’dir. Yahudi olduğu anda yeni doğmuş sayıldığı için, eski ailesiyle tüm bağlantısı kesilir. Ve ardında varis bırakmadan ölürse, onun Atalar tarafından bir akrabası yoktur. Gerçi Gerler’in Erets-Yisrael’de payları olmadığı için, buradaki toprak mirası konusu onları ilgilendiriyor değildir. Ancak menkuller söz konusu olduğu zaman, Bene-Yisrael’e mensup birinden farklı olarak, bir *Ger*’in “varissiz” olması mümkündür (bkz. 5:6-8 ačk.).]

Veraset kanunlarında bunun dışında da çok detay ve olasılık vardır, ancak bu çalışmada buna genişçe değinmek mümkün olmadığından bu genel kuralla yetiniyoruz.

[**Onun mülkünü**] – Tam çeviriyle [dişil kullanımla] “onu”. İbranice *Ota*. Basit anlamla burada kastedilen, dişil karakterli bir sözcük olan “*Nahala* – Miras Niteliğinde Mülk”tür. Öte yandan pasuk zaten “mirasını kendisine yakın bir akrabaya vereceksiniz” dediğine göre “onu miras alacak” sözleri gereksiz durmaktadır. Bu nedenle “onu miras alacak” bağımsız bir ifade olarak değerlendirilebilir. Böylece Tora “onu [=bir kadını, yani onun mülkünü] miras alacak” demektedir. Bu da bir kocanın, karısının ilk mirasçısı olduğuna dair ima içerir (*Talmud – Baba*

Batra 111b). Söz konusu kuralı başka pasuklardan öğrenen görüşler de vardır (*a.y.*).

Kanuni hüküm – İbranice *Hukat Mişpat*. Bu ifade, yukarıdaki kanunların, Tselofhad’ın kızlarının başvurusu vesilesiyle verilmesinin onları bir kerelik geçici kurallar yapmadığını, sayılan kanunların kalıcı olduğunu belirtir. Başka bir deyişle bu kurallar geçici çözümler değil, ebedi birer “*kanuni hüküm*”dür (Ramban).

Hahamlarımız, bu ifadeden ayrıca bir babanın Tora’nın verdiği bu miras prosedüründe herhangi bir değişiklik yapamayacağını öğrenirler. Her ne kadar bir kişi hayatta olduğu sürece tüm mallarını istediği kişiye hediye edebilir ve bu mallar artık o kişiye ait hale geldiği için buradaki miras kanunları işlerlik kazanmazsa da, bir kişi mallarının nasıl dağıtılacağına dair, burada açıklanan veraset kanununa aykırı bir vasiyet bıraktığı takdirde bu vasiyet geçersizdir. Kişinin bunu sağlıklıyken ya da ölüm döşegindeyken yazılı ya da sözlü olarak dile getirmiş olmasının buna bir etkisi yoktur. Böylece “*Behor* oğlum iki kat pay almayacak”, “filanca oğlumu mirastan mahrum ediyorum”, “oğlum olmayan filanca kişiye tüm mirasımı bırakıyorum” gibi sözlerin hiçbir hükmü yoktur (*Yad – Nahalot* 6:1; Rabenu Behaye).

Tanrı’nın Moşe’ye emretmiş olduğu gibi – Olasılıkla bu da Tanrı’nın sözlerine dâhildir. Tanrı “sana emretmiş olduğum gibi” demek yerine, okuyucuya hitap eden daha geniş bir ifade kullanmıştır (Ramban). Alternatif olarak son ifade Tanrı’nın sözlerinin dışında da değerlendirilebilir: “[Bunlar], Tanrı’nın Moşe’ye emretmiş olduğu üzere Bene-Yisrael için bir kanuni hüküm niteliğindedir.” (*The Living Torah*).

⁹ Eğer kızı [da] yoksa [adamın] mirasını kardeşlerine vereceksiniz.

¹⁰ Kardeşleri [de] yoksa mirasını amcalarına vereceksiniz.

¹¹ Amcaları [da] yoksa mirasını, ailesinden kendisine yakın bir akrabasına vereceksiniz ve [bu kişi, onun mülkünü] miras alacak.

“[Bu kurallar] Bene-Yisrael için bir kanuni hüküm olacaktır – Tanrı’nın Moşe’ye emretmiş olduğu gibi.”

arasında böyle bir toprak aktarımı mümkün olacağı için, Tora şimdiden bu fiili kullanarak bu aktarıma işaret etmektedir.

Aamek Davar buradaki hem “aktaracaksınız” hem de “verceksiniz” fiillerinin ikinci çoğul şahısta çekimini sorgular. Anlaşılan Tora bu kullanımla yetkililere, yani *Bet-Din*’e seslenmektedir. Ancak bu gariptir, zira mirası verecek ya da aktaracak olan *Bet-Din* değil, ölen kişidir. Bu yüzden Tora’nın “aktaracak” ya da “vercek” demesi gerekirdi. *Aamek Davar*, Tora’nın bu nüans yoluyla bir kurala işaret ettiğini belirtir. Evet, mirası normal şartlarda ölen kişi verir. Ama yakın mirasçıların olmadığı ve yakın bir akraba için araştırma yapıldığı zamanlarda bu araştırma sonucunda mirasa kimin hakkı olduğunu belirleyecek olan *Bet-Din*’dir. Dolayısıyla mirasın *Bet-Din* aracılığıyla verildiği ya da aktarıldığı durumlar vardır.

9. Kardeşlerine – Önce erkek kardeşlerine. Onlar yoksa kız kardeşlerine (bkz. p.11 açk.).

Tora bu kısmın hiçbir yerinde babanın da bir varis olduğunu belirtmemektedir. Ancak Hahamlarımız, Sözlü Tora’dan gelen bilgiyle bu kuralı türetirler. Gerçekte bir kişi öldükten sonra ilk miras hakkı çocuklara aittir [eğer ölen bir kadınsa ilk hak kocasıdır. Kocas yoksa normal veraset zinciri işler (p. 11 açk.)]. Ve baba ikinci sıradadır. Yani bir kişi arkasında hiç soy bırakmadan ölürse, onun mirasını, eğer hayattaysa babası alır. Bu pasukta söylenen, mirasın ölenin erkek kardeşlerine aktarılması kuralı, sadece baba da hayatta değilse işlerlik kazanır. Yine de böyle bir durum sadece bir babanın çocuğunun kendisinden önce ve soy bırakmadan ölmesi anlamına geldiği için Tora bunu açıkça söylemek istememiştir. Veya belki de sebep, Erets-Yisrael’e giren nesil içinde bir oğlun babasının sağlığında öldüğü hiçbir örnek olmamasıdır (Ramban; Rabenu Behaye).

10. Amcalarına – Tam çeviriyle “*babasının [erkek] kardeşlerine*”. Sıradaki pasukta da “*babasının erkek kardeşleri yoksa*”.

11. Ailesinden kendisine yakın bir akrabasına – Pasuk “*yakın bir akrabasına*” dediğine göre o akrabanın bu kişinin “*ailesinden*” olduğu açıktır. Tora buna rağmen “*ailesinden*” diyerek, sadece baba tarafından aileyi kastettiğini vurgulamaktadır; zira Tora “*aile*” dediği zaman daima baba tarafını kasteder (*Sifre* 134; *Talmud – Baba Batra* 109b; Raşi; *Maskil Ledavid*; bkz. 1:2 açk.). [bu nedenle önceki pasukta amcaların da bu mirasa sahip olabileceği söylenmektedir]. Önceki pasuklarda sayılan olasılıklar geçilmişse, yani ölen kişinin hiç çocuğu olmadığı gibi, babası, erkek kardeşi ve amcası yoksa o zaman miras, o kişinin baba tarafından ailesi içinde en yakın akrabaya ait olur. Bunun için köklü bir araştırma yapılması gerekir. Sonuçta mutlaka onun akrabası olan biri bulunacaktır.

Mirasta öncelik sıralaması şöyledir: Ölen bir adamın mirası sadece oğullarına aittir [Oğulları arasında *behor* olan diğerlerine göre iki kat pay alır. Yani kaç oğlu varsa, miras, oğul sayısının bir fazlasına bölünür ve *behor* iki pay alır]. Eğer o öldüğü zaman hayatta hiç oğlu yoksa ama bu oğullarından torunları varsa, onlar önceliklidir. Eğer bir adam öldüğünde oğlu ya da oğullarından “türemiş” kimse yoksa miras payı adamın kızlarına aittir. Eğer kızı da yoksa ama kızlarının soyundan gelmiş birileri varsa miras onlara gider. Ama böyle de kimse yoksa miras [eğer hayattaysa] ölen kişinin babasına ait olur. Babası hayatta değilse, miras hakkı babanın soyuna, yani ölenin erkek kardeşlerine geçer. Eğer hayatta erkek kardeşi yoksa erkek kardeşlerin soyundan gelen biri olup olmadığına bakılır; bulunursa miras ona aittir. Ama böyle biri bulunmazsa bu kez ölenin kız kardeşlerine bakılır. Böyle bir kız kardeş, ya da onun soyuna ait biri varsa mirası o alır. Yoksa miras bir nesil daha geriye gider – yani ölenin büyükbabasına. O hayatta değilse, onun çocuklarına bakılır – yani ölenin amcalarına. Amca varsa miras onundur; yoksa amcanın soyundan gelmiş birileri olup olmadığına bakılır. Varsa miras onundur, yoksa miras hakkı ölenin halasına ya da onun soyundan gelmiş kişilere geçer. Ve bu böyle devam ederek mutlaka bir mirasçı bulunur.

- יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֶה אֶל־הָרֶֽה 12
- הַעֲבֹרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
- יג וּרְאִיתָהּ אַתָּה וְנֹאסַפְתָּ אֶל־עַמִּיךָ גַּם־אַתָּה כַּאֲשֶׁר נֹאסַף אֶהְרֹן 13
- אַחֶיךָ׃ יד כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַּר־צֹן בְּמִרְיַת הָעֵדָה לְהַקְדִּישָׁנִי 14
- בַּמִּים לְעִינֵיהֶם הֵם מִי־מִרְיַת קָדֶשׁ מְדַבַּר־צֹן׃

çok önceden özlemle bekleyeceğini söylediğini aktarır. Bunun üzerine Moşe de Tanrı'ya kendisinin de aynı şekilde ölmek istediğini söyleyip dua etmiştir. Tanrı şimdi onun bu duasını kabul ettiğini söylemektedir (*Sifre* 136; *Raşi*). Nitekim Moşe ölmeden hemen önce Tanrı bunu bir kez daha tekrarlayacaktır (bkz. *Devarim* 32:50) (*Or Hayim*).

Öte yandan Moşe'ye "tıpkı Aaron gibi sen de Erets-Yisrael'e girmeden önce öleceksin" deniyor da olabilir. "Aynı hatadan sorumlusunuz; senin bu konuda ondan farklı olman için bir neden yok (*Midraş – Tanhuma* 9; *Raşi*).

14. Zira ... Beni ... kutsal kılmayarak – Tora, Moşe ile Aaron'un Erets-Yisrael'e girmeden ölme nedenini özellikle tekrarlamaktadır. Tek sebep, Tartışma Suları'nda Tanrı'nın İsmi'ni gerektiği gibi kutsal kılamamış olmalarıdır. Yani bu olmasa, onları Erets-Yisrael'e girmekten alıkoyacak başka bir hataları yoktur.

Tora Moşe ve Aaron'un ölümünden her bahsettiğinde bu nedeni tekrarlamaktadır (ör. 20:24, *Devarim* 32:51). Bu gereksiz görünen tekrarın amacı açıktır. Erets-Yisrael'e koca bir nesil girmemiştir. Dolayısıyla Moşe ile Aaron'un da onlarla aynı günahı sorumlu oldukları izlenimine bir an bile kapılmamamız için, onların Erets-Yisrael'e girmekten mahrum kalma sebebinin tamamen farklı olduğu her seferinde vurgulanmaktadır.

Hahamlarımız bunu bir örnekle açıklarlar. Biri hafifmeşreplikten biri de *Şemita* yılına (bkz. *Vayikra* 25:1-7) ait meyveleri olgunlaşmadan önce yemekten sanık iki kadın mahkemeye gelir ve ikisi de aynı cezaya çarptırılır [Not: *Şemita* yılına ait meyveleri harcamak ve zarar görmesine neden olmak yasaktır. Dolayısıyla her ne kadar bu meyveleri yemek yasak değilse de (*Vayikra* 25:6), bunu onlar olgunlaşmadan yapmak, onları

harcama anlamına gelir ve yasaktır]. İkinci kadın mahkemeden bir arzda bulunur: "Lütfen" der, "benim neden cezalandırıldığımı herkese açıklayın ki, beni de diğer kadınla bir tutmasınlar". Bunun üzerine kadın cezalandırılmadan önce, *Şemita* yılına ait olgunlaşmamış meyveler getirilip kadının boynuna asılır ve herkesin kadının neden cezalandırıldığını bilmesi sağlanır. Benzer şekilde Moşe, Tanrı'ya yakarmıştır: "Ey Evrenin Hâkimi! Benim de, çölde ölmeye mahkûm olan nesil gibi Erets-Yisrael'e girmememe karar verdin. Lütfen benim ne sebeple cezalandırıldığımı her seferinde yaz ki diğerleriyle bir tutulmayayım." (*Sifre* 137; *Midraş – Tanhuma*, *Hukat* 10; *Talmud – Yoma* 86b; *Raşi*; 20:13, *Rabenu Behaye* o.a.).

Tsin çölünde – Bkz. 13:21, 20:1.

[Tanrı'yla] Tartışması sırasında – Bkz. 20:13.

Sözüm'e itaatsizlik etmiştiniz – Bkz. 20:24.

[Tanrı'nın bahsettiği]... – Çevirimiz *The Living Torah*'ı takip etmektedir. Alternatif olarak buradaki ifadeler Tanrı'nın sözlerinin devamı olarak da görülebilir: "[Bahsettiğim] Bu [sular]..."

Tartışma Suları'dır – Bkz. 20:13. Başka bir deyişle, Tanrı, biz okuyuculara "Moşe ile Aaron sadece casusların günahına katılmamakla kalmadılar, Tartışma Suları olayı dışında da başka hiçbir yerde hata etmediler. Halkın geneli sularla [ya da denizle] ilgili olarak başka yerlerde de [örneğin Kızıldeniz'de (*Şemot* 14:11, *Teilim* 106:7) ve Mara'da (*Şemot* 15:23-24)] günah işlemişti. Ama Moşe ile Aaron bu günahlarda yer almadı. Ben sadece Kadeş'teki Tartışma Suları'ndan bahsediyorum. Suyla ilgili çekişmelerin yaşandığı başka olaylardan değil" demektedir (*Raşi*; krş. *Rabenu Behaye*). Bir yandan da Tanrı burada Moşe'ye sitem eder gibidir: "Su konusu çeşitli vesilelerde insanları günaha sürükledi. Bunu bildiğiniz için, suyun söz konusu

[126. Moşe'ye Ölüme Hazırlanması Emrediliyor]

¹² Tanrı, Moşe'ye “Şu Avarim dağına çık ve Bene-Yisrael'e verdiğim Ülke'yi gör” dedi.

¹³ “Onu görecek, [ardından] sen de tıpkı ağabeyin Aaron gibi halkına katılacaksın.

¹⁴ Zira Tsin çölünde, cemaatin [Tanrı'yla] tartışması sırasında Beni onların gözleri önünde sularla kutsal kılmayarak Sözüm'e itaatsizlik etmişiniz.”

[Tanrı'nın bahsettiği] Bu [sular], Tsin çölünde [yer alan] Kadeş'teki Tartışma Suları'dır.

12-14. Tanrı, Moşe'ye Ülke'yi gösteriyor. Bu kısım Moşe'nin ölümü öncesindeki hazırlıkları anlattığına göre, aslında Tora'nın sonlarına doğru verilmesi daha akla yakın görünmektedir. Ama Tanrı'nın bu bölümü buraya yerleştirmesinin bir nedeni vardır. Tanrı, Tselofhad'ın kızlarına babalarının payının verilmesi konusundaki emri Moşe'ye verdiği için (p. 7), bu Moşe'de Erets-Yisrael'e kendisinin de girebileceği, yani Tanrı'nın bu konuda vermiş olduğu kararı iptal ettiği izlenimini uyandırmıştır. [Gerçekten de, bu olayın daha geniş bir şekilde anlatıldığı bölümde (Devarim 3:23-29) Moşe'nin, Ülke'ye girmesine izin verilmesi için sürekli dua ettiği belirtilmektedir (*Hizkuni*).] Tanrı bu nedenle hemen o emirlerin ardından, Moşe'ye bu konudaki kararının değişmediğini ve Moşe'nin Erets-Yisrael'i sadece uzaktan görebileceğini, ama içeri giremeyeceğini söylemektedir (*Midraş – Tanhuma* 9; Raşi). Bu emrin özellikle şimdi verilmesine dair başka nedenler için bkz. p. 12 ačk., Çık k.b.

12. Avarim dağına – Devarim 32:49 ve 34:1'de gördüğümüz üzere bu, Nevo dağı, ya da Nevo'nun önündeki dağdır (bkz. 33:47). Ancak Yarden'in doğusundaki topraklardan Erets-Yisrael'e gidenlerin geçtiği geçitler burada olduğu için Avarim (=Geçitler) dağı olarak adlandırılmaktadır (Ramban; bkz. 21:11 ačk.). Bazılarına göre bu geçitler Yeriho'ya geçiş noktasının tam karşısında yer alır (*Tur*; Josephus Flavius, *Eski Dönemler* 4:8:48). Burası Ölü Deniz'in kuzey-doğusunda uzanan sıradağlardır.

Çık – Ramban'a göre, bu emir hemen yerine getirilecek değildir. Tanrı, sadece Moşe'ye öleceği gün neler yapması gerektiğini söylemektedir ve bunu şimdi yapmaktadır; zira önceki kısımda Moşe'ye “Ülke'yi bunlar arasında paylaştıracaksın” (27:53, bkz. o.a.) dediğinden, Moşe'nin bunu Erets-Yisrael'e gireceğine dair bir işaret olarak kabul etmesini istememiştir. Bu yüzden bu noktada Moşe'ye Erets-Yisrael'e girmeyeceğini açık bir şekilde tekrarlamaktadır. Ölmeden önce dağa çıkacak, o kadar değer verdiği Erets-Yisrael'i görecektir (bkz. Devarim 32:48-52). Aynı şekilde, sıradaki kısımda da, Tanrı'nın, Moşe'nin

isteği üzerine Yeoşua'yı Moşe'nin halefi olarak atadığını okumaktayız. Tanrı, Moşe'nin bu atamayı onaylayan resmi prosedür dâhilinde neler yapması gerektiğini söylemekte, sonra da Tora Moşe'nin bunları aldığı emre uygun olarak yaptığını belirtmektedir. Ancak Moşe bunu da anlatımın bu noktasında yapmış değildir. Tora konuya başladığı için, Moşe'nin bu emri sonuna kadar yerine getirdiğini de şimdi söylemiştir. Ama gerçekte Yeoşua'nın atanma töreni de Moşe'nin yaşamının sonunda yapılacaktır (bkz. Devarim 31:7).

Bir açıklamaya göre, bu bölümün bu noktada yazılmasının asıl sebebi Yeoşua'nın atanması konusudur. Önceki kısımda Erets-Yisrael'in paylaşımından bahsedilmiştir ve bu paylaşımında Koen Elazar'ın dışında Yeoşua'nın da önemli rolü olacaktır. Bu nedenle onun atanması hemen paylaşım konusunun ardından verilmektedir. Ve buna giriş olarak, Tora öncelikle Yeoşua'nın atanmasının öncesinde gelişen olayı, yani Tanrı'nın Moşe'ye Erets-Yisrael'e giremeyeceği konusundaki sözlerini ve Moşe'nin yeni bir lider atanması konusundaki isteğini vermiştir (*Daat Mikra*).

13. Onu görecek[sin] – Tanrı önceki pasukta da “Ülke'yi gör” demiştir. Ama orada Moşe'nin Ülke'yi fiziksel olarak “göreceği” söylenmiştir. Burada ise, Moşe'ye, Ülke'yi, buranın içsel ve manevi özünü kavrayabileceği bir görüşle görebileceği söylenmektedir (*Or Ahayim*). Ya da yine fiziksel görüşten bahsediliyor olabilir. Buna göre ilk “Ülke'yi gör” ifadesi Moşe'nin Ülke'nin genelini kuşbakışı bir açıdan görmesiyken, burada onun Ülke'nin çeşitli bölümlerini yakından da görebileceği söylenmektedir. Nitekim Tanrı, Moşe'ye Erets-Yisrael'i ayrıntılarıyla göstermiştir (bkz. Devarim 34:1-3) (*Daat Mikra*).

Aaron gibi – Tam çeviriyle “Aaron'un katıldığı gibi”. Tanrı, Moşe'ye güzel haberler vermektedir. Aaron, “*Mitat Neşika – Öpücük Ölümü*” adı verilen, ruhun bedenden tereyağından kıl çekilir gibi ayrıldığı çok kolay bir ölümle bu dünyadan ayrılmıştı (20:27 ačk.). *Midraş*, Aaron'un, ölüm anında, Moşe'ye, böyle olacağını bilse, bu ölümü

ס טו וידבר

15 מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר: מִי יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל־בָּשָׂר
16 אִישׁ עַל־הָעֵדָה: יוֹ אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יבֹא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר
17 יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יְהוָה כִּצָּאֵן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם
18 רָעָה: יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון אִישׁ
אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסִמַּכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו:

(Mişle 27:18) demiştir. Yani “hocasını dikkatle izleyen kişi, onuru hak edecektir” (*Midraş – Tanhuma* 11; *Sifre* 140; Raşi).

17. Önlerinde çıkıp, önlerinde gelecek – “Diğer bazı ulusların, ordusunu savaşa gönderip kendisi sarayında keyif yapan kralları gibi olmasın. Seçeceğin lider, benim Sihon ve Og savaşlarında yaptığım gibi savaşlarda ordunun önünde gitmeli, arka planda kalmayıp riskleri başkalarına yüklememeli, aynı şekilde “önlerinde gelmeli” – yani onları selamete geri getirmelidir”. Tanrı, Og’a karşı yapılan savaşta Moşe’ye “çekinme ondan” (21:34) demiştir. Bu da, savaş sırasında Moşe’nin, kişisel güvenliğinden endişe etmesine neden olan bir konumda bulunduğunu gösterir. Moşe endişe etmiştir, zira savaşta en ön safta yer almıştır.

Benzer şekilde *Tanah*’ta Kral David’in de ordusunun önünde çıkıp önünde geri geldiği söylenmektedir (bkz. Şemuel I 18:16) (*Sifre* 139; Raşi; krş. İbn Ezra). Ayrıca bkz. Şemuel I 8:20.

Onları çıkarıp [geri] getirecek – “Lider, sadece fiziksel yetenekleri değil, aynı zamanda kişisel liyakati ile de halkı “çıkartıp [geri] getirecek” düzeyde olmalıdır (*Sifre* 139; Raşi). Kişisel liyakat bir ordunun savaşa çıkarılmasında önemlidir, çünkü kralın değerli biri olması, askerlerine güven veren bir noktadır (*Beer Basade*). Sforno’ya göre, Moşe hem savaş hem de ülke yönetiminde becerikli bir lider istemiştir.

Alternatif olarak, “Ona bana yaptığın gibi yapma. Benim halkı Erets-Yisrael’e getirmeme izin vermiyorsun. Bari o getirebilsin” (*Midraş – Tanhuma*, *Vaethanan* 5; Raşi).

Çobanı olmayan bir davar [sürüsü] gibi olmasın – “Seçilecek lider sadece başarılı bir komutandan ibaret olmasın. Bunun ötesinde, savaş bittikten sonra da tüm bölgelerde halkın ihtiyaçlarıyla yakından ilgilensin.” *Targum Yonatan*’ın belirttiği gibi: “Tanrı’nın Halkı yöneticisiz olmasın ki [diğer] ulusların mensupları [Bene-Yisrael için] ‘çobanı olmayan, yolunu şaşırmış bir davar sürüsü gibiler’ demesinler.”

18. Yeoşua bin Nun’u al – “Onu bu görevle teşvik et. Tanrı’nın çocuklarına liderlik etme pozisyonuna gelmekle ne kadar şanslı olduğunu söyle” (*Sifre* 92; Raşi). Zira “almak” fiili bir insanla ilgili olarak kullanıldığında, onu ikna ya da teşvik etme anlamı taşır (krş. 8:6 açk.).

Tanrı tam olarak **Kah Leha** demektedir. **Leha** sözcüğü bazı yerlerde “sana / senin için” [yani “kendi çıkarın / iyiliğin için”] anlamına gelebilir de (ör. 22:20), burası o yerlerden biri olamaz, çünkü Yeoşua’nın seçilmesinden Moşe’nin sağlayacağı bir yarar yoktur [hatta Moşe aslında kendi çocuklarından birinin seçilmesini ummuştur]. Dolayısıyla burada, sözcüğün “sana ait; senin olan; seninle ilişkili olan” şeklindeki anlamı söz konusudur (*Maarik*; *Maskil Ledavid*). Tanrı, Moşe’ye “senin de çok iyi tanıdığın ve bu konuma uygun olduğunu bildiğin Yeoşua’yı al” demektedir (*Sifre* 140; Raşi).

İçinde ruh olan bir adam [o] – Herkesin ruhu vardır. Dolayısıyla Yeoşua’nın “özel bir ruhu” olduğundan bahsedilmektedir (krş. İbn Ezra; bkz. 14:24 açk.): “İçinde peygamberlik ruhu olan bir adam [o]” (*Targum Onkelos*). Tanrı’nın nurunu almaya uygun biri (Sforno). İçinde Tanrısal bir ruh var; bu sayede, senin istediğin gibi (p. 16), herkesin ruhuna uygun davranabilecek” (*Sifre* 140; Raşi).

Raşi’nin getirdiği bu açıklamada “uygun” anlamı için özellikle **Kenegeđ** sözcüğünü kullanması dikkati çekicidir. Zira bu sözcüğün gerçek anlamı “karşımda” şeklindedir (krş. Bereşit 2:18 açk.). Bu da önemli bir mesaj içerir. Bu bölümde liderin herkesi memnun etmesi gereken bir kişi olması gerektiği ima edilirken, bunun elbette sınırları olduğunun vurgulanması gerekir. Bir lider elbette herkesi anlamalı ve halka hizmet için orada olduğunu bilmelidir; ancak onun asıl görevi Tanrı’ya yöneliktir. Lider halka Tora’yı ve Tanrı’nın yolunu göstermekle yükümlüdür ve birçok durumda halkın geneli, rahattan feragat etme anlamına gelebileceği için bunu isteksizce karşılayabilir. Bu durumda liderin yapması gereken halkın isteklerine boyun eğmek değil,

[127. Yeşua Moşe'nin Halefi Olarak Seçiliyor]

¹⁵ Moşe, Tanrı'ya konuşarak [şöyle] dedi:

¹⁶ "Tüm bedenlerdeki ruhların Tanrısı Aşem cemaatin üzerine bir kişi atasın.

¹⁷ [Bu, onların] Önlerinde çıkıp, önlerinde gelecek, onları çıkarıp [geri] getirecek [biri olsun] ki Tanrı'nın cemaati çobanı olmayan bir davar [sürüsü] gibi olmasın."

¹⁸ Tanrı, Moşe'ye "Yeşua bin Nun'u al – içinde ruh olan bir adam [o] – ve elini onun üzerine daya.

olduğu Tartışma Suları olayında sizin çok daha dikkatli olmanız gerekirdi" (Maase Aşem).

15-23. Moşe, halefinin belirlenmesini istiyor. Tanrı, Moşe'ye Erets-Yisrael'e giremeyeceğini tekrarlayınca, Moşe bu kararın iptali için uzun dualar etmiştir [ancak buradaki asıl konu Yeşua'nın atanması olduğu için, Tora Moşe'nin dualarını burada değil Devarim 3:23-29'da anlatmaktadır]. Tanrı kararından dönmeyeceğini kesin bir dille bildirdikten sonra ise Moşe'nin düşündüğü ilk şey, yerini uygun birinin almasıdır. Bu, onun muhteşem özgeciliğini ortaya koymaktadır (Sifre 138, Rav İllel o.a.). Tsadiklerin tarzı böyledir. Ölümünün yaklaştığını anladıkları zaman, toplumun genel refahı için endişe ederler (Sifre 138; Raşi).

15. [Şöyle] Dedi – İbranice Lemor. Bu sözcük, aynı zamanda "demek için / söylemek için" anlamına da gelir. Kullanıldığı her yerde, sözcük bu anlamının gerektirdiği şekilde, söylenen sözlerin başkalarına da aktarılması gerektiğini belirtir. Ancak burada bu anlamda olamaz; zira Moşe, Tanrı'ya dua etmektedir ve Tanrı'nın bu duayı bir başkasına aktarması söz konusu değildir. Bu bakımdan **Lemor** sözcüğünün kullanılması, Moşe'nin Tanrı'dan cevap beklediğini gösterir. Başka bir deyişle Moşe, Tanrı'ya, cevabını kendisine "söylemesi için" de yalvarmaktadır: "Halka bir lider atayacak mısın, atamayacak mısın; lütfen beni cevapsız bırakma!" Tanrı da ona sıradaki pasukta söyledikleriyle cevap vermiştir (Sifre 138; Raşi). Bunun gibi, Moşe'nin Tanrı'dan cevap beklediği üç yer daha vardır (Şemot 6:12; yukarıda 12:13 ve Devarim 3:23) (Sifre 105; Raşi).

Alternatif olarak, amaç Moşe'yi onurlandırmak olabilir. Bu pasuk, Tanrı'nın Moşe'ye hitaplarında kullanılan yapıyı, Moşe'nin Tanrı'ya hitabında kullanmaktadır. Böylece Tora, Öğretmen (Tanrı) ile öğrenciyi (Moşe) aynı dilde konuşturmuştur (Rabenu Behaye).

16. Tüm bedenlerdeki ruhların Tanrısı – Bkz. 16:22. Moşe, Tanrı'ya seslenmekte kullanabileceği tüm hitap şekilleri arasından özellikle bunu seçmiştir. Bu şekilde, Tanrı'ya mutlak gücünü ya da bilgelliğini ön plana çıkararak seslenmek yerine, O'na "Herkesin birbirinden tamamen farklı

olan fikir ve düşünceleri, senin önünde açık ve berraktır. Bu nedenle, herkesin kişiliği ile uyum sağlayabilecek bir lider seç onlara" demiştir (Midraş – Tanhuma 10; Raşi). Dolayısıyla, Moşe'nin kullandığı hitap, "her bireyin ruhunun benzersizliğini takdir etmenin önemini bilen Tanrı" anlamındadır (Rashi – The Sapirstein Edition). Pasuktaki "her bedendeki" sözcüğünün işaret ettiği de insanların etten kemikten canlılar olarak birbirlerinden farklı zaaf ve istekleri olduğudur. Lider bunları da hesaba katabilecek karakterde olmalıdır (Daat Mikra).

Alternatif olarak ifade "hangi ruhun liderliğe uygun olduğunu bilen Tanrı" şeklinde de anlaşılabilir (İbn Ezra; Rabenu Behaye).

Atasın – İbranice Yifkod. Bu fiil, **Pakad**, "hatıra getirmek, hesaba katmak" anlamına gelir, ama ettirgen çatıdaki anlamı "atamak" şeklindedir. Burada da Moşe'nin sözlerinin bağlamından açık bir şekilde anlaşıldığı üzere fiil "atamak" anlamında kullanılmaktadır. Öte yandan ettirgen çatıda bunun **Yafked** olması gerekirken, Moşe normal çatıdaki **Yifkod** sözcüğünü tercih etmiştir. Moşe'nin bu kullanımı "Yeni bir lider konusundaki isteğini yerine getirirken beni de dikkate al" iması taşımaktadır (Maskil Ledavid). Yani Moşe'nin liderlik konusunda kişisel bir isteği vardır. Bundan önceki kısımda Tselofhad'ın kızlarının, babalarının payını almalarının ardından Moşe de benzer bir miras aktarımını istemiş, yeni bir lider için Tanrı'ya başvururken kendi yüksek konumunu oğullarının alması arzusunu aklından geçirmiştir. [Moşe'nin bu arzusu, halkın çıkarını ön planda tutmasıyla çelişkili değildir. Tanrı'ya yaptığı başvurusunun ön planında halkın geleceği hakkındaki endişesi vardır. Kendi çocuklarının lider olarak atanması ise bir baba için çok doğal bir istek olmasına rağmen ikinci plandadır. Moşe'nin öncelikli olarak halkın iyiliğini düşündüğü, seçilecek liderin ne niteliklere sahip olması gerektiği konusundaki sözlerinden bellidir (Nahalat Yaakov).] Yine de Tanrı, onun arzuladığı yanıtı vermemiş, "Benim düşüncem o yönde değil" demiştir. "Yeşua, öğrenim çadırından ayrılmadan sana sadık bir şekilde hizmet ettiği için (bkz. Şemot 33:11) bu göreve gelecek değerdedir". Kral Şelomo buna istinaden "İncir ağacını gözeten, onun meyvesinden yiyecektir"

יְהוָה עֲמַדָּת אֹתוֹ לִפְנֵי

19

אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנַי כָּל־הָעֵדָה וְצוֹיָתָה אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם: כ וְנָתַתָּה
מִהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָל־עַדָּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

20

bu öğretmen-öğrenci ilişkisi günümüz için de aynı şekilde geçerlidir. Her Yahudi lideri, her Tora otoritesi, öğrendiklerinden sağa ya da sola sapmadan, orijinallik hevesiyle Tora'yı gerçek patikasından saptırmadan zincirde halka olma görevini yerine getirmelidir. Bunu yaptığı zaman, Tora'yı doğrudan Moşe Rabenu'dan öğrenmiş olacaktır (Rabi Moşe Feinstein).

19. Koen Elazar'ın ve tüm cemaatin önünde – Tam çeviriyle “Koen Elazar'ın önünde ve tüm cemaatin önünde”.

Hazır et – Tam çeviriyle “ayakta tut”.

Ona emir ver – “Ona halkın zahmetli ve inatçı olabileceğini; bu nedenle onların zayıf yönlerini şimdiden kabullenmesi gerektiğini söyle” (Sifre 92; Midraş – Şemot Raba 7:3; Raşi; krş. Şemot 6:13 açık.). Ramban ise Moşe'nin Yeoşua'ya herkesin gözü önünde halkın zahmetli olabileceğini söyleyecek olmasına ihtimal vermez, zira halk bunu duyduğu takdirde gerçekten inatçı davranabilecektir. Bu ancak bire bir konuşulacak bir konudur. Ve genel olarak Moşe'nin bu konuyu doğrudan halkla konuşması daha doğrudur [ve Devarim kitabı boyunca bunu yapacaktır], ama halkın önünde Yeoşua'ya söylemesi yerinde görünmemektedir. Bu nedenle Ramban'a göre anlam “ona lider ve yargıç olarak görevlerini bildir” şeklindedir. Yeoşua görevi gereği halkın her sorunuyla ilgilenmeli, savaşa en önde giderek orduyu yönetmeli, adalet konusunda dikkatli olmalıdır. Moşe'nin bunu halkın huzurunda emretmesi de uygundur. Böylece halk da Yeoşua'nın otoritesini tanıyacak, ona güvenecektir. Moşe'nin bu yöndeki talimatları ölümünden önce verdiğini görüyoruz (bkz. Devarim 31:7-8).

20. Görkeminden [bir miktarı] – Basit anlamda, Tanrı “Onu tüm Yisrael'in huzurunda onurlandır ki onu dinlesinler. Ne de olsa artık sana güveniyorlar ve senin onu onurlandırdığını gördükleri zaman seni örnek alacaklardır” demektedir. Yani otorite aktarımından bahsedilmektedir (İbn Ezra; Ramban). Sforo'ya göre de kraliyet haşmetinden bahsedilmektedir: “Sen henüz hayattayken ona yöneticilik konumu

ver ki senin sağlığında ona saygı göstermeye başlasınlar”.

Hahamlarımız'a göre, bahsedilen “görkem”, Moşe'nin yüzündeki manevi parlaklıktır (Raşi; Targum Yonatan; bkz. Şemot 34:29). Benzer şekilde “nurundan [bir miktarı]” (Targum Onkelos).

Tora, “[tüm] görkemini” değil, “görkeminden [bir miktarı]” demektedir. Bu da o nesildeki bilgelerin “Moşe'nin yüzü güneş, Yeoşua'nunki ise ay gibidir” şeklindeki deyişinin kaynağıdır (Sifre 140; Talmud – Baba Batra 75a; Raşi). Yani, tıpkı ayın kendisine ait bir ışığı olmayıp güneşin ışığını yansıtmaya gibi, Yeoşua'nın bilgeliği de Moşe'nin büyüklüğünün eşi değil, yansımasıdır. Başka bir deyişle, tüm muhteşem düzeyine karşın, Yeoşua, Moşe ile aynı düzeyde değildir (Beer Yitshak).

Moşe'nin yüzündeki parlaklık, Tora'nın ışığıdır ve bu ışık, “ay” konumundaki Yeoşua tarafından, kendi neslindeki halka yansıtılmıştır. Dolayısıyla bu sembol, Sözlü Tora'nın aktarımının başlangıcını da işaretler (Devarim 31:14, Aamek Davar o.a.).

Tüm Bene-Yisrael cemaati – Özellikle Sanedrin üyeleri ve diğer ileri gelenler. Bunların Yeoşua'nın liderliğini kabul edip ona itaat etmesi üst düzeyde önem taşımaktadır (Sforo).

[Ona] İtaat edecektir – “Ona vereceğin görkem sayesinde, Bene-Yisrael, tıpkı sana hissettikleri gibi ona yönelik de saygı ve çekinme duyguları hissedeceklerdir” (Raşi). İbranice **Yişmeu**. Tam anlamıyla “dinleyecekler”. Ancak buradaki anlamı, “kulak verecekler, dikkate alacaklar, itaat edecekler” şeklindedir (Daat Yisahar).

Elazar'ın önünde duracak – “Elazar'a tabi olacak. Böylece isteğin bir nebze yerine gelecek. Yeoşua'nın da Elazar'a ihtiyacı olacağı için, liderlik onuru senin babanın ailesinden tamamen ayrılmamış olacak” (Midraş – Tanhuma 11; Raşi). Tanrı'dan haber almak gerektiğinde, Yeoşua'nın Koen Gadol Elazar'a ihtiyacı olacaktır. Elazar, sorulara, Tanrı'nın onun göğsündeki *Urim ve Tumim* yoluyla verdiği sinyaller doğrultusunda cevap verecektir.

¹⁹ Onu Koen Elazar'ın ve tüm cemaatin önünde hazır et ve [herkesin] gözleri önünde ona emir ver.

²⁰ Görkeminden [bir miktarı] ona ver; böylece tüm Bene-Yisrael cemaati [ona] itaat edecektir.

gerekirse onlara karşı gelerek neyin gerçekten doğru olduğunu gerek sözleri gerekse de davranışlarıyla, hiçbir yanlış anlamaya meydan vermeyecek şekilde vurgulamaktır. Halka olan sevginin gerçek ifadesi de budur; zira halkın varlığı Tanrı'ya bağlılığıyla bire bir ilişkilidir. Gerçek bir Yahudi liderinin başlıca niteliği bu olmalıdır. Şahsen Moşe bunun en bariz örneğini vermiştir. Özellikle Altın Buzağı olayı sonrasında suçluları büyük bir kararlılıkla cezalandırmış, halka Tora'yı hak edecek şekilde davranmadıklarını göstermek için On Emir levhalarını kırmaktan çekinmemiş [ve Tanrı'dan bu konuda övgü almış (bkz. Şemot 34:1 açık., *Kırmış olduğum* k.b.; bkz. Devarim 34:12 açık.)], ama halka olan sevgisinde ve sorumluluğunda hiçbir azalma olmadığını kanıtlarcasına Tanrı'nın Huzuru'nda af için kırk gün boyunca dua ederek, dualarının kabul edilmemesi halinde kendisinin de yok sayılmasını istemiştir.

Elini onun üzerine daya – Ellerin bir kişiye dayanması, ona güvenildiğini gösteren sembolik bir harekettir. Moşe bunu, Yeoşua'nın kendi yerini alacağını ve ona güvendiğinin işareti olarak yapacaktır (İbn Ezra).

Gerçi *Talmud* (*Sanedrin* 13b) Yeoşua'nın görevlendirilmesini, Tora otoritelerinin atanması anlamına gelen "*Semiha*" prosedürüyle karşılaştırır. *Semiha* sözcüğü "dayama, yaslama" anlamı taşır ve bir Tora otoritesinin, öğrencisini de otorite düzeyine çıkardığını işaretidir. Öte yandan Moşe, kendi neslindeki birçok bilgeye olduğu gibi elbette Yeoşua'ya da Tora konusunda karar yetkisi, yani *Semiha* vermiştir. Tora'nın bu bariz konuyu ayrıca açıklamasına gerek olmamalıdır. Dolayısıyla burada kastedilen, *Semiha* değil, onun ötesindeki bir otorite teslimi olmalıdır (*Gur Arye*) ve "elleri dayamak", bunu ifade eden bir deyimdir. Yani Moşe aslında elini Yeoşua'nın üzerine dayayacak değil, onun bir Tora otoritesi ve halkın lideri olduğunu ve bu yetkiyi kendisine şahsen verdiğini gösteren bir hareket yapacak, ona bir *Meturgeman* verecektir.

Eski dönemlerde büyük Tora otoriteleri halka ders verdikleri zaman doğrudan hitap etmezler, söyleyeceklerini alçak sesle ve kısaca dile getirirlerdi. Onun bu sözlerini ise halka "**Meturgeman** – *Tercüman*" adı verilen bir görevli yüksek sesle

ve daha geniş bir şekilde iletirdi. Bir kişinin yanına *Meturgeman* verilmesi, onun yüksek konumunu simgeleyen bir durumdu. Dolayısıyla Hahamlarımız, Moşe'nin burada "elini dayama" olarak adlandırılan simgesel davranışının, aslında Yeoşua'ya bir *Meturgeman* atamak olduğunu öğretirler. Tanrı, Moşe'ye "Yeoşua'ya bir *meturgeman* ver ki senin sağlığında Tora dersleri versin. Böylece insanlar sen hayatta iken Yeoşua'nın başını bile kaldıramadığını söyleyemesinler" demiştir. Başka bir deyişle Moşe bu hareketle, Yeoşua'nın, Moşe henüz hayattayken bile lider olmaya layık bir düzeyde olduğunu tasdik edecektir (*Divre David*). [Bunun yanında, "el", insanın genelde eylemlerini yapmakta kullandığı organıdır. Bu açıdan elçiler de uzanmış birer "el" konumundadır. *Meturgeman* da bir elçi olduğu için "el yaslamak" ifadesi, "yanına bir *Meturgeman* görevlendirmek" şeklinde anlaşılabilir (*Beer Basade*).]

Bazılarına göre, "elleri dayamak" burada da *Semiha*'yı kasteden bir deyim olarak kullanılmıştır (*Talmud* – *Sanedrin* 13b). Başkalarına göre Moşe elini Yeoşua'nın üstüne gerçekten dayamıştır, ama gelecek nesillerde *Semiha* için bunun aktif olarak yapılması gerekmeyecektir (*Yad* – *Sanedrin* 4:1-2).

Bir öğretmenin, "ellerini öğrencisinin başına dayaması", deyimsel olduğu kadar şekilsel olarak da semboliktir. Bu gereklilik, her çağda, bir öğrencinin rolünü simgeler. Moşe, elini Yeoşua'nın başına dayayacaksa, Yeoşua'nın da başını hocasının önünde eğmesi gerekecektir. Bu çok önemli bir semboldür, zira Yeoşua bu şekilde, tüm yetkisinin Moşe'den geldiğini gözler önüne serecektir. Böylece Yeoşua, Yisrael'in lideri olacağı zaman bile, her yönden, hocası Moşe'ye itaatkâr kalacağını ilan etmiş olacaktır. Dolayısıyla herhangi bir durumda karar vermesi gerektiği zaman, bu kararı Moşe'nin öğretilerine dayandıracak ve o bu durumda nasıl davranır idiye, kendisi de aynı şekilde davranacaktır. Çok önemlidir bu; zira bir Yisrael lideri, Moşe ve Yeoşua ile başlayıp öğretmenden öğrenciye kadar hiç kesilmeden aktarılan gelenekte geçmişle geleceği birbirine bağlayan zincirin bir halkasıdır. Belki günümüzde bir Haham, diplomasını (*Semiha*) aldığı zaman hocası elini onun başına koymamaktadır; ama Moşe ile Yeoşua arasındaki

כא וּלְפָנַי אֶלְעָזָר

21

הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׂאֵל לוֹ בַּמִּשְׁפָּט הָאוֹרִים לְפָנַי יְהוָה עַל-פִּי יֵצְאוּ

וְעַל-פִּי יָבֹאוּ הוּא וְכָל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְכָל-הָעֵדָה: כֹּב וַיַּעַשׂ

מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת-יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמֵדְהוּ לְפָנַי

אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנַי כָּל-הָעֵדָה: כֹּב וַיִּסְמַךְ אֶת-יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ

23

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד-מֹשֶׁה: פ

[Bu karara] Göre – İbranice *Al Piv*. Tam çeviriyle “*onun ağzına göre*”. Çevirimiz İbn Ezra ve *Or Ahayim*’e göredir. Bu doğrultuda, Tanrı, Moşe’nin sözlerine bir düzeltme yapmaktadır. Moşe, “halkı çıkarıp getirecek bir lider” istemiştir (p. 17). Tanrı şimdi, halkı çıkarıp getirecek olanın lider değil, Tanrı’nın *Urim ve Tumim* yoluyla bildireceği kararı olduğunu söylemektedir – ve bu karar söz konusu lider için de bağlayıcıdır (*Daat Mikra*). Alternatif olarak, Raşi, bu pasuğun temel amacının Moşe’ye yeğeni Elazar’ın saygın bir liderlik konumunda olacağına dair güvence vermek olduğundan yola çıkarak (*Mesiah İlemim*), anlamın “*Elazar’ın sözüne göre*” şeklinde olduğu görüşündedir. Benzer şekilde, “Elazar’ın, *Urim*’in kararı hakkındaki sözüne göre” (İbn Ezra).

Bir kral, savaşa çıkmadan önce, 71 kişilik *Sanedrin*’in onayını almakla yükümlüdür. *Talmud Yeruşalmi* (*Sanedrin* 2:5) bu kuralın kaynağı olarak buradaki ifadeyi gösterir.

22. Moşe... yaptı – Bu sözler sadece Moşe’nin Yeoşua ile ilgili emirleri bu noktada yerine getirdiğini belirtmektedir [ama Avarim dağına çıkıp Erets-Yisrael’i görmesi bu noktada değil, ölümünden hemen önce olmuştur (*Devarim* 34:1). Öte yandan Moşe, Yeoşua ile ilgili emirleri de bu noktada değil, ölümünden önce yerine getirmiş olabilir (bkz. *Devarim* 31:7-8).

Yeoşua’yı alıp – Moşe, Yisrael’in sadık liderlerini Gelecek Dünya’da bekleyen büyük ödülünden bahsederek Yeoşua’yı teşvik etmiştir (*Sifre* 141; Raşi). Raşi’nin bu açıklaması bir noktaya işaret etmektedir: Tanrı, Moşe’ye, Yeoşua’yı teşvik etmek için lider olmakla ne kadar şanslı

olduğunu söylemesini emretmiştir (p. 18). Ama Moşe bunun ötesine geçmiş, Gelecek Dünya’daki ödülünden de bahsetmiştir (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*). Belki de bunun amacı Yeoşua’ya “[Tanrı’ya ve halka] sadık bir lider” olması gerektiği konusunda da uyarıda bulunmaktır.

23. Ellerini ... dayayıp – Tanrı “*elini*” dayamasını söylemiştir (p. 18). Ama Moşe “*ellerini*” dayamıştır. Yani bunu fiziksel bir hareketle yapmışsa iki elini birden kullanmıştır. Ama bu bir deyimse, Moşe, Yeoşua’yı “iki elini dayar gibi”, büyük bir istek ve mutlulukla, cömertçe [İbr. “*Beayin Yafa – Güzel Gözle*”] görevlendirmiş, onu bilgelikle dolup taşan bir kap haline getirmiştir (*Sifre* 141; Raşi). Hahamlarımız buna istinaden şöyle derler: “İnsan birçok kişiye karşı kıskançlık hissedebilir – ama oğlu ve öğrencisi hariç” (*Talmud – Sanedrin* 105b). Zira onların başarısı, kıskançlık değil, gurur kaynağıdır.

Tanrı’nın Moşe aracılığıyla konuşmuş olduğu gibi – Önceki pasuk, Moşe’nin Tanrı’nın emrettiklerini yaptığını zaten söylemiştir. Dolayısıyla şimdi söylenen, Moşe’nin Tanrı’ya itaat ettiğini belirten genel bir ifade değil, emirler içinde yer alan ve yerine getirildiği Tora tarafından açıklanmamış olan belirli bir ayrıntıya işaret etme amaçlı özel bir ifadedir (*Beer Mayim Hayim*). Nitekim Tora, Moşe’nin Yeoşua’yı alıp Elazar’ın önüne getirdiğini, ellerini onun üzerine dayadığını ve ona emir verdiğini söylemekte, ama görkeminden bir miktarı ona aktardığından bahsetmemektedir. Tora bu yüzden, Moşe’nin her şeyi Tanrı’nın kendisi aracılığıyla söylemiş olduğu gibi yaptığını söyleyerek, onun Yeoşua’ya görkeminden bir miktarı da verdiğini belirtmektedir (Raşi).

²¹ [Yeoşua,] *Koen Elazar*'ın önünde duracak ve Tanrı'nın Huzuru'nda ondan *Urim*'in [göstereceği] kararı soracaktır. [Yeoşua] ile tüm Bene-Yisrael ve tüm cemaat, [bu karara] göre çıkacaklar ve [bu karara] göre geleceklerdir.”

²² Moşe, Tanrı'nın kendisine emrettiği şekilde yaptı. Yeoşua'yı alıp *Koen Elazar*'ın ve tüm cemaatin önüne getirdi.

²³ Ellerini onun üzerine dayayıp ona emir verdi – Tanrı'nın Moşe aracılığıyla konuşmuş olduğu gibi.

Öte yandan *Tanah*'ta Yeoşua'nın Elazar'a böyle bir başvurusundan bahsedilmemektedir. Hahamlarımız, Elazar'ın, hocasının bulunduğu bir ortamda bir Tora kanununu bizzat söylemesi nedeniyle cezalandırıldığı ve mevkiini kaybettiği açıklamasında bulunurlar (*Talmud – Erubin* 63a; bkz. 31:21 açık.).

Urim'in [göstereceği] kararı soracaktır – Pasuğun devamında Bene-Yisrael'in bu sorunun cevabına göre “çıkacakları ve gelecekleri” söylenmektedir. Önce de belirtildiği gibi, bu sözler savaşa çıkmak ve savaştan dönmek anlamına gelir (p. 17; *Beer Mayim Hayim*). Dolayısıyla Yeoşua, Tanrı'nın Huzuru'nda, bir savaşa çıkıp çıkmama konusundaki soruları soracaktır (*Talmud – Yoma* 73b; *Talmud – Sanedrin* 16b; Raşi).

Yisrael bir savaşa çıkacağı zaman Tanrı katındaki meclis toplanıp bu savaşın zaferle mi yoksa mağlubiyetle mi sonuçlanacağı konusunda karara varır. Bu da, *Satan*'ın özellikle tehlike zamanlarında savcılığını arttırdığına işaret eder (*Talmud Yerusalmi – Şabat* 2:6). Bu sadece savaş değil her türlü tehlike zamanında hem bireysel hem de toplumsal anlamda doğrudur. Bir kişi tehlikeli bir duruma girdiği zaman, Tanrı katında onunla ilgili artı ve eksiler değerlendirmeye alınır – ki elbette eksileri dile getirecek olan, savcı melek *Satan*'dır. Dolayısıyla insan kendisini tehlikeli durumlara girmekten alıkoymakla yükümlüdür. Zira bu durumda onun hakkında Tanrı katında olumsuz karar çıkabilir. Ayrıca olumlu karar çıksa bile, bu onun liyakatinde bir eksilmeye neden olabilecektir.

Aslında *Koen Gadol*'un göğüslüğünün kat yerinde bulunan Tanrı'nın kutsal İsimleri, *Urim* “ve *Tumim*” olarak adlandırılır (bkz. Şemot 28:30). “**Or** – Işık” sözcüğünden gelen *Urim*, *Koen Gadol*'un göğüslüğündeki harflerin aydınlanmasını, “**Tam** – Kusursuz; Eksiksiz” sözcüğünden gelen *Tumim* de *Koen Gadol*'un *Ruah Akodeş*

sayesinde bunları kusursuz bir şekilde bir araya getirmesini sağladı. Burada, çıkan kararı gösteren başlıca öge *Urim* olduğu için, bu pasukta sadece ondan bahsedilmiştir (Rabenu Behaye).

[Yeoşua] ile... – Tam çeviriyle “onun ağzına göre çıkacaklar, onun ağzına göre geleceklerdir, o [=Yeoşua] ve yanında tüm Bene-Yisrael ve tüm cemaat”.

Urim'e soru sorabilecek kişiler sınırlıdır. Pasuk bunu kimlerin yapabileceğine işaret eder. [1] “O” – [bu bağlamda Yeoşua; ama genel olarak] halkın yöneticisi – yani kral. [2] “Yanında tüm Bene-Yisrael” – yani yanında tüm Bene-Yisrael olan kişi. Bu, savaş sırasında halkın manevi liderliğini yapmak üzere özel olarak meshedilen *Koen*'dir (*Koen Maşuah Milhama*; bkz. Devarim 20:2; Vayikra 21:10 açık.). [3] “Tüm cemaat” – *Sanedrin* (bkz. s.a.). Dolayısıyla *Urim*'e soru sorabilecekler, halkın tümünü ilgilendiren soruları sorma yetkisine sahip kişilerdir (*Talmud – Yoma* 73b; krş. İbn Ezra).

Tüm cemaat – Pasuk zaten “tüm Bene-Yisrael” dediğine göre, “tüm cemaat” ifadesi özel bir grubu tanımlıyor olmalıdır (*Mizrahi; Sifte Hahamim*). Bu grup, “**Eda** – *Cemaat*” sözcüğünün çeşitli yerde aldığı anlam doğrultusunda *Sanedrin*'dir (*Talmud – Yoma* 73b; *Talmud – Sanedrin* 16a; Raşi; krş. Vayikra 4:13). Böylelikle *Urim* halkın tümünün yanında *Sanedrin*'i ilgilendiren kararları da bildirecektir (İbn Ezra).

Rabenu Behaye, Tora'nın genelinde lider konumundaki kişiyle münakaşaya giren grupların “**Eda** – *Cemaat*” olarak adlandırıldığına dikkati çeker. Örneğin casuslar (14:27) ve Korah'ın yandaşları (16:5) için bu sıfat kullanılmıştır. Bu açıdan burada da, Tanrı “halk içinde verilen kararlar aynı görüşte olmayanlar bile *Urim*'in bildirdiği kararlar bağlı olacak” diyor olabilir.

חמישי א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב צו אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת-קִרְבָּנִי לַחֹמִי לְאִשִּׁי רֵיחַ נִיחָחִי תִשְׁמְרוּ
לְהִקְרִיב לִי בַּמִּזְבֵּחַ:

2. Korbanım'ı... – Bu pasuk, sonrasında sıralanmaya başlayan vakte bağlı toplumsal *korbanlar* için genel bir giriş niteliğindedir ve bu *korbanlar*ın her birinin uygun zamanında getirilmesi gerektiğini söylemektedir. Tanrı, “*Korbanım*” sözcüğüyle, *Mizbeah*’ta kanla yapılan işlemleri kastetmektedir; zira *korbanın* etkisini sağlayan, kanla yapılan işlemlerdir (*Talmud – Menahot* 20a, Raşi). *Mizbeah*’ın üzerinde sürekli olarak yanar halde duran büyük ateş (bkz. Vayikra 6:2 açık.) “*Ateşlerim*” olarak adlandırılmaktadır. [Vayikra kitabının ilk iki perçası içinde öğrendiğimiz üzere] *Korbanlar*ın belli başlı parçaları bu ateşin içinde yakıldığı için, bir anlamda ateşi “besler”. Bu nedenle söz konusu parçalar “*ateşlerimin yiyeceği*” olarak adlandırılmaktadır (krş. Vayikra 3:16 açık.) [*Ola-korbanı* söz konusu olduğunda hayvanın tümü yakılır]. Tanrı’nın bunları “memnuniyetle kabul etmesi” anlamında olan (*Targum Onkelos*) “*Reah Nihoah – Hoş Koku*” ifadesi de, Tanrı’nın, *korban* mitsvasının tüm detaylarına harfiyen uyulması karşısında ifade ettiği memnuniyeti belirten mecazi bir kullanımdır (bkz. Vayikra 1:9 açık.) (*Sifre* 142; Raşi).

Vaktinde – “*Şabat günü bile olsa* (bkz. p. 10 açık.), herkes *tame* bile olsa” (*Talmud – Pesahim* 77a). Ya da “*Tamid-korbanı* sadece vaktinde yapın; sabah olmadan veya akşam olduktan sonra yapmayın” (İbn Ezra).

Özen gösterin – İbranice *Tişmeru*. Tam çeviriyle “*koruyun; gözetin*”. Tanrı sadece “*vaktinde getirin*” diyebilirken, bu ek sözcüğü eklemekle, *korbanın* gerçekleştirildiği sırada orada bulunulması gerektiğine işaret etmektedir (*Nahalat Yaakov*); zira bir kişi *korban* getirdiği zaman onun işlemleri sırasında onun başında durması gerekir. Dolayısıyla pasuğun emri, tüm halkı temsilen yapılan *korbanlara* tüm Yisrael halkının göz kulak olması gerektiği şeklindedir. Bu nöbet “*Maamadot – Ayakta Duran Gruplar*” olarak adlandırılır (*Sifre* 142; *Talmud – Taanit* 27a; Raşi).

İlk dönem peygamberleri *Koen* ve *Leviler*’i “*Mişmarot – Nöbetler*” olarak adlandırılan yirmi dört nöbet grubuna bölmüşlerdi ve her hafta bu gruplardan biri tüm *Koen* ve *Leviler*’i temsilen *Bet-Amikdaş*’ta görev yapardı (bkz. Vayikra 7:9

açık.). Bunlara paralel olarak, *Koenler*, *Leviler* ve *Yisrael*’den [= *Koen* ya da *Levi* olmayanlardan] oluşan ve halkın tümünü temsil eden *Maamadot* adlı yirmi dört grup organize etmişlerdir. Bu gruplar görev süreleri boyunca *Bet-Amikdaş* bölgesinin içinde bulunur, oruç tutup *Tanah*’tan kısımları öğrenirdi (bkz. *Sefer Zikaron*; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

Burada “*Tişmeru – Gözetin*” sözcüğünün kullanılması *Tamid-korbanı* ile ilgili başka bir kurala dayanak sağlar. Tora, Mısır’da gerçekleştirilen ilk *Pesah-korbanının* dört gün boyunca “gözetilmesi” söylemiştir (bkz. Şemot 12:6). Her iki pasuktaki “gözetme” fiili, iki konu arasında köprü kurar ve tıpkı ilk *Pesah-korbanı* gibi, *Tamid-korbanı* olarak kullanılacak hayvanların da dört gün boyunca gözetim altında tutulması gerektiği kuralı buradan öğrenilir (*Talmud – Pesahim* 96a). Bu kural sadece *Tamid-korbanı* değil, tüm *korbanlar* için geçerlidir. Ayrıca bkz. *Vayikra Kitabı*, *Ekler*: II. *Bet-Amikdaş*’ın Planı, Madde 42.

3-8. Tamid-korbanı [=Daimi korban]. *Tamid-korbanı* ile ilgili emir, *Mişkan*’ın hizmete açılış törenleri kapsamında verilmiştir (Şemot 29:38-42). Raşi’ye göre oradaki emir sadece o törenler içindir. Tora bu *korbanın* aynısının *Bet-Amikdaş* olduğu sürece de her gün aralıksız olarak getirilmesi gerektiğini söylemek için bu emri burada tekrarlamaktadır. İbn Ezra bunu bir olasılık olarak sunar. İkinci bir olasılık olarak burada emrin tekrarlanması’nın sebebinin düzen olabileceğini ekler. Tora vakte bağlı tüm toplumsal *korbanları* burada verdiği için, *Tamid-korbanından* da burada bahsetmelidir. Öte yandan *Ramban*, *Mişkan*’ın açılış kapsamında da verilmiş olsa, *Tamid-korbanının* bir kerelik değil sürekli olduğunun orada da söylenmiş olduğuna işaret ederek (Şemot 29:38) özellikle bu ikinci olasılığı benimser. Bir başka olasılık için bkz. p. 6 açık., *Sinay dağında...* k.b.

Korbanlar, Tanrı’nın Bene-Yisrael’e yönelik sevgisinin bir göstergesidir. Bu, özellikle her gün sabah ve akşam gerçekleştirilen *Tamid-korbanı* için doğrudur; zira bu *korban* günahların yol açtığı olumsuzlukları onarma kuvvetine sahiptir. Böylece *Bet-Amikdaş* zamanında Yeruslayim’de

[128. *Tamid-korbanı*]

28

¹ Tanrı Moşe'ye konuşarak [şöyle] dedi:² “Bene-Yisrael'e emret ve onlara [şunları] söyle: Benim Adıma memnuniyetle kabul edeceğim şekilde [yapılan] *Korbanum*'ı, ateşlerimin yiyeceğini, vaktinde getirmeye özen gösterin.

28.

Hahamlarımız bir misal verirler: Bir prenses ölmeden önce kocasına istekte bulunur: “Sana yalvarıyorum. Lütfen çocuklarımın ihtiyaçlarını karşıla.” Kocasına ona cevap verir: “Bana kendi çocuklarımla ilgili olarak talimatlar verene kadar [zira onlar benim de çocuklarım; elbette onların ihtiyacını karşılayacağım], çocuklarımıza benim hakkımda talimatlar ver – ki bana itaat etsinler ve saygısızlık etmesinler.” Önceki kısımda Moşe, Tanrı'dan, yerine yeni bir lider atamasını istemiştir. *Midraş* Tanrı'nın bunun üzerine “Bana çocuklarımla ilgili emir verene kadar, çocuklarıma Benimle ilgili emir ver [ve Benim Adıma yapmaları gereken *korbanların* kurallarını öğret]. Onlara Bana karşı saygısızlık etmemelerini ve Benim Şerefim'i yabancıların ilahlarıyla değiş tokuş etmemelerini söyle” diyerek, vakte bağlı toplumsal *korbanların* kurallarını aktardığını belirtir (*Sifre* 142; Raşi).

Sıradaki iki *Perek*, *Bet-Amikdaş*'ta *Şabat*, *Roş Hodeş* ve bayramlarda getirilen ek *korbanları*, yani *Musaf-korbanlarını* açıklayacaktır. Tanımları gereği bunlar “ek” *korbanlardır*, yani her gün sabah ve akşam getirilen [ve bu konunun en başında verilen] toplumsal daimi *Ola-korbanı*'na [= *Tamid-korbanı*] ek olarak getirilirler. Ramban'a göre burada bu listenin verilmesinin nedeni, önceki kısımda Erets-Yisrael'in paylaşımından bahsedilmiş olmasıdır. Bu yapıldığı için, Tanrı şimdi, Erets-Yisrael'de belirli vakitlerde gerçekleştirilmesi gereken *korbanlardan* bahsederek tüm *korban* konusunu kapatmakta, böylece temelde Vayikra kitabına ait olması gereken bu konuyu tamamlamaktadır [Ramban, Bamidbar kitabının bir işlevinin Vayikra kitabındaki *korbanlar* konusunu tamamlamak olduğu açıklamasını yapar].

Görüldüğü üzere, Ramban'a göre, burada listelenen *korbanlar* çöl yolculuğu boyunca gerçekleştirilmemiştir. Öte yandan *Mişna* (*Menahot* 4:3) açık bir şekilde, tam aksini söylemektedir – ve Ramban da elbette *Mişna*'dan haberdardır! *Keli Hemda* bu tezati, Rabi Akiva'nın görüşü doğrultusunda çözümler. Levi kabilesi Altın Buzağı

günahına hiçbir şekilde bulaşmamıştı. Bu nedenle onlar çöl yolculuğu boyunca *Tamid* ve *Musaf-korbanlarını* sadece kendi kabileleri adına uygulamışlardı. Ancak Yisrael'in geneli adına bu *korbanlar* sadece Erets-Yisrael'e girildikten sonra yapılmıştır (*Talmud* – *Hagiga* 6b). *Talmud*'da *Tamid-korbanı* konusunda görüş ayrılığı vardır. Bet-Şamay, Rabi Eliezer ve Rabi Yişmael, Sinay dağında *Tamid-korbanı* ile ilgili emrin verildiğini ama Erets-Yisrael'e girilene kadar bu emrin geçerlilik kazanmadığını öne sürerler. Diğer yandan ise Bet-İlel, Rabi Akiva ve Rabi Yose Agalili *Tamid-korbanının* Sinay dağında gerçekleştirildiğini ve sürekli devam ettiği görüşündedirler. Bir görüşe göre Bene-Yisrael, Sinay dağının eteklerinde oldukları dönemde, *Mişkan* henüz açılmadan bile önce *Tamid-korbanını* yapmaya başlamışlardır (*Talmud* – *Hagiga* 6a-b).

Tora vakte bağlı toplumsal *korbanlar* olmasına rağmen bazılarını burada yazmamıştır: [1] *Pesah-korbanı*: Bu bölümde bu *korbane* sadece değinilmektedir (p. 16). Burada ayrıntılarıyla yer almamıştır, çünkü bu sadece kendi üzerine kayıtlı kişiler tarafından yenen bir *korbandır* ve bu kısımdaki toplumsal *korbanlardan* farklıdır (bkz. Şemot 12:4). [2] *Omer*'in sallanmasına eşlik eden *korban* da (Vayikra 23:11-13) burada zikredilmemiştir. [3] *Şavuot*'ta getirilen İki Ekmeğe bağlı *korbanlar* da (Vayikra 23:18-20) burada yer almamaktadır. Bu son ikisi vakte bağlı toplumsal *korbanlar* olmalarına rağmen bağımsız olmadıkları, *Omer* ve İki Ekmeğin vesilesiyle getirildikleri için bu listeye dâhil edilmemiş, ayrıntıları da aynı nedenle onların bağlamında açıklanmıştır (*Daat Mikra*).

Korbanlar konusu Moşe'nin ölümünden önce yapılacaklarla ilgili kısmın hemen ardından gelmektedir. Bu da *korbanların* sağladığı günah onarımı ihtiyacının, özellikle Moşe öldükten sonra önem kazanacağı anlamına gelir. Moşe hayatta olduğu sürece onun liyakati Bene-Yisrael'i koruyordu. Ancak şimdi onun ölüm vakti geldiği için Tanrı, Bene-Yisrael'i günahlarının yol açtığı olumsuzlukların sonuçlarından koruyacak *korbanlar* konusunda emir vermektedir (*Sifte Koen; Meam Loez*).

וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאֵשֶׁה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ

3

לִיהוָה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לְיוֹם עֹלָה תְּמִיד:

וְאֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בִבְקָר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין

4

הָעֶרְבִים:

amaç kaç kuzudan bahsedildiğini söylemek değil, bu kuzunun sürüdeki en iyi ve en özel [=“bir numara”] hayvan olması gerektiğine işaret eder (*Talmud – Megila* 28a).

Bunun yanında, her *Tamid-korbanı* toplamda on üç kişinin çalışmasını gerektirir. Bu da “*Ehad – Bir*” sözcüğüyle ima edilmektedir, zira bu sözcüğün sayısal değeri 13’tür. Dahası ifade aynı zamanda “Bir’in Kuzusu” olarak da anlaşılabilir. Zira bu *korban*, “Bir” olan Tanrı’nın onuruna gerçekleştirilmektedir (Rabenu Behaye).

Sabah – Pasuğun tam çevirisi “*Bir kuzuyu sabah yapacaksın*” ve ikinci kuzuyu akşama doğru yapacaksın” şeklindedir.

Akşama doğru – Ya da “öğleden sonra”. İbranice **Ben Aarbayim**. Yani gölgeler uzamaya başladıktan sonra. Bu, gün doğduktan itibaren 6,5 *Saa Zemanit* geçtikten, güneş batana kadar olan süreyi ifade eder (bkz. Şemot 12:6 açık.). [*Saa Zemanit* = “zamansal saat”. Gün doğumuyla batımı arasındaki sürenin 1/12’si.] Ancak uygulamada, *Tamid-korbanı* 8,5 *Saa Zemanit* tamamlandıktan sonra kesilir, *korban* işlemleri de 9,5 *Saa Zemanit*’te yapılır (*Yad – Temidin Umusafin* 1:3; *Daat Mikra*).

Günümüzde edilen sabah (*Şahrit*), öğleden sonra (*Minha*) ve gece (*Arvit*) duaları, *Tamid-korbanı*na denk gelir. *Şahrit* sabah yapılan kuzuya, *Minha* öğleden sonra yapılan kuzuya denktir (*Talmud Yeruşalmi – Berahot* 4:1). Akşam yapılan kuzunun parçalarının *Mizbeah*’ta yakılması için sabaha kadar vakit vardır. Buna paralel olarak *Arvit* duası da sabaha kadar söylenebilir [Yine de Hahamılarımız, insanın tembellik sonucu ‘nasılsa vakit var’ diye duayı ertelememesi için, *Arvit*’in en geç gece yarısına kadar söylenmesi gerektiğini belirtirler. Fakat eğer bir aksilik nedeniyle bu mümkün olmamışsa, *Arvit* sabaha kadar söylenebilir]. Bundan sonraki bölümlerde okuyacağımız üzere, özel günlerde getirilmesi gereken ek *korbanlara*, yani *Musaf-korbanlarına* denk olarak, bu günlerde özel bir *Musaf* duası yapılır.

☞ **Tefila – “Dua”**. Yukarıda söylenene bakılarak, *Bet-Amikdaş* zamanında bu duaların edilmeyeceği, ama *Bet-Amikdaş* olmadığı için *korbanların* yerini duaların tuttuğu gibi hatalı bir sonuç çıkarılmamalıdır. Nitekim *Şahrit* duasını Avraam (Bereşit 19:27), *Minha* duasını Yitshak (Bereşit 24:63), *Arvit* duasını da Yaakov (Bereşit 28:11) tesis etmiştir. *Tanah*’ın tümü boyunca da birçok yerde insanların dua ettiğini görüyoruz. II. *Bet-Amikdaş* döneminin başında görev yapan *Keneset Agedola*’ya kadar herkes istediği şekilde dua ediyordu. Ancak bunda iki tane sorun vardı. Hakkında dua edilmesi gereken birçok şey vardır; ama herkes bu detayların hepsinin üzerinde durmaz. Genel eğilim sadece kişisel bazı ihtiyaçları dile getirmektir. İkinci sorun da duanın büyük bir disiplin gerektirmesiydi ve ilk nesillerde herkes bu öz disipline sahip iken, sonraki nesillerde Tora’nın bu mitsvası halk içinde ihmal edilmeye başlamıştı. Bu nedenle *Keneset Agedola* duaların günümüzdeki şeklinin ana hatlarını belirlemiş, konuyu sabit bir düzene sokmuş, duaları da hem bireysel hem de ulusal gereklilikleri ön planda tutarak kompoze etmiştir. [Yan bir bilgi olarak, aslında kurala göre duanın istenen herhangi bir dildeki çevirisiyle dua etmek söylenenleri anlamak kaydıyla mümkün olsa da, en iyisi duaları orijinal Yahudi dili olan Kutsal Lisan İbranice söylemek en iyisidir. Zira *Keneset Agedola* üyelerinin maddi ve manevi dünyaların ayrıntıları konusundaki derin bilgileri ile kompoze ettikleri İbranice metin, kullanılan özel dil ve harf kompozisyonları sayesinde, okuyan tarafından anlaşılmasa bile etkilidir – ama elbette en azından neden bahsedildiği hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir. Başka bir dile çevrilmiş dua ise aynı düzeyde etkili değildir.]

Keneset Agedola’nın, bu kompozisyonu II. *Bet-Amikdaş* döneminin “başında” yapmış olması, duaların başlı başına bir ibadet şekli olduğunu kanıtlar niteliktedir [dua, “kalple yapılan ibadet”tir (bkz. Devarim 11:13) ve Tora’nın {*korban dışındaki*} emirlerinden biridir (bkz. Devarim 6:13)]. *Korban* ise bizim belki anla-

³ “Onlara söyle: Tanrı Adına getirmeniz gereken yakılan-*korban* şudur: Daimi *Ola-korbanı* [olarak] her gün birer yaşında kusursuz iki [erkek] kuzu.

⁴ Bir kuzuyu sabah, ikinci kuzuyu da akşama doğru yapacaksın.

yaşayan kimse üzerinde günahla dolaşmaz, yatağına gitmezdi, çünkü gündüz işlenen günahları akşam getirilen *Tamid-korbanı*, gece işlenen günahları da sabah getirilen *Tamid-korbanı* onarırdı (*Midraş – Tanhuma*; *Midraş – Yalkut Şimoni*).

Günlük daimi *korban* Yahudi inancının temel bir prensibini öğretir: İnsan kendisine yapılan iyiliği tanımakla yükümlüdür. Nankörlük en berbat karakter özelliklerinden biridir – sadece yanlış olduğu için değil, aynı zamanda iyilik yapını bunu tekrarlamaktan soğutacağı için. Bu nedenle insan kendisine yapılan bir iyiliği mutlaka kabul etmeli ve şükranını dile getirmelidir. İyilik yapan insansa bile bu doğru olduğuna göre, bize geri ödememiz mümkün olmayan sonsuz iyilikler bahşeden Tanrı söz konusu olduğunda da elbette insanın şükranını belirtmesi gerekir. Gerçekte bir insan Tanrı’ya ne şekilde teşekkür edebilir ki? Buna rağmen Tanrı bu şükranın belirtilebilmesi için günlük daimi *korban* emrini vermiştir. Aslında bu da Tanrı’nın iyiliklerinden biridir – zira insandan hiçbir şey almaya ihtiyacı olmasına rağmen, bu şekilde insana şükranını belirtileceği hissini vermekte, sadece “alan taraf” olmanın verdiği ezikliği hafifletmektedir (*Meam Loez*; ayrıca bkz. p. 4 açk., *Tefila* k.b.).

3. Onlara söyle – Önceki pasuk zaten “*Bene-Yisrael’e emret ve onlara [şunları] söyle*” dediğine göre, buradaki “onlar” sözcüğüyle *Bet-Din* kastedilmektedir. Dolayısıyla bu, daimi *korban*ların gerektiği şekilde uygulanmasını temin etmesi için *Bet-Din’e* yönelik özel bir uyarıdır (*Sifre* 142; *Raşi*; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*). Basit anlamda ise önceki pasukta “onlara *korban*ları vaktinde yerine getirmelerini söyle” denmekteyken, burada “onlara *korban*ların ayrıntılarını söyle” denmektedir (*Daat Mikra*).

Tanrı Adına – “Tanrı’nın onuruna. *Korbanı* sadece ve sadece Tanrı’nın emrini yerine getirme niyetiyle yapmalısınız. Yabancı düşüncelerle onu geçersiz yapmayın” (Rabenu Behaye).

Daimi *Ola-korbanı* – İbranice *Olat Tamid*. Yani her gün düzenli vakitlerde yapılan *Ola-korbanı*. Krş. Şemot 27:20 açk. *Ola-korbanı* ile ilgili ayrıntılar için bkz. *Vayikra Perek* 1 ve 6:2 açk.

Her gün biri sabah diğeri de akşam olmak üzere iki kuzuyu *Tamid-korbanı* olarak yapmak, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 164 (*Sefer Ahinuh*).

Her gün ... iki ... kuzu – Amaç sadece her gün iki kuzunun getirileceğini söylemek olamaz; zira sıradaki pasuk zaten iki kuzudan ayrıntılı bir şekilde bahsetmektedir. Dolayısıyla burada ek bir mesaj söz konusudur. “Her gün” şeklinde çevrilen sözcük *LaYom*, [=“gün başına”], aynı zamanda “güne doğru” anlamı taşır. “Gün”, güneşi ifade eder. Bu doğrultuda söz konusu kuzular, güneşin karşısında kesilecektir. Yani kesim *Bet-Amikdaş*’taki büyük *Mizbeah*’ın kuzeyinde hayvanların boynunun (*Talmud – Yoma* 62b, *Raşi* o.a.) ya da ayaklarının (*Mişna – Tamid* 4:1, *Rambam* o.a.) geçirildiği halkaların bulunduğu bölgede, sabah *Mizbeah*’ın kuzeybatı köşesinin yanında, batıdan ikinci halkada, akşam da *Mizbeah*’ın kuzeydoğu köşesinin yanında, doğudaki ikinci halkada gerçekleştirilirdi (*Sifre* 142; *Talmud – Yoma* 62b; *Talmud – Tamid* 31b; *Raşi*). Bkz. *Vayikra Kitabı, Ekler: II. Bet-Amikdaş’ın Planı, Madde* 48.

Bir tanıklığın geçerli olması için en az iki şahit gerekir. Buna bağlı olarak günde iki kuzu ile yapılan *Tamid-korban*ları *Bene-Yisrael* için Tanrı katında lehte tanıklık sağlar. Ve bu *korban* sürekli ve daimi (*Tamid*) olduğuna göre bu lehte tanıklık da sürekli ve daimidir (Rabenu Behaye).

Kusursuz – İbranice *Temimim*. Ya da “bütün; eksiksiz”. Bu ve sonrasındaki iki sözcük şöyledir: “*Temimim Şenayim Layom – Kusursuz, İki [Tane], Günde*”. Sözcüklerin başındaki Tav (400), Şin (300) ve Lamed (30) harflerinin sayısal karşılıkları, toplamda 730’dur. Bu da bir yıl içinde *Tamid-korbanı* olarak getirilen kuzuların sayısıdır. Zira güneş yılında 365 gün vardır ve günde iki kuzu bu *korban* için kullanılır [toplam 730] (Rabenu Behaye).

[**Erkek**] – Bu bir *Ola-korbanı*dır ve *Ola-korban*ları sadece erkek hayvanlarla getirilir (bkz. *Vayikra* 1:10; *Yad – Maase Akorbanot* 1:15).

4. Bir kuzuyu – İbranice’de sadece “*kuzu*” denmesi, tek bir kuzudan bahsedildiğini anlamak için yeterlidir. Buna rağmen Tora “*bir*” dediğine göre,

- 5 הַוַּעֲשִׂירִית הָאִיפָה סֵלַת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כֶּתִית
- 6 רְבִיעֵת הֶהָיִן: וְעֵלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָּה בְּהָרְ סִינִי לְרִיחַ נִיחַח אֲשֶׁה
- 7 לִיהוָה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעֵת הֶהָיִן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד בִּקְדֹשׁ הַסֹּד נֶסֶךְ שֶׁכָּר
- לִיהוָה:
- 8 ח וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרֵבִים כְּמִנְחַת הַבֶּקָר וְכִנְסֹכּוֹ
- 9 תַעֲשֶׂה אֲשֶׁה רִיחַ נִיחַח לִיהוָה: פ ט וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי-כִבְשִׁים
- בְּנֵי-שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֵלַת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְנִסְכּוֹ:

nedeni iki *korban* arasında yine de bir fark olmasıdır [yani bu farka rağmen iki *korban* aynıdır. Söz konusu fark şudur:]. Sinay dağında gerçekleştirilen *korban* Altın Buzağı günahından önce yapılmıştı ve bu nedenle *Nesahim* eklemesine gerek yoktu (bkz. 15:1-16 açk.); burada ise vardır. Şemot kitabında bu *korban*la ilgili kurallar verilmiş olmasına rağmen (Şemot 29:38-42) *Tamid-korban*ının ayrıntılarının burada bir daha verilmesinin bir başka sebebi bu olabilir.

Bunun yanında Tora bu sözleri kullanarak bu *korban*la Sinay dağında yapılan bir başka *korban* arasında bağlantı kurmaktadır. Tora alınmadan önce Sinay dağında yapılan *korban*ın kanı kaplara alınmıştı (bkz. Şemot 24:5-6). Tora *Tamid-korban*ını o *korban*la bir tutarak, *Tamid-korban*ının kanının da, *Mizbeah*'taki işlemlerin yapılması öncesinde özel bir kaba alınması gerektiğini öğretmektedir (*Torat Koanim*, Tsav 18:7-8; Raşi).

7. Her kuzu için – Tam çeviriyle “bir kuzu için”.

Sert içki – İbranice *Şehar*. “Sarhoş edici nitelikte şarap”. Dolayısıyla bu işlemde, henüz fermante olmamış üzüm suyu normal şartlarda tercih edilmez (Raşi). Ama kullanılabilir (*Talmud – Baba Batra* 97a; Ramban). Yine de burada özellikle sert olması gerektiği söylendiğine göre, hiç su katılmamış olmalıdır; aksi takdirde kullanılmaz (Ramban). Onkelos’un çevirisi de “eski [=yullanmış] şarap” şeklindedir.

Kutsal bölgede – *Bet-Amikdaş*’ın avlusundaki büyük *Mizbeah*’ta (Raşi). Ya da “kutsal işlere adanmış hizmet gereçlerini kullanarak” (*Targum Yonatan*; *Daat Mikra*).

[Şaraptır] – Raşi.

8. Akşama doğru yapacağın ikinci kuzuyu – Tam çeviriyle “ikinci kuzuyu da akşama doğru yapacaksın”. İkinci kuzunun akşama doğru yapılacağı daha önce de söylenmiştir (p. 4). Ancak burada tekrarlanarak bir kural ima edilmektedir. Sabah ve akşam yapılan *Tamid-korban*ı birbirinden bağımsızdır. Yani sabah yapılması gereken *korban* herhangi bir nedenden dolayı gerçekleştirilmemişse bile akşam *korban*ı yine de gerçekleştirilmelidir (*Sifre*).

Tanrı’nın memnuniyetle kabul edeceği – “Gereken tüm detaylara riayet ederek yapılmalıdır. Ve bunu yaptığın zaman, her ne kadar bu, sabahki *korban* için yaptığının tıpatıp aynısıysa da, Tanrı bunu yine de aynı memnuniyetle kabul edecektir” (*Sforno*).

9-10. Şabat için Musaf-korbanı – Tora, bu noktadan başlayarak, peraşanın sonuna kadar, özel vakitlerde getirilen *Musaf-korban*larını listeleyecektir. İlk sırada *Şabat*’a ait *Musaf-korban*ı yer almaktadır. *Şabat* ve bayramlarda bile, günün ilk *korban*ı, bölüm boyunca açık olarak belirtildiği üzere, *Tamid-korban*ıdır.

9. Şabat gününde... – *Şabat* gününe özel *Musaf-korban*ı olarak iki kuzuyu *Ola-korban*ı yapmak, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 165 (*Sefer Ahinuh*).

2/10 [efa] – İbranice *Şene Esronim*. Yani “iki isaron”. *İsaron*, 1/10 *efaya* eşittir. Burada kullanılan asıl ölçü birimi *isaron* [=“onda bir”] olduğu için çevirimizde 1/5 yerine 2/10 demeyi tercih ettik.

Tora burada *isaron*un 1/10 efa olduğunu ve her *isaron* unun 1/4 in zeytinyağıyla yoğrulacağını söyleme gereği duymamıştır, çünkü bu gerek p. 5’ten, gerekse de *Nesahim* konusunun işlendiği kısımdan (15:1-13) anlaşılmaktadır (*Daat Mikra*).

⁵ [Yanında,] *Minha* olarak, [elde] ezilmiş [zeytinden elde edilen] 1/4 in yağla yoğrulmuş 1/10 *efa* en iyi un [getirmelisin].

⁶ “Daimi *Ola-korbanı*, Sinay dağında Tanrı’nın memnuniyetle kabul edeceği şekilde yapılmış olan yakılan-*korban*[la aynı]dır.

⁷ [Bu *korbanın*] *Nesehi*, her kuzu için, Tanrı Adına bir sert içki *Nesehi* [şeklinde] kutsal bölgede dökülen 1/4 in [şaraptır].

⁸ “[İşlemlerini] Akşama doğru yapacağın ikinci kuzuyu da, sabahki [*korbanın*] *Minhası* ve *Nesehi*’nin aynıyla, Tanrı’nın memnuniyetle kabul edeceği bir yakılan-*korban* [şeklinde] yapacaksın.

[129. Şabat İçin Musaf-korbanı]

⁹ “Şabat gününde, birer yaşında iki kusursuz [erkek] kuzu ile *Minha* olarak yağla yoğrulmuş 2/10 [*efa*] en iyi un ve [uygun] *Nesehini* [getireceksiniz].

madığımız, ama çok derin manevi etkileri olan bir başka ibadettir. *Bet-Amikdaş* yıkılana kadar bu iki ibadet şekli paralel olarak gerçekleştirilmiştir [nitekim çeşitli vesilelerle Atalar’ın da hem *korban* yaptıklarını hem de dua ettiklerini görmekteyiz]. *Bet-Amikdaş* yıkıldıktan sonra ise elimizde sadece dua kalmıştır. Kısacası “eskiden *korban* vardı; insanlar daha medeni olunca dua ederek ibadet etmenin yeterli olduğunu anladı ve artık *korban*a gerek kalmadı” gibi bir düşünce, kökünden yanlıştır. Dua *korbanın* alternatifi değildir. Ama elimizde kalan tek şey dua olduğu için Tanrı’ya her gün bir yandan “*Bet-Amikdaş*’ın tekrar inşa edilip *korban* ibadetinin tekrar yerine iade edilmesi için” dua ederken, bir yandan da bu olana kadar “*Unşalema Parim Sefatenu* – [*Korban olarak gerçekleştiremediğimiz*] *Boğaların* [ve diğer hayvanların eksikliği] *Dudaklarımız*[la dile getirdiğimiz dualar yoluyla] *Telaifi Bulsun*” arzında bulunuruz.

Yapacaksın – Tsadokiler (bkz. Vayikra 16:13 açk., *İki tarikat* k.b.) buradaki tekil kullanımı kendi düşüncelerine göre yorumlamışlar, isteyen herkesin *Tamid-korbanı* getirmek üzere gönüllü olmaya hakkı olması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Ancak Sözlü Tora’ya göre *Tamid-korbanı* bireysel değil, toplumsal bir *korbandır* ve masrafları, tüm halkın eşit miktardaki bağışlarıyla oluşturulmuş ortak kasadan karşılanır. Hahamlarımız, Tsadokiler’e cevap olarak p. 2’deki [çoğul çekimli] “*özen gösterin*” ifadesini göstermişlerdir. O ifade, *Tamid-korbanının* toplumsal bir *korban* olduğunu kanıtlamaktadır (*Talmud* – *Menahot* 65a). Buradaki “*yapacaksın*” şeklindeki tekil kullanım ise bu *korbanla* herkesin yükümlülüğünün yerine geldiğine işaret eder.

5. Minha olarak – Bahsedilen başlı başına ek bir

Minha-korbanı değil, her *Ola-korbanı*na eşlik eden ve *Neseh*’le birlikte gelen bir *Minha*’dır (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*; bkz. 15:1-7). *Tamid-korbanı*na eşlik eden bu *Minha* iki kısımdan oluşur: [1] Tümüyle *Mizbeah*’ta yakılan bir *Minha-korbanı* (bkz. Vayikra Perek 2). Bu *Minha*, *Ola-korbanı*yla paralel olarak gerçekleştirilir. [2] *Mizbeah*’ın güneybatı köşesindeki bir çanağa dökülen ve 1/4 in şaraptan oluşan *Neseh* (p. 7).

[Elde] Ezilmiş... – *Sifre*. Bkz. Şemot 27:20 açk.

En iyi un – İbranice *Solet*. Kepekten arınmış en kaliteli buğday unu. Bazılarına göre bu ince undur. Bazılarına göre ise bu biraz kalın öğütülmüş un olabilir. Nitekim günümüzde de *Solet* sözcüğü “*irmik*” anlamına gelir. Bkz. Vayikra 2:1 açk., *En kaliteli undan* k.b.

6. Sinay dağında yapılan ... yakılan-korban[la aynı]dır – Bu sözler, Bene-Yisrael’in Sinay dağından ayrıldıktan bu yana geçen süre içinde *korban* yapmadıkları görüşünü destekliyor görünmektedir (İbn Ezra; bkz. Vayikra 7:38 açk., *Çölde korbanlar* k.b.).

Konuya girişte verdiğimiz açıklamalarda belirtildiği üzere Sinay’da *Tamid-korbanının* yapılıp yapılmadığı konusunda görüş ayrılığı vardır. Yapıldığı görüşüne göre burada normal *Tamid-korbanından* bahsedilmektedir. Yapılmadığı görüşüne göre, bahsedilen *Mişkan*’ın açılış törenleri sırasında gerçekleştirilen *Ola-korbanı*dır: “Bu *korbanı* Sinay dağının eteklerinde *Mişkan*’ın açılış törenleri sırasında gerçekleştirdiğiniz *korbanla* aynı şekilde yapacaksınız” (Raşi; İbn Ezra; bkz. Şemot 29:29).

Sforno’ya göre bu *korbanın* Sinay dağında yapılanla aynı olduğunun vurgulanmasının bir

י עלת

10

שֶׁבֶת בְּשִׁבְתּוֹ עַל-עֹלֹת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: פ יֵא וּבְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם
תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי-בֶקֶר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כִּבְשִׂים
בְּנֵי-שָׁנָה שְׁבַעַה תָּמִימִם: יב וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֵלַת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן לֶפֶר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֵלַת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאֵיל
הָאֶחָד: יג וְעֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן סֵלַת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד
עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַיהוָה:

13

önce tam fiziksel özgürlüğe de kavuşmuş, hiçbir ulusun boyunduruğu altında kalmayacak hale gelmişlerdi (bkz. Şemot 32:16 açık.). Ancak günah işledikleri için bu özelliklerini kaybetmişler, diğer uluslar gibi inişli çıkışlı bir grafik çizmeye başlamışlardır. Onları ayakta tutan Tanrı'dan aldıkları manevi ışıktır. Düşüş zamanlarında ise Tanrı'nın ışığının bir süreliğine kesilmesiyle sürgün, yıkım ve karanlığa düşerler – tıpkı güneşten ışık alamadığı zamanlarda aya olduğu gibi. Yisrael'in kendisine ait bir ışığı yoktur; tüm varlığı Tanrı'nın isteğine uygun yaşam sürdüğü zaman O'ndan gelen ışıktır. Bu nedenle Tanrı “*Or Yisrael – Yisrael'in Işığı*” olarak adlandırılır (bkz. Yeşayau 10:17; krş. Teilim 27:1). Ama günah işledikleri zaman, Tanrı ışığını karartır ve Bene-Yisrael diğer ulusların arasında sönük bir sürgün karanlığıyla devam eder – ki bu, başlı başına bir *Hilul Aşem*'dir. Zira onları görenler “*Tanrı'nın Halkı bunlar [mu?!]*” (Yehezkel 36:20) diyecek ve bu, sözün gelişi, Tanrı'nın da onların hissettiği sıkıntıyı kendi sıkıntısı olarak hissetmesine yol açacaktır (krş. Yeşayau 63:9). *Roş-Hodeş*'te getirilen *Hatat*-tekesi, Bene-Yisrael için, Tanrısal ışığın gelişini azaltmalarından kaynaklanan günahları için de onarım sağlar. Bu onarım, yapılan *Hilul Aşem* için de bir derece telafidir. Bu nedenle Tora, buradaki *Hatat-korban*ının “*Tanrı Adına*” [tam çeviriyle “*Tanrı'ya*” ya da “*Tanrı için*”] olduğunu söylemektedir (p. 15), çünkü *Hilul Aşem* bu sayede bir nebze tamir edilmiş olur. Hahamlarımız buna istinaden Tanrı'nın, “Ayı küçülttüğüm için, Benim Adıma bir onarım *korbanı* getirin” dediğini belirtirler (*Talmud – Hulin* 60b). Başka bir deyişle Tanrı “Ayın ışığını zayıflattığım, yani Yüzüm'ü Bene-Yisrael'den gizleyerek onları sürgüne göndermem

sonucunda uluslar arasında kutsiyeti ihlal olmuş İsmim için bu *korbanı* getirin” demiştir (Sforno). Not: Bu, Tanrı'nın “Ayı küçülttüğüm için, Benim Adıma bir onarım *korbanı* getirin” (*Talmud – Hulin* 60b) şeklindeki sözlerinin basit düzeydeki bir açıklamasıdır. Öte yandan Hahamlarımız [aslında en başta güneşle eşit yaratılan sonra da boyutu ve etkisi küçültülen ayı (Bereşit 1:16) kasteden] bu sözlerde derin sırlar gizlemişlerdir (Rabenu Behaye). Bene-Yisrael [ve özellikle David hanedanı] ile Ay arasındaki bir başka benzerlik için bkz. kitabın sonunda *Aftaralar* kısmı: *Aftarat Erev Roş-Hodeş* açıklamaları.

Getireceksiniz – *Roş-Hodeş* günü *Musaf-korban*ları getirmek, Tora'nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 166 (*Sefer Ahimuh*).

Boğa... koç... kuzu – Bu pasukta toplam on hayvandan bahsedilmektedir. *Hatat-korbanı* olarak getirilen tekeyle birlikte *Roş-Hodeş*'te getirilen hayvan sayısı on birdir. Bu sayı, güneşin aya göre on bir saat daha geç yaratılmasına denk gelir. Güneş Yaratılış'ın dördüncü gününde yaratılmış, ay ise aynı gün güneşten on bir saat sonra yaratılmıştır. Bunun yanında güneş yılı 365 gün iken, ay yılı 354 gündür ve aradaki gün sayısı on birdir. Dolayısıyla bu, sözün gelişi, güneşten aşağı kalmış olan ay için bir telafi gibidir (Abravanel; Rabenu Behaye; *Meam Loetz*).

12-13. 3/10 [efa]... 2/10 [efa]... 1/10'ar [efa] – Krş. 15:4, 15:6, 15:9.

Her boğa – Tam çeviriyle “*bir boğa*”.

Tek koç – Tam çeviriyle “*bir koç*”.

Her kuzu – Tam çeviriyle “*bir kuzu*”.

¹⁰ “[Bu,] Şabat’a ait *Ola-korbanı*dır [ve sadece kendi] Şabatı’nda, daimi *Ola-korbanı* ve *Nesehi*’ne ek olarak [getirilecektir].

[130. Roş Hodeş İçin Musaf-korbanı]

¹¹ “Roş-Hodeşleriniz’de, Tanrı Adına *Ola-korbanı* getireceksiniz: [Hepsi] Kusursuz [olmak üzere], iki genç boğa, bir koç ve birer yaşında yedi [erkek] kuzu.

¹² Her boğa için *Minha* olarak, yağla yoğrulmuş 3/10 [efa] en iyi un, tek koç için *Minha* olarak, yağla yoğrulmuş 2/10 [efa] en iyi un,

¹³ her kuzu için *Minha* olarak, yağla yoğrulmuş 1/10’ar [efa] en iyi un [getirilecektir. Böylece bu] *Ola-korbanı*, Tanrı’nın memnuniyetle kabul edeceği bir yakılan-korban [teşkil edecektir].

10. [Kendi] Şabatı’nda – Bir Şabat gününe ait Musaf-korbanı ihmal edildiği takdirde, bunun telafisi yoktur ve bir sonraki Şabat günü iki tane Musaf-korbanı gerçekleştirilmez. “Avar Yomo, Batel Korbanı – Günü Geçtiyse, Korbanı Geçerliliğini Kaybetmiştir” (Sifre 147; Raşi). Bu, günümüzde de fırsatların kaybedilmesi anlamında kullanılan bir deyim haline gelmiştir.

Daimi Ola-korbanı ve Nesehi’ne ek olarak – Basit anlamda pasuk, Şabat’a özel korbanların Tamid-korbanının yerine gelmediğini, bu korbanı “ek” olduğunu söylemektedir. Yani Şabat günü hem Tamid-korbanı yapılacaktır hem de burada sözü geçen iki kuzu ayrıca *Ola-korbanı* olarak getirilecektir – “*Ola-korbanı* ve *Nesehi*’nin ardından” (İbn Ezra). Bu da Tamid-korbanının [hayvan kesmek, ateş yakmak ve bunlar gibi, Şabat günü yapılması yasak olan başka işlemleri gerektirmesine rağmen] Şabat günü de yapıldığını gösterir. Başka bir deyişle Şabat kuralları bu korbanı bağlamaz (Talmud – Pesahim 66a). Benzer şekilde bu bölümde listelenen korbanların tümü Şabat veya bayram gününe ait yasakların üstündedir.

Öte yandan “*ek olarak*” anlamındaki sözcük *Al*’dır. Bu sözcüğün en çok kullanılan anlamı “*üzerinde*” ya da “*üzerine*”dir. Burada da Şabat gününe özgü korbanların *Tamid-korbanı*nın “*üzerine*”, yani “ondan sonra” yapılması gerektiği söylenmektedir. Dikkati çeken bir nokta vardır: *Tamid-korbanı* sabah ve akşam olmak üzere günde iki tane yapılır. Ancak pasuk burada tekil olarak “*Daimi Ola-korbanı*” demektedir. Dolayısıyla Şabat’a ait *Musaf-korbanları*, *Tamid-korbanı* olarak getirilen kuzulardan sadece biri, yani sabah vakti yapılanı tamamlandıktan sonra gerçekleştirilecektir. Benzer ifadeler diğer *Musaf-*

korbanları için de kullanılmaktadır ve bu, aynı kuralın tüm *Musaf-korbanları* için de geçerli olduğunu gösterir (Sifre 144; Raşi; *Nahalat Yaakov*; Malbim; *Sifte Hahamim*). Ve gerçekte, *Tamid-korbanları* günün *korban* programının açılış ve kapanışını işaretler. Önce sabahki *Tamid-korbanı* yapılır, sonra gün içinde getirilmesi gereken bireysel ve toplumsal tüm *korbanlar* gerçekleştirilir ve bunlar tamamlandıktan sonra, akşama ait ikinci *Tamid-korbanı* ile günün programı kapanır (ayrıca bkz. Vayikra 6:5 açk., *Onun üzerinde tüt-türecektir* k.b.).

Eğer aşağıda listelenecek bayramlardan biri aynı zamanda Şabat’a rastlarsa, hem *Tamid-korbanı* hem Şabat’a ait *Musaf-korbanı* hem de o özel güne ait *Musaf-korbanı* yapılır. Kısacası hiçbir özel gün, aynı zamana rastlayan bir diğerinin *korban* gerekliliğini geçersiz kılmaz.

11-15. Roş-Hodeş İçin Musaf-korbanı.

11. Roş-Hodeşleriniz’de – Bu emir, Roş-Hodeş’in [=ay başlangıcı] Yisrael içinde özel kutsiyete sahip bir gün olarak kutlandığını gösterir. Bene-Yisrael bu günü iş yapılmayan bir gün olarak kutlardı. Bunu, Tora’nın emri olmamasına rağmen kendileri benimsedikleri için Tora bu günle ilgili olarak “*Roş-Hodeşlerimiz*” sözcüğünü kullanmaktadır. Bu bölüm içinde Şabat ya da bayramlar için böyle bir iyelik eki kullanılmamıştır (Sforno). [Basit anlamda ise “*Roş-Hodeşlerimiz*” kullanımının sebebi, Roş-Hodeş’in tarihini belirleme yetkisinin *Bet-Din*’e ait olmasıdır (Daat Mikra; bkz. Şemot 12:2 açk.).

Bene-Yisrael’in bu geleneğinin sebebi, ulusun bu dünyadaki varlığının bazı açılardan aya benzemesidir. Ayın kendisine ait bir ışığı yoktur, ışığını güneşten alır. Bene-Yisrael Altın Buzağı günahından

יִד וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהֵין יִהְיֶה לְפָרֹחַ 14
 וּשְׁלִישֵׁת הַהֵין לְאֵיל וּרְבִיעֶת הַהֵין לְכֶבֶשׂ יִין זֹאת עֲלֵת חֹדֶשׁ
 בְּחֹדְשׁוֹ לְחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה: מִן וּשְׁעִיר עֲזִים אֶחָד לְחֹטֵאת לִיהוָה 15
 עַל־עֲלֵת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: מִן שְׁנֵי מִן וּבְחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן 16
 בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ פֶּסַח לִיהוָה:

Amikdaş'a gelirdi. Dolayısıyla söz konusu günahın işlenmesi yönündeki olasılık çok yüksekti. Ancak Şabat veya normal bir günde Bet-Amikdaş o kadar kalabalık değildir, bu nedenle tame bir kişinin farkında olmadan Bet-Amikdaş'a gireceği konusunda sadece düşük bir olasılık vardır (Abravanel; Meam Loetz).

Ve Nesehi – Yani “Roş-Hodeş Musaf-korbanının Nesehi”. Ancak sadece Ola-korbanlarına ait Nesehler'den bahsedilmektedir, çünkü hiçbir Hatat-korbanına Neseh eşlik etmez (Raşi). Ama öyleyse Tora'nın, bu sözleri Hatat-korbanından bahsetmeden önce söylemesi daha mantıklı olurdu. Neden Hatat-korbanından sonra söylemiştir? Çünkü bu Hatat-korbanı, her ne kadar Roş-Hodeş'e ait listenin en sonunda verilmişse de, uygulamada Tamid-korbanının hemen ardından, yani Roş-Hodeş'e ait yukarıda sayılan diğer korbanlardan önce yapılır (Talmud Yeruşalmi – Orayot 3:4). Dolayısıyla iki pasuğun arka arkaya verilmesi şu mesajı da verir: “Tanrı Adına Hatat-korbanı olarak bir de teke [getirmelisiniz. Ve bu teke] Daimi Ola-korbanı'nın ardından yapılacak ilk korban olacaktır”.

16-25. Pesah.

16. İlk ayda – [İbrani takvimindeki] Nisan ayında. Her ne kadar Tişri ayının başındaki Roş-Ašana, yılın başı ise de, Tanrı, Mısır'dan Çıkış'ın anısına, ayların sayımı açısından ilk ayı Nisan olarak belirlemiştir (bkz. Şemot 12:2). Burada da 14 Nisan'da gerçekleştirilen Pesah-korbanından bahsedilmektedir.

Pesah[-korbanı] – Buradaki asıl konu bayramlar-da getirilen Musaf-korbanlarıdır. Pesah-korbanı ise

böyle bir korban değildir ve ayın on dördünde Pesah'a bağlı bir Musaf-korbanı gerçekleştirilmez. Pesah'a ait Musaf-korbanları ertesi günden itibaren yapılır. Ancak yine de konuyu açan “vaktinde getirmeye özen gösterin” sözleri, vakte bağlı bir korban olan Pesah-korbanı için de geçerli olduğu için Tora burada ona ayrıntı vermeden değinmektedir (Daat Mikra). Pesah-korbanıyla ilgili detaylar Şemot Perek 12-13'te verilmişti (ayrıca bkz. Vayikra 7:37 açık.).

Tanah'ta “Pesah” sözcüğü, daima, Pesah-korbanının getirildiği 14 Nisan tarihini belirtir. Bizim “Pesah Bayramı” olarak isimlendirdiğimiz bayramın Tanah'taki ismi ise “**Hag Amatsot** – Matsalar Bayramı”dır (Divre Ayamim II 30:21 ve 35:17; Ezra 6:22) ve 15 Nisan'da başlayıp yedi [Diaspora'da sekiz] gün sürer. Mişna döneminde “Pesah” sözcüğü [günümüzde olduğu gibi] bu bayramı tanımlamak için de kullanılmaya başlamıştır (Daat Mikra; bkz. Mişna – Pesahim 4:1).

¹⁴ Nesehleri ise, boğa başına 1/2 in, koç için 1/3 in, kuzu başına da 1/4 in şarap olacaktır.

“Bu, [Roş-]Hodeş’e ait Ola-korbanıdır ve yılın [tüm] ayları için [sadece kendi Roş-]Hodeşi’nde [getirilecektir].

¹⁵ “Tanrı Adına *Hatat-korbanı* olarak bir de teke [getirmelisiniz].

“[Tüm bunlar] Daimi *Ola-korbanı*’na ek olarak yapılacaktır – ve Nesehi.

[131. Pesah Korbanları]

¹⁶ “İlk ayda, ayın on dördüncü günü, Tanrı Adına *Pesah*[-korbanı vaktidir].

14. 1/2 in... 1/3 in... 1/4 in – Krş. 15:5, 15:7, 15:10.

[Sadece kendi Roş-]Hodeşi’nde – Günü geçtiyse korban geçerliliğini kaybetmiş olur ve telafisi yoktur (Sifre 145; Raşi). Krş. p. 10 açk.

İbranice *Behodšo*. *Targum Onkelos*’a göre bunun anlamı “[ay ışığı] yenildiği zaman” şeklindedir. Olasılıkla bu şekilde çevirmesinin nedeni pasuğun tam çeviriyle “bu, [zaman birimi olarak] ‘ay’a ait *Ola-korbanı*dır ve ... [ay ışığı] yenildiği zaman getirilecektir” demesidir. Yani düz bakışla pasuk “Roş-Hodeş’e ait *Ola-korbanı*dır” değil, “aya ait *Ola-korbanı*dır” dediği için, bunun o ay içinde hangi zamanda yapılacağı söylenmelidir: “[ay ışığı] yenildiğinde”.

15. Tanrı Adına – Eski dönemlerde putperestler her yeni ayda, aya tapınma ifadesi olarak kurbanlar yaparlardı. Bu nedenle Tora, ay başlangıcında yapılan Roş-Hodeş korbanlarının kesin olarak “Tanrı Adına”, yani sadece ve sadece Tanrı’nın onuruna yapıldığını vurgulamaktadır (Ramban; Rabenu Behaye; *Meam Loetz*).

Hatat-korbanı olarak bir de teke – *Hatat-korbanı* ile ilgili ayrıntılar için bkz. Vayikra Perek 4 ve 6:18 açk.

Tüm *Musaf-korban*larında yer alan *Hatat-korbanı* amaçlı teke, “*Tumat Mikdaş VeKadaşav* – *Bet-Amikdaş* ve *Kutsallarının Tuması*” günahını affeder. Bir kişinin *tame* haldeyken *Bet-Amikdaş*’a girmesi veya kutsal nitelikli yiyeceklerden yemesi ciddi bir günahdır ve *Tumat Mikdaş VeKadaşav* adını alır. Bu *Hatat-tekesinin* özellikle bu günahın onarımı için getirildiği, pasuktaki *L’Aşem* sözcüğünden anlaşılmaktadır. “Tanrı

Adna” şeklinde çevirdiğimiz bu sözcüğün tam çevirisi “*Aşem’e*” şeklindedir ve bu tekenin, “sadece Tanrı’ya [=Tanrı tarafından] bilinen bir günahın” onarımı için getirildiğine işaret eder. [*L’Aşem* sözcüğü sadece Roş-Hodeş konusu içinde kullanılmış olmasına rağmen, bu bölümde sözü geçen tüm *Musaf-korban*larındaki *Hatat-tekesi* de aynı onarımı sağlar (bkz. 29:39). Yani diğer tekelerin işlevi, bu tekeninkinden türer.] (*Talmud* – *Şevuot* 9a; Raşi).

Tumat Mikdaş Vekadaşav günahı hakkındaki çeşitli olasılıklar ve bunların onarım şeklinin özeti şöyledir: [1] Eğer bir kişi *tame* olduğunu günahı işlemeyen önce de işledikten sonra da hiçbir zaman fark etmemişse, bunun onarımı, bayram *Musaf-korban*ları dâhilinde getirilen *Hatat-tekesi* ile gerçekleşir. Pasuğumuz böyle bir durumdan bahsetmektedir. [2] Bir kişi *tame* olduğunu biliyorken, sonra bunu unutarak *Bet-Amikdaş*’a girerse ve sonradan bu günahın farkına varırsa özel bir *korban* getirir (bkz. Vayikra 5:2-3). [3] Bir kişi *tame* olduğunu bilmez halde *Bet-Amikdaş*’a girmişse ve sonradan durumu fark etmişse, onun bu günahını *Yom Kipur* günü[nün kendisi ve] *Azazel’e* gönderilen teke onarır (Vayikra 16:16 açk., *Hataları* k.b.). [4] Bir kişi *tame* olduğunu biliyorken, sonra bunu unutarak *Bet-Amikdaş*’a girerse ve bunun farkına hiçbir zaman varmazsa, *Yom Kipur* günü[nün kendisi ve] kan işlemleri *Kodeş Akodaşim*’de gerçekleştirilen teke, onun için [alternatif] onarım sağlar. Ama durumun farkına varırsa 2. maddede sözü geçen *korbanı* getirmelidir.

Hatat-tekesinin özellikle bilinçsiz *Tumat Mikdaş VeKadaşav* günahını onarması, bu *korbanın* neden her gün değil de özellikle Roş-Hodeş ve bayramlarda getirildiğini anlamamıza yardımcı olabilir. Bu özel günlerde çok sayıda insan *Bet-*

יז וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
 17
 לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת יֵאָכֵל: יח בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
 18
 מִקְרָא-קֹדֶשׁ כָּל-מְלָאכָת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: יט וְהִקְרַבְתֶּם אֶשֶׁה
 19
 עֲלֶיהָ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי-בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כִבְשִׁים בְּנֵי
 20
 שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם: כ וּמִנְחָתָם סֵלֶת בָּלִילָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
 21
 עֶשְׂרֹנִים לִפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאַיִל תַּעֲשׂוּ: כא עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן
 22
 תַּעֲשֶׂה לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים: כב וּשְׁעִיר חַטָּאת אֶחָד
 23
 לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: כג מִלֶּבֶל עֹלֹת הַבָּקָר אֲשֶׁר לְעֹלֹת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ
 24
 אֶת-אַלֶּה: כד כָּאֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם אֶשֶׁה
 25
 רֵיחַ-נִיחֹחַ לַיהוָה עַל-עוֹלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: כה וּבַיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל-מְלָאכָת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ס

– Yoma 70a; krş. p. 15 açk., *Ve Nesehi* konu başlığının en sonu). Bu, tüm bayramlardaki *Musaf-korban*ları için aynıdır (a.y., Raşi o.a.; krş. *Vayikra Kitabı*, s. 331’te ilk paragraf).

24. Bunların aynısını – Boğa sayısının her gün azaldığı *Sukot*’tan (bkz. 29:12-34) farklı olarak, *Pesah* bayramının tüm günlerinde *Musaf-korbanı* olarak aynı tür ve miktarda hayvanlarla aynı tip *korbanlar* yapılacaktır (*Sifre* 147; Raşi).

Yakılan-korban içeriği – İbranice *Lehem İşe*. Bkz. *Vayikra* 3:11 açk.

Ve Nesehi – Bu bölüm boyunca *Neseh* sözcüğü çok kez pasuk sonlarında, fiillerin ardında geçmektedir (ör. p. 15, 31, 29:11 vs.). Bu durumun amacı *Neseh* hakkındaki çeşitli kanunlara işaret etmektir. Ancak bu çalışmada her birine değinemeyeceğiz [bunlardan biri için bkz. p. 31 açk.]. Yine de bu haliyle “*Nesehi*” sözcüğü iki şekilde anlaşılabilir: [1] “Bu işlemler... daimi *Ola-korbanı*na ve onun *Nesehine* ek olarak yapılacaktır” (*Daat Mikra*). Ya da [2] “*Musaf-korbanı* olarak getirilecekler ve ona ait *Neseh*... daimi *Ola-korbanı*na ek olarak

yapılacaktır” (Raşi). *Musaf-korbanlarına* ait *Neseh*’ten bu bölümden hiç bahsedilmemesi, ikinci olasılığı desteklemektedir. Bu bölüm boyunca *Neseh*’ten pasuğun sonunda bahsedildiği her örnekte aynı durum söz konusudur. *Sukot* bayramına dair kısım ise bu konuda farklıdır (bkz. 29:19 açk.).

¹⁷ Ve bu ayın on beşinci gününde bir bayram [başlayacaktır. Bu günden itibaren] Yedi gün boyunca *matsa* yenecektir.

¹⁸ “İlk gün kutsal bir bayramdır; hiçbir bayağı *melaha* yapmayın.

¹⁹ “Tanrı Adına *Ola-korbanı* [şeklinde,] yakılan-*korban* getireceksiniz: İki genç boğa, bir koç, birer yaşında yedi [erkek] kuzu. [Bunların hepsi] Sizin için kusursuz olmalıdır.

²⁰ [Bunların] *Minhaları*, yağla yoğrulmuş en iyi undur – [bunu] her boğa için 3/10 [efa] ve koç için 2/10 [efa ile] yapın.

²¹ Yedi kuzu için ise, [*Minhayı*] kuzu başına 1/10 [efa ile] yapacaksınız.

²² “Ayrıca size onarım sağlaması için bir *Hatat-tekesi* [getirin].

²³ “[Tüm] Bunları, daimi *Ola-korbanı* olarak [getirilen] sabaha ait *Ola-korbanından* ayrı yapacaksınız.

²⁴ “Yedi gün boyunca her gün bunların aynısını yapmalısınız. [Bu işlemler,] Tanrı Adına, memnuniyetle kabul edilecek bir yakılan-*korban* içeriği şeklinde, daimi *Ola-korbanına* ek olarak yapılacaktır – ve *Nesehi*.

²⁵ “Yedinci gün sizin için kutsal bir bayramdır; hiçbir bayağı *melaha* yapmayın.

17. Bir bayram [başlayacaktır] – Ya da [eğer sadece *Pesah*’ın *Yom Tov* olan ilk gününden bahsediliyorsa] “*bir bayramdır*”. İbranice **Hag**. Alternatif olarak “*bir bayram korbanı [gerçekleştirilecektir]*”. Ama bu *korban* herhangi bir nedenle ilk gün yapılamazsa, diğer altı günün birinde telafi edilebilir.

Matsa yenecektir – Yani “*matsa* niteliğine sahip [=hamets olmayan] yiyecekler yenecektir” (bkz. Şemot 12:15 açık.). Başka bir deyişle, ifade her gün [bizim bugün kullandığımız anlamda] *matsa* yemenin bir şart olduğu anlamında değildir. Zira *matsa* yeme gerekliliği sadece ilk [Diaspora’da ilk iki] gece için geçerlidir (bkz. Şemot 12:18 ve 12:15 açık.). Ama diğer günlerde, *hamets* yemek [ve *hametse* sahip olmak] yasak olmasına rağmen, *matsa* yemek şart değildir.

18. Kutsal bir bayramdır – İbranice **Mikra Kodeş**. Bkz. Vayikra 23:2 açık., *Kutsal bayramlar* k.b.

Bayağı melaha – İbranice **Melehet Avoda**. Bkz. Vayikra 23:7 açık. *Yom Tov*’da yapılması yasak olan *melahalar* Tora’da *Melehet Avoda* olarak adlandırılır. Bahsedilenler, Şabat günü yapılması yasak olan 39 *melaha* içinde, yemek hazırlamak için gerekli olanların haricindekilerdir. Ancak *Yom Tov*’da, yemek hazırlama

amaçlı bazı *melahalar* yapılabilir (bkz. Şemot 12:16 açık.).

19. Yakılan-korban – Tora birden çok hayvan listelediğine göre burada çoğul dil kullanması gerekirdi. Ama tekil kullanımın amacı vardır. Bu *korbanlar* birbirine bağlı bir takım değildir, her birinin yerine getirilmesi ayrı bir gerekliliktir. Dolayısıyla eğer burada sayılan hayvanların hepsi bulunamıyorsa “hepsi olmadığına göre hiç getirmeyelim” denmez, bulunabilenler – sadece bir tane bile olsa – getirilmelidir. Yine de bu, sadece hayvan eksikliği durumu için doğrudur. Ama hayvanların hepsi bulunabiliyorsa, hepsi getirilmelidir ve bir tanesi yeterli değildir [ve bu açıdan hayvanlar yine de bir grup sayılır] (*Sifre*).

Getireceksiniz – Bu, *Roş-Hodeş*’teki listenin aynısıdır.

21. Yedi kuzu için ise... – Alternatif olarak “[*Minha*’yı] Bir kuzu için 1/10 [efa ile] yapacaksınız – yedi kuzu için [de aynısı]” (*Targum Onkelos*).

23. Pasuğun doğrudan çevirisi şöyle de olabilir: “*Daimi Ola-korbanı olarak [getirilen] sabaha ait Ola-korbanının dışında bunları yapacaksınız.*” Pasuğun bir başka iması da, söz konusu *Musaf-korbanlarının*, *Tamid-korbanının* hemen ardından gerçekleştirilmesi gerektiğidir (*Talmud*

- 26 כּוּ וּבִיּוֹם הַכּוֹרֵאִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֹדֶשׁ לַיהוָה
בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאכַת עֲבֹדָה לֹא
27 תַעֲשׂוּ: כּוּ וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר
28 שְׁנַיִם אֵיל אֶחָד שְׁבַע כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה: כַּח וּמִנְחָתָם סֵלֶת בְּלוּלָה
בַּשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינִם לַפָּר הָאֶחָד שְׁנֵי עֶשְׂרִינִם לְאֵיל הָאֶחָד:
29-30 כַּח עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים: וְשַׁעִיר עִזִּים
31 אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: זֶה מִלְבָּד עֲלֵת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַעֲשׂוּ תָמִיד
יִהְיֶה־לָכֶם וְנִסְכֵיהֶם: פ
1 א וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
כָּל־מִלְאכַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם:

31. Ve [onların] Neseheri – Önce de belirtildiği gibi bölüm boyunca Neseh sözcüğü pasuğun sonunda Musaf ya da Tamid-korbanına ait olabilecek şekilde gelmektedir. Burada “[onların] Neseheri” denmesi, özellikle [birden çok hayvanla yapılan] Musaf-korbanlarının Neseheri’nin kastedildiğini gösteriyor olabilir (Raşi). [Ama bu da şart değildir, zira Tamid-korbanı da günde iki hayvanla yapılır; ya da bunların sadece birinden bahsediliyorsa bile “onların” anlamını çeken iye-lik ekiyle pasuktaki “Daimi Ola-korbanı ve Minhası” kastediliyor olabilir.]

Bölüm boyunca hayvanların kusursuz olması konusundaki gereklilik, hayvanlardan bahsedilen ilk yerde vurgulanmaktadır (bkz. p. 11, p. 19, 29:2, 29:5, 29:13). Dolayısıyla Şavuot ile ilgili bu kısımda da aynıını beklerdik. Ancak bu beklenti doğrultusunda p. 27’de geçmesi gereken “kusursuz olmalıdır” ifadesini Tora en sona stratejik bir şekilde “Neseheri” sözcüğünden hemen önceye yerleştirmiştir (Gur Arye; Sifte Hahamim). Bu, Neseh olarak getirilen şarapla ilgili bir kuralı ima etme amaçlıdır. Tıpkı korban olarak getirilen hayvanlar gibi, Neseh için getirilen şarabın da “kusursuz” olması gerekir (Sifre 149). Bu doğrultuda, yüzeyinde unu andıran bir tortu tabakası birikmiş şarap Neseh amacıyla kullanılamaz (Talmud – Menahot 87a; Raşi), zira Mizbeah’ın üzerine sadece en makbul şeyler çıkarılabilir (Rabenu Behaye).

29.

1-6. Roş Aşana.

1. Yedinci ayda, ayın biri – 1 Tışri; yani “Roş Aşana – Yılbaşı”. Bkz. Vayikra 23:24.

Kesik Şofar sesi – İbranice Terua. Tora bu terimi borazan ya da Şofar’la çıkarılan kesik bir ses için kullanır. Burada Roş-Aşana’dan bahsedildiğine göre özellikle Şofar sesi kastedilmektedir (daha geniş açıklama için bkz. Vayikra 23:24 açk.).

Terua’nın ne türde bir kesik sesi ifade ettiği konusunda görüş ayrılığı söz konusudur. Bu sözcüğün Aramca karşılığı yevava, ağlama ve hıçkırığı ifade eder (krş. Şofetim 5:28). Dolayısıyla Terua, bazılarına göre Tue-Tue-Tue şeklinde inlemeyi andıran bir sesken [ki bu, kitaplarda, üç başa sahip olan Şin harfi ile temsil edilir ve Şevarim olarak adlandırılır], bazılarına göre ise hıçkıra hıçkıra ağlamayı çağrıştıran ve en az dokuz çok kısa sestten oluşan Tu-Tu-Tu-Tu... şeklindedir [ve bunu temsil etmek için Reş harfi kullanılır ve Terua olarak adlandırılır] (Talmud – Roş Aşana 33b). Tora’nın bahsettiği Terua’nın, bu ikisinin, yani Şevarim ile Terua’nın birleşimi olması da olasıdır. Bu nedenle Roş Aşana günü her üç ihtimal de göz önünde tutulur: Önce Tue-Tue-Tue/Tu-Tu-Tu-Tu... kombinasyonu [yani Şin-Reş], sonra Tue-Tue-Tue [yani Şin], sonra da Tu-Tu-Tu-Tu... [yani Reş] çalınır. Her Terua’dan

[132. Şavuot İçin Musaf-korbanı]

²⁶ “Haftalarınız[ın sayımının tamamlanması] ile birlikte, turfandalar gününde Tanrı Adına yeni bir *Minha-korbanı* getirdiğinizde sizin için kutsal bir bayram olacaktır, hiçbir bayağı *melaha* yapmayın.

²⁷ “Tanrı Adına, memnuniyetle kabul edilecek şekilde *Ola-korbanı* getirin: İki genç boğa, bir koç, birer yaşında yedi [erkek] kuzu.

²⁸ [Bunların] *Minhaları* yağla yoğrulmuş en iyi undur – her boğa için 3/10 [efa], tek koç için 2/10 [efa]

²⁹ ve yedi kuzu için, kuzu başına 1/10 [efa un kullanılacaktır].

³⁰ “Sizin için onarım sağlamak üzere bir [de] teke [getireceksiniz].

³¹ “[Tüm bunları] Daimi *Ola-korbanı* ve *Minhasından* ayrı yapacaksınız – sizin için [hepsi] kusursuz olmalıdır – ve [onların] *Nesehleri*.

29

[133. Roş-Aşana İçin Musaf-korbanı]

¹ “Yedinci ayda, ayın biri sizin için kutsal bir bayram olacaktır, hiçbir bayağı *melaha* yapmayın. [Bu,] Sizin için kesik *Şofar* sesi [çalma] günü olacaktır.

26-31. Şavuot.

26. Haftalarınız[ın sayımının tamamlanması] ile birlikte – İbranice **BeŞavuotehem**. Tam çeviriyle “*haftalarınızda*” ya da “*Şavuotunuzda*” Çevirimiz Sforo ve Or *Ahayim*’in açıklamaları doğrultusunda yapılmıştır. Zira bu bayram sadece geti-rilen ilk ürünlerle değil, aynı zamanda *Pesah*’tan itibaren yapılan yedi hafta sayımının tamamlanmasıyla da tanımlanır [ne de olsa Tora *Şavuot* için açık bir tarih vermemiş, *Pesah*’ın ikinci gününden itibaren sayılan yedi haftanın bitiminde olduğunu söylemiştir (Vayikra 23:15-16)]. Buna bağlı olarak *Onkelos*’un çevirisi de *BeAtsrathon* şeklindedir. Bu çeviri *Şavuot*’un bir başka isminin de *Atseret* olmasıyla ilgilidir. Söz konusu isminin anlamlarından biri “*durdurma, bitirme*” şeklindedir (bkz. 29:35 açık., *İmtina* [zamanı] k.b.). Zira *Şavuot*, *Pesah*’ta başlayan yedi hafta sayımının tamamlanmasını işaretler.

Öte yandan kullanılan İbranice sözcük **BeŞavuotehem** “*Şavuot* [=haftalar bayramınızda]” şeklinde bir özel isim olarak da anlaşılabilir (bkz. Şemot 34:28).

Turfandalar gününde ... yeni bir Minha-korbanı – *Şavuot* aynı zamanda “**Yom** [ya da **Hag**] **Abikurim** – *Turfandalar / İlk Ürünler Günü* [ya da *Bayramı*]” olarak da adlandırılır. Bunun nedeni, yeni yıla ait buğday mahsulüyle yapılmış İki Ekmek halinde getirilen özel bir *Minha-korbanı*dır (bkz. Vayikra 23:16-18; ayrıca bkz. Şemot 34:28)]. Bu yapılanı kadar, *Minha-korbanı*larında sadece önceki yıla ait buğday ya da arpa kullanılabilirken, İki Ekmek, kendisine eşlik eden

diğer tüm *korban*larla birlikte getirildikten sonra *Minha-korbanı*larında artık yeni yıla ait tahıl kullanılabilir (*Talmud* – *Menahot* 84b; Raşi). Vayikra 23:18’de, İki Ekmek’in yanında *Ola-korbanı* olarak yedi kuzu, “bir” boğa ve “iki” koç, *Hatat-korbanı* olarak bir teke ve “*Şelamim-korbanı* olarak iki kuzu” getirilmesi gerektiği söylenmektedir. Bunlar İki Ekmek’e eşlik eden farklı *korban*lardır ve şimdiki kısımda verilen *Musaf-korbanı*ndan [=*Ola-korbanı* olarak “iki” boğa, “bir” koç, yedi kuzu ve *Hatat-korbanı* olarak bir teke-den] ayrı olarak yapılır (bkz. Vayikra 23:18 açık.). İki Ekmek ve yanındakiler *Şavuot*’un temel *korbanı*dır. *Musaf-korbanı*ları ise güne ait diğer yükümlülüklerdir (İbn Ezra).

28. Getirin – *Şavuot*’ta buradaki *Musaf-korbanı*larını gerçekleştirmek, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 167 (*Sefer Ahimuh*).

30. Onarım sağlamak üzere – Diğer tüm benzer yerlerde bu teke hakkında “*Hatat-korbanı* olarak” denmektedir. Burada ise her ne kadar onarımdan bahsedilse de, açıkça *Hatat-korbanı* sözcüğü kullanılmamaktadır. Bu farklılığın amacı, *Şavuot*’ta verilen Tora’yı onurlandırmaktır. Zira o gün Bene-Yisrael tüm günahlardan arınmıştır. *Midraş*’ta [Tanrı’nın ağzından] söylendiği gibi: “Üzerinize Tora ve mitsvaların egemenliğini kabul ettiğiniz anda sizi hiç günah işlememiş kabul edeceğim” (*Talmud Yerusalmi* – *Roş Aşana* 4:5; *Daat Zekenim*). Dolayısıyla bu ifade değişikliği aynı zamanda Tora’nın *Şavuot*’ta alınmış olduğunu ima etmektedir. Çünkü Tora bunu hiçbir yerde açıkça söylemiş değildir (*Daat Mikra*).

ב וַעֲשִׂיתֶם

עֲלֶה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים
 בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִים: ג וּמִנְחָתָם סֵלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה
 עֶשְׂרֵנִים לִפֶּר שְׁנֵי עֶשְׂרֵנִים לְאֵיל: ד וְעֶשְׂרֹן אֶחָד לִכְבֹּשׂ הָאֶחָד
 לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים: ה וּשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֹטֵאת לְכֹפֵר עֲלֵיכֶם:
 ו מִלֶּבֶד עֲלֵת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֲלֵת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם
 כַּמִּשְׁפָּטִם לְרִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַיהוָה: ס

biridir ve Tanrı'nın Merhamet Niteliği'ni de uyandırma kuvveti vardır. Böylece Tanrı, *Teşuva* yapan bir kişiye merhamet edecektir. *Şofar*'ın bu özelliği Roş-Ašana günü sıkça tekrarlanan şu pasukta ima edilmektedir: "*Ala E-lo-im BiTrua, A-do-nay Bekol Şofar* – Tanrı Terua ile çıktı, Aşem Şofar sesiyle" (Teilim 47:6). Roş-Ašana, Tanrı'nın Terua sesiyle Kral ilan edildiği yani "*Terua ile [tahta] çıkarıldığı*" gündür. Ancak bir kralın öncelikle temsil ettiği nitelik, yargı ve disiplindir. Pasuk bu nedenle Tanrı'nın Sert Yargı Niteliği'ni kasteden *E-lo-im* İsmi kullanmaktadır. Yine de Tanrı, Roş-Ašana'da çalınan *Şofar*'ı duyduğu zaman, Tanrı'nın Yargı Tahtı'ndan kalkıp Merhamet Tahtı'na geçer [yani tavrını Sert Yargı'dan, Şefkat ve Merhamet'e çevirir]. Pasuk buna istinaden "*Aşem'in Şofar sesi ile [tahta] çıktığını*" söylemektedir; zira Tanrı'nın Dört Harfli İsmi, *Aşem*, *A-do-nay*, O'nun Merhamet Niteliği'ni temsil eder. Şüphesiz tüm bu açıklamalar içinde bahsi geçen merhamet ve bağışlanma için ön şart, bireysel ve toplumsal *Teşuva*'dır (Vayikra 23:23-25, Meam Loetz o.a.).

[Çalma] Günü – Tora, Roş-Ašana'nın "*Şofar sesi [çalma] günü*" olduğunu söylemektedir. Roş-Ašana'da *Şofar* dinlemek, Tora'nın 613 emrinden biridir. Mitsvat Ase No. 168 (*Sefer Ahimuh*). Pasukta "*gün*" sözcüğünün kullanılması mitsvanın gündüz vaktiyle sınırlı olduğuna işaret eder (*Talmud* – Şabat 131b).

Vayikra 23:24'te, Tora, Roş-Ašana için "*Kesik Şofar sesi ile anımsama[nın gerçekleşeceği] kutsal bir bayram*" tanımını yapmaktadır. Oradaki **Zihron Terua** ifadesi "*Terua'nın anımsanacağı*" şeklinde

de anlaşılabilir. Bu da Roş-Ašana'da *Şofar* çalınmayıp, *Şofar* sesinin sadece "anımsandığı" durumların da olabileceğine işaret eder. Böyle bir durum, Roş-Ašana'nın Şabat'a rastlamasıyla olur. Başka bir deyişle Roş-Ašana Şabat'a rastlarsa, o gün *Şofar* çalınmaz (*Talmud* – Roş Ašana 29b; daha geniş açıklama için bkz. Vayikra 23:24 aça.).

2. Yapacaksınız – Bu bölümler boyunca, Tora, *Ola-korbanlarına* yönelik olarak "**Veikravtem** – *Getireceksiniz / Sunacaksınız*" fiilini kullanmaktadır. Burada ise istisnai olarak "**Vaasitem** – *Yapacaksınız*" denmektedir. Buradaki "yapmak" kökü, aynı zamanda "yaratma" anlamı da taşır (ör. Şemot 31:17). Bu kullanım, Yargı Günü olan Roş-Ašana'nın benzersiz bir özelliğine işaret eder. Tanrı, "Huzurumdaki yargıdan aklanarak çıktığınız zaman, kendinizi sanki yeniden yaratılmış, yeni doğmuş gibi addedebilirsiniz" demektedir (*Talmud Yerusalmi* – Roş Ašana 4:5; *Daat Zekenim*).

6. Ayrı – Roş-Ašana aynı zamanda Tişri ayının başlangıcı, dolayısıyla bir Roş-Hodeş'tir. Dolayısıyla burada tarif edilen *Musaf-korbanları*, Roş-Hodeş'e özgü *Musaf-korbanlarından* ayıdır (Raşi). Başka bir deyişle Roş-Ašana'ya ait *Musaf-korbanları*, Roş-Hodeş'e ait *Musaf-korbanlarının* yerini almaz.

Nesehleriyle birlikte – Roş-Ašana *Musaf-korbanlarına* ait *Nesehlerden* bahsedilmektedir (Raşi).

² “Tanrı Adına, memnuniyetle kabul edilecek şekilde *Ola-korbanı* yapacaksınız: Bir genç boğa, bir koç, birer yaşında yedi [erkek] kuzu – [hepsi] kusursuz.

³ [Bunların] *Minhaları*, yağla yoğrulmuş en iyi undur – boğa için 3/10 [efa], koç için 2/10 [efa]

⁴ ve yedi kuzu için, kuzu başına 1/10 [efa un kullanılacaktır].

⁵ “Ayrıca sizin için onarım sağlamak üzere *Hatat-korbanı* [olarak] bir teke [getireceksiniz].

⁶ “[Tüm bunlar, *Roş-]Hodeş’e* ait *Ola-korbanı* ile *Minhasından* ayrı ve daimi *Ola-korbanı* ile *Minhasından* ayrı olarak, kurallarına göre *Nesepleriyle* birlikte, Tanrı Adına, memnuniyetle kabul edilecek bir yakılan-*korban* [şeklinde gerçekleştirilecektir].

önce ve sonra, daima Tuuuuuuuue şeklinde, *Tekia* adı verilen uzun bir ses verilir [bu ses *Tav* harfi ile temsil edilir] (nedeni için bkz. Vayikra 25:9 açık.). Böylece standart *Şofar* çalışması, *Tav-Şin-Reş-Tav*, *Tav-Şin-Tav*, *Tav-Reş-Tav* şeklindedir [halk arasında “onluk” tabir edilen çalış şekli budur. Zira on ses söz konusudur]. Bunun yanında Tora *Terua* sözcüğüne [iki kez *Roş Aşana* ile (burası ve Vayikra 23:24) bir kez de *Yovel* yılında *Yom Kipur*’la (Vayikra 25:9) ilgili olmak üzere] toplam üç kez yer vermektedir. Bu da *Şofar* çalışmasının üç kez tekrarlanması gerektiğini öğretir. Böylelikle [“onluk” tabir edilen] standart çalışın her bir cümlesi üçer kez tekrarlanır: Üç kez *Tav-Şin-Reş-Tav*, üç kez *Tav-Şin-Tav* ve üç kez *Tav-Reş-Tav* [Bu da halk arasında “otuzluk” tabir edilen çalıştır] (*Mişna – Roş Aşana* 4:9, Rabi Pinhas Keati o.a.; *Talmud – Roş Aşana* 33b). Söz konusu otuz ses, “*Tekiot Demiyosev – Oturarak [Dinlenen] Çalışlar*” olarak adlandırılır, zira bu sırada halk oturur; sadece *Şofar*’ı çalan (*Tokea*) kişi [ve belki onun yanında duran bir başkası] ayakta durur. Söz konusu otuz sesle birlikte Tora’nın *Roş-Aşana*’da *Şofar* çalma emri yerine getirilmiş olur (bkz. s.a.).

Roş Aşana’da *Şofar* çalma mitsvası için Hahamlarımız’ın verdikleri bazı sebepler şunlardır: [1] Tanrı’yı Evrenin Kralı olarak ilan etmek. [2] O’nun Huzuru’nda bizi tüm kötülüklerden koruması için dua etmek. [3] *Teşuva* yönünde silkinip, günlük rutinin verdiği duyarsız tavrıdan uyanmak. [4] Avraam’ın, Yitshak’ı *korban* olarak bağladığı olayı hatırlamak ve bu olayın Tanrı katında sağladığı manevi avantajdan yararlanmak [çoğunlukla koç boynuzundan yapılan *Şofar*, bu olayda Yitshak’ın yerine *korban* yapılan koçu hatırlatır] (bkz. Vayikra 23:24 açık., *Kesik Şofar sesi ile anımsama[nın gerçekleşeceği]* k.b.). [5] Tora’nın *Şofar* eşliğinde verildiği günü hatırlamak.

[6] Tüm sürgünlerin *Şofar* sesi eşliğinde tekrar Erets-Yisrael’de toplanacağı günü hatırlamak. [7] Ölülerin *Şofar* sesi eşliğinde dirileceği günü (= *Tehiyat Ametim*) hatırlamak (Rabi Yitshak Abravanel). Her durumda, verilen “sebepler” ne olursa olsun, gerçek sebebin, bunun Tanrı’nın emri olması olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Bu, her mitsva için, olabilecek en geçerli sebeptir.

Bahsi geçen otuz sesin yanında, Hahamlarımız, sessiz okunan *Musaf* duası sırasında üç, duanın sesli tekrarı sırasında üç ve sonda *Kadiş* sırasında bir kez olmak üzere toplam yedi tane “onluk” çalışmasını öngörmüşlerdir. Bu çalışmalar sırasında herkes ayakta durur. Dolayısıyla bu sesler “*Tekiot Demeumad – Ayakta [Dinlenen] Çalışlar*” olarak adlandırılır. Böylece *Roş-Aşana* günü çalınan toplam ses sayısı 100’e eşittir. Söz konusu 100 sese, Teilim’deki şu pasukta bir dayanak vardır: “*Aşre Aam Yodee Terua... – Terua’yı Bilen Halka Ne Mutlu*” (Teilim 89:16). Pasuktaki, *Terua’yı* niteleyen *Yodee* (= “bilenler”) sözcüğünün sayısal değeri 100’dür [Sefaradlar geleneksel olarak duanın en sonunda, günün mitsvasının tamamlandığını işaret etmek üzere uzun bir *Terua* (= *Terua Gedola*) daha çalarlar].

Teilim’deki pasuğun kastettiği anlam şöyledir: “Yaratıcısı’nın gözünde lütf bulması için, kendisine [*Şofar* çalmak gibi] birçok aracı yöntem verilmiş olan halka ne mutlu.” Tanrı *Roş-Aşana* günü Yargı Tahtı’na çıkar ve o yılla ilgili tüm kararları verir. Bu nedenle herkes bu güne iyi hazırlanmalı, yıl içinde yapmış olduğu hataları tespit edip bunlardan pişmanlık duyarak onları itiraf etmeli, bir daha yapmamak üzere kesin kararlar almalıdır – kısacası *Teşuva* yapmalıdır. *Şofar* insanı *Teşuva* yönünde uyandıran araçlardan

ז ובַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ

7

הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת-נִפְשֵׁיכֶם

כָּל-מִלְאָכָה לֹא תַעֲשׂוּ: ה וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ לִיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פָּר

8

בֶּן-בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

ט וּמִנְחָתָם סֵלֶת בָּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן

9

שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לִפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל הָאֶחָד: י עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן

10

לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים: יא שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד חֲטָאת

11

מִלֶּבֶד חֲטָאת הַכֹּפָרִים וְעֹלֹת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֶּיהֶם: ס

שְׁבִיעִי יב וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה

12

לָכֶם כָּל-מִלְאָכָה עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגְתֶּם חֵג לִיהוָה שִׁבְעַת

יָמִים: יג וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לִיהוָה פָּרִים בְּנֵי-בָקָר

13

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם

יִהְיוּ:

12-34. Sukot. Sukot bayramında getirilen *korbanlar* üç yönden benzersizdir: [a] Dünya ulusları için koruma sağlayan *korbanlar* içerir. [b] *Korbanlar* içinde boğaların, sayısı bayramın her gününde farklıdır. [c] Su ile *Neseh* işlemi yapılır. Bunlar, aşağıdaki açıklamalarda ele alınacaktır.

12. Yedinci ayın on beşinci günü – 15 Tışri. Bkz. Vayikra 23:34-36 ve 23:39-43.

Bayram yapın – Ya da “bir bayram korbanı yapın” (bkz. Şemot 23:14).

13. On üç genç boğa – Boğa sayısı her gün bir tane azalmaktadır. İlk gün 13, ikinci gün 12, üçüncü gün 11, dördüncü gün 10, beşinci gün 9, altıncı gün 8 ve yedinci gün 7 boğa getirilecektir. Getirilen boğaların toplam adedi 70’dir. Bu sayı, Bereşit *Perek* 10’da listelenen 70 temel ulusa denk gelir (bkz. *Bereşit Kitabı*, s. 535). Böylece Sukot bayramı boyunca Bene-Yisrael’in getirdiği *korbanların* amacı, dünya ulusları için, hastalık ve dertlere karşı koruma sağlamaktır (*Talmud – Suka* 55b; Raşi). Hahamlarımız’ın söyledikleri gibi, “Vah dünya uluslarına ki ne kaybettiklerinin

farkında değiller. Zira *Bet-Amikdaş* varken, *Mizbeah* onlar için de onarım sağladı. Ama şimdi o yokken, onlar için onarımı kim sağlayacak?” (*Talmud – Suka* 55b; Rabenu Behaye). *Midraş* bu konuda şöyle der: “Eğer dünya ulusları bu *korbanlardan* ne kadar yarar sağladıklarını bilselerdi, Yeruşalayim’i saldırılardan korumak için şehrin etrafını savunma birlikleriyle sararlardı.” *Midraş* ayrıca “*Sevgime karşılık benden nefret ettiler; oysa ben [onlar için] duayım*” (Teilim 109:4) pasuğunu getirerek Yisrael’in kırık duygularını dile getirir: “*Sukot* bayramında yetmiş ulus için yetmiş boğa *korban* ediyorum, ama onlar, beni sevmek bir yana, benden nefret ediyorlar” (Abravanel). Getirilen yetmiş boğa, ayrıca yetmiş ulusun Tanrı katındaki temsilcilerinin kendi başlarına güç sahibi olmadığını, hepsinin Tanrı’ya tabi olduğunu ifade eder (*Meam Loetz*).

Boğaların sayısının azalan bir grafik izlemesi, Tanrı’nın öğretilerine karşı çıkanların gücünün uzun vadede sürekli zayıflayacağını ve tarihin sonunda, tüm ulusların, Yisrael’in manevi önderliği altında, Tanrı’nın egemenliğini kabul edeceklerini simgeler.

[134. Yom Kipur İçin Musaf-korbanı]

⁷ “Bu yedinci ayın onu da sizin için kutsal bir bayram olacaktır. [Bu günde] Oruç tutmalı, hiçbir *melaha* yapmamalısınız.

⁸ “Tanrı Adına, memnuniyetle kabul edilecek şekilde *Ola-korbanı* getireceksiniz: Genç bir boğa, bir koç, birer yaşında yedi [erkek] kuzu – [hepsi] sizin için kusursuz olmalıdır.

⁹ [Bunların] *Minhaları* yağla yoğrulmuş en iyi undur – boğa için 3/10 [efa], tek koç için 2/10 [efa],

¹⁰ yedi kuzu için, kuzu başına 1/10 [efa un kullanılacaktır].

¹¹ “[Ayrıca] *Hatat-korbanı* [olarak] bir teke [getirilmelidir].

“[Tüm bunlar,] Onarımlar [için getirilen] *Hatat-korbanı*ndan ve daimi *Ola-korbanı* ile *Minhasından* ayrı olarak [gerçekleştirilecektir] – ve [onların] *Nesepleri*.

[135. Sukot Korbanları: İlk Gün]

¹² “Yedinci ayın on beşinci günü de sizin için kutsal bir bayramdır; hiçbir bayağı *mela-ha* yapmayın ve Tanrı Adına yedi gün boyunca bayram yapın.

¹³ “Tanrı Adına, memnuniyetle kabul edilecek yakılan-*korban* [şeklinde] *Ola-korbanı* getireceksiniz: on üç genç boğa, iki koç, birer yaşında on dört [erkek] kuzu – [hepsi] kusursuz olmalıdır.

7-11. Yom Kipur.

7. Yedinci ayın onu – 10 Tışri. “*Yom Kipur* – Onarım Günü”. Bkz. Vayikra 16:29 ve 23:27.

Oruç tutmalı[sınız] – Tam çeviriyle “*canınıza eziyet etmelisiniz*”. Ancak kastedilen, oruç tutmaktır. Bkz. Vayikra 16:29 açık., Vayikra 23:27.

Hiçbir melaha – Diğer bayramlardan farklı olarak, *Yom Kipur*’da “hiçbir melaha” yapılamaz (bkz. Vayikra 23:27). Diğer bayramlarda ise yemek hazırlamak için gereken bazı işler yapılabilir (bkz. bkz. 28:18 açık. ve Vayikra 23:7 açık.). Ama *Yom Kipur* nasılsa bir oruç günü olduğu için bu tipte melahaların yapılabilmesi için bir sebep yoktur (*Daat Mikra*).

8. Getireceksiniz – *Yom Kipur*’a ait *Musaf-korbanları* Roş-Aşana’ya ait olanlarla eştir.

Bir koç – Vayikra 16:5’te de *Yom Kipur*’da getirilen *Ola-korbanı* amaçlı bir koçtan bahsedilmektedir. Bazılarına göre orada söylenen koçla buradaki koç (p. 8) aynıken, bazılarına göre ise bunlar iki farklı koçtur (bkz. Vayikra 16:5 açık.). Rambam’a göre *Alaha* ilk görüş doğrultusundadır. Bu durumda bahsi geçen koç *Musaf-korbanı* değildir ve “*halkın Ola-korbanı*” olarak adlandırılır (bkz. Vayikra 16:24).

11. [Tüm bunlar] – Bu, genel bakışla çıkan

sonuçtur. Öte yandan bundan hemen önce *Hatat-korbanı* olarak getirilen teleden bahsedilmektedir. Dolayısıyla kanuni bakışla buradaki anlam “[söz konusu *Hatat-korbanı*] Onarımlar [için getirilen] *Hatat-korbanı*ndan... ayrı olarak [gerçekleştirilecektir]” şeklinde olabilir, çünkü kurala göre *Musaf-korbanları* dâhilinde getirilen *Hatat-tekesinin* işlemleri, *Yom Kipur* özel ibadeti sona erdikten sonra gerçekleştirilir (*Talmud* – *Yoma* 79b; bkz. *Vayikra Kitabı*, s. 330 son paragraf).

Onarımlar [için getirilen] *Hatat-korbanı*ndan – Başka bir deyişle Vayikra 16:9 ve 16:15’te tarif edilen ve iki teke arasında kurayla seçilen *Hatat-tekesi* ile buradaki teke farklıdır. Oradaki özel *Hatat-korbanı*nın kan işlemleri *Kodeş Akodaşim*’de ve içerideki Altın *Mizbeah*’ta gerçekleştirilirken buradaki *Musaf-korbanı*nın işlemleri normal *Hatat-korbanları*nda olduğu şekilde avludaki büyük *Mizbeah*’ta yapılır (Raşi). Ayrıca özel ibadete dâhil teke kamp dışında tamamen yakılırken, *Musaf-korbanı* olarak getirilen *Hatat-tekesinin* eti akşam olduktan sonra yenir.

Ve [onların] *Nesepleri* – “Sayılan *Musaf-korbanları*nın *Nesepleri*. Bunlar da daimi *Ola-korbanı*nın *Nesehinden* ayrı olarak gerçekleştirilecektir.”

- 14 יָד וּמִנְחָתָם סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפֶּךָ הָאֶחָד
 לְשֹׁלֶשָׁה עֶשְׂרֵי פָרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל הָאֶחָד לְשְׁנֵי הָאֵילִם:
 15 מִזֶּה וְעֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן לִכְבֵּשׁ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עֶשְׂרֵי כִבְשִׁים:
 16 מִזֶּה וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאֵת מִלִּבָּד עֲלֵת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ:
 17 ס יִזְבִּיחַ הַשְּׁנֵי פָרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אֵילִם שְׁנַיִם
 18 כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עֶשְׂרֵי תְּמִימִם: יֵח וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם
 19 לַפָּרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: יֵח וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
 20 חֲטָאֵת מִלִּבָּד עֲלֵת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם: ס כ וְיִזְבִּיחַ
 הַשְּׁלִישִׁי פָרִים עֶשְׂתֵּי־עֶשְׂרֵי אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
 21 עֶשְׂרֵי תְּמִימִם: כֹּא וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים
 בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:

18. **Kurala uygun** – “Perek 15’te verilen ölçülere uygun”. Ya da “ilk günde verilen şablona uygun”. Tora *Sukot*’un birinci günü için hayvan başına *Minha* miktarlarını verdikten sonra diğer günlerde sadece bunun aynısının yapılacağını söylemekle yetinmektedir (Ramban).

☞ **Nisuh Amayim** – “Suyla Yapılan Neseh”.

19. **Ve [onların] Nesehleri** – Önceki pasukta bu güne ait *Musaf-korban*larının *Neseh*lerinden bahsedilmiştir. Dolayısıyla buradaki “*Nesehleri*” sözcüğü günün iki *Tamid-korban*ına ait *Nesehleri* kastetmektedir (Raşi). Aynı durum *Sukot*’la ilgili bölümün tümü için geçerlidir (p. 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 38). Yani hepsinde anlam “[*Tüm bunlar*] *Daimi Ola-korbanı* ile *Minhası ve Neseh/ler/inden ayrı olarak [gerçekleştirilecektir]*” şeklindedir (Raşi) [Bu konuda ilk gün (p. 16) istisna olabilir; zira oradaki *Musaf-korban*larının *Nesehleri*’nden ayrıca bahsedilmemektedir]. Krş. 28:24 ve 28:31 açık.

Sukot bayramı hasadın kutlamasıdır ve bir sonraki ekim mevsiminden hemen önce gelir. Dolayısıyla bu bayram Tanrı’ya geçmişte yaptığı iyilikler için teşekkür etme ve ürünler için bol

yağışlarla kendini gösteren sürekli cömertliği için yalvarma zamanıdır. Bunun yanında *Sukot* bayramı dünyanın su konusunda yargılandığı zamandır (*Mişna* – *Roş Ašana* 1:2). Bu nedenle suyla ilgili uygulamalar, *Sukot* bayramında önemli bir yer tutar. Bunların arasında, *Oşanot* ve çok su isteyen tarım ürünleri olan “*Arbaat Aminim* – *Dört Tür*” sayılabilir (bkz. Vayikra 23:40 açık.). Suyla bağlı uygulamalardan biri de suyla yapılan *Neseh* işlemidir. Bu amaçla, *Mizbeah*’ın üstünde, şarapla yapılan *Nesehler* için kullanılan çanağın yanında bir başka çanak yer alırdı (bkz. *Vayikra Kitabı: Ekler*, II. *Bet-Amikdaş’ın Planı*, Madde 64). Bu suyun çekilmesi vesilesiyle *Sukot* bayramı boyunca *Bet-Amikdaş*’ta çok büyük şenlikler gerçekleştirilirdi (bkz. Vayikra 23:40 açık., *Simhat Bet Aşoeva* k.b.).

Sukot’ta suyla *Neseh* yapmak *Alaha LeMoşe MiSinay* sınıfında bir uygulamadır. Normal şartlarda bu sınıftaki uygulamalar için Tora’da hiçbir ipucu yoktur [yani geleneksel türetim yöntemleriyle bile Tora’dan bu uygulama türetilemez]. Öte yandan *Nisuh Amayim* adlı bu uygulama her ne kadar Tora’da açıkça söylenmiyorsa bile, onun hakkında bu kısımda bir ipucu bulunabilir. Bu bölüm boyunca her gün yapılacak işlemler,

¹⁴ [Bunların] *Minhal*arı, yağla yoğrulmuş en iyi undur – on üç boğa için boğa başına 3/10 [efa], iki koç için koç başına 2/10 [efa]

¹⁵ ve on dört kuzu için kuzu başına 1/10 [efa un kullanılacaktır].

¹⁶ “Ayrıca *Hatat-korbanı* olarak bir teke [getirilmelidir]. “[Tüm bunlar] Daimi *Ola-korbanı* ile *Minhasından* ayrı olarak [gerçekleştirilecektir] – ve *Nesehi*.

[136. *Sukot’un İkinci Günü*]

¹⁷ “İkinci gün, on iki genç boğa, iki koç, birer yaşında on dört [erkek] kuzu – [hepsi] kusursuz.

¹⁸ Boğalar için, koçlar için ve kuzular için *Minhal*arı ve *Nesehleri*, [hayvanların] sayılarına göre, kurala uygun olarak [yapılacaktır].

¹⁹ “Ayrıca *Hatat-korbanı* [olarak] bir teke [getirilmelidir]. “[Tüm bunlar] Daimi *Ola-korbanı* ile *Minhasından* ayrı olarak [gerçekleştirilecektir] – ve [onların] *Nesehleri*.

[137. *Sukot’un Üçüncü Günü*]

²⁰ “Üçüncü gün, on bir genç boğa, iki koç, birer yaşında on dört [erkek] kuzu – [hepsi] kusursuz.

²¹ Boğalar için, koçlar için ve kuzular için *Minhal*arı ve *Nesehleri*, [hayvanların] sayılarına göre, kurala uygun olarak [yapılacaktır].

Bu azalma aynı zamanda uygun davranış tarzı hakkında da bir ders vermektedir. Bir kişiye misafir olduğu bir yerde ilk gün bol miktarda yiyecek verilmelidir. Ama misafirlik süresi uzadıkça miktar ve kalite azaltılabilir, zira bir kişi bir evde ne kadar kalırsa, kendisini daha çok o evin sakini olarak hissetmeye başlar ve bu nedenle özel muamele beklentisi gittikçe azalır (*Midraş – Tanhuma Yaşan* 16; *Midraş – Tanhuma* 17; *Raşi*; *Beer Basade*).

Sukot bayramının her gün farklı sayıda getirilen kurbanları bu bayramın her gününü farklı bir bayram sınıfına sokmaktadır. Dolayısıyla Sukot’un her gününde Tanrı’ya övgülerin sunulduğu Alel duası bütünüyle okunur. Bu da Sukot’u Pesah’tan ayıran özelliklerden biridir. Zira her iki bayramda da Hol Amoed adı verilen orta kutsiyette günler (bkz. *Vayikra* 23:8 açık.) olmasına rağmen, Sukot’tan farklı olarak Pesah’ın bu günlerinde Alel duası sadece kısmen okunur; çünkü bayramın tüm günlerinde tamamen aynı kurbanlar getirilir (28:24) [Pesah’ın son {Diaspora’da son iki} günü Yom Tov olmasına rağmen, o gün de Alel duası bütünüyle okunmaz; çünkü bu günde Mısır ordusu Kızıldeniz’de yok olmuştur ve Tanrı, övgülü şarkılar söylemek isteyen melekleri “Yarattıklarım boğulurken şarkı mı söyleyeceksiniz?” diyerek susturmuştur – bu nedenle biz de Alel duasını kısmen söyleriz. Diğer özel

günlerden Roş-Ašana ve Yom Kipur’da Alel hiç okunmaz, zira bunlar ciddi yargı günleridir ve sanık sandalyesinde oturanların mutluluk beliren ilahiler söylemesi yerinde değildir. Buna karşılık Hahamlarımız, gerçekleşen mucize nedeniyle Hanuka bayramının sekiz gününün her birinde Alel duasının tümüyle okunmasını kararlaştırmışlardır. Öte yandan Hanuka ile aynı sınıfta olan Purim’de Alel okunmaz, çünkü orada gerçekleşen gizli mucizenin sonunda bile Yahudiler yine Pers imparatoru Ahaşveroş’un tebaası olarak kalmışlardır ve bu durumda Alel duasındaki “Alelu Avde Aşem – [Tanrı’yı] Övün Aşem’in Kulları” sözlerini söylemek yerinde değildir] (*Daat Zekenim*).

On dört [erkek] kuzu – Narin doğaya sahip kuzu, Yisrael’i singeler: “Se Fezura Yisrael – Dağınık [bir] Kuzu [sürüsüdür] Yisrael” (*Yirmeyau* 50:17). Sukot boyunca her gün 14’er, toplamda 98 kuzu getirilir. Bu, *Devarim* 28:15-28’deki Tohaha (=ikaz) kısmında yer alan 98 laneti etkisiz kılmak içindir (*Raşi*). Yisrael’i temsil eden kuzuların sayısı her gün için sabittir. Yisrael’in Tanrı’ya ve Tora’ya olan bağlılığının, düşmanlarının güçlü veya zayıf olmalarıyla ilgisi olmamalıdır. Yahudiler, bazen görünmese de, Tanrı’nın Eli’nin her zaman her yerde mevcut olduğunu bilmelidirler.

- 22 כב וּשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתָּמִיד
- 23 וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כג וּבַיּוֹם הַרְבִּיעִי פָּרִים עֶשְׂרֵה אֵילִם שְׁנַיִם
- 24 כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם: כד מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם
- 25 לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: כה וּשְׁעִיר־עֲזִים אֶחָד
- 26 חֲטָאת מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כו וּבַיּוֹם
- 27 הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבַּעַה
- 28 עֶשֶׂר תְּמִימִם: כז וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים
- 29 בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: כח וּשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתָּמִיד
- 30 וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כט וּבַיּוֹם הַשְּׁשִׁי פָּרִים שְׁמֹנֶה אֵילִם שְׁנַיִם
- 31 כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם: 40 וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם
- 32 לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: 41 וּשְׁעִיר חֲטָאת
- 33 אֶחָד מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּיהָ: ס 42 וּבַיּוֹם
- 34 הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבַּעַה עֶשֶׂר
- 35 תְּמִימִם: 43 וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם
- 36 כַּמִּשְׁפָּט: 44 וּשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ
- 37 וְנִסְכָּהּ: ס

35-38. *Şemini Hag Aatseret* – *Sukot* bayramının başından itibaren sekizinci güne rastlayan *Şemini Hag Aatseret* belli açılardan bağımsız bir bayramdır (bkz. Vayikra 23:36 açık.). Buna bağlı olarak bu günün *Musaf-korbanı* düzeni, *Sukot*'un yedi gününden bariz bir şekilde farklıdır. Tora bu günün *Sukot*'tan farklı olduğunu ilk sözcükte ima etmektedir. Bayramın günlerinin her biri için, ona ait pasuklar “*U-Vayom – Ve [filanca] Günde*” sözcüğüyle başlamakta, *Şemini Hag Aatseret*'le ilgili bu kısmın ilk sözcüğü “*Bayom – [Sekizinci] Günde*”dir – yani diğer günlerden farklı olarak, başta “ve” bağlacı yoktur. Bu da onu diğer günlerden bağımsız kılar (*Talmud – Suka* 47a; Rabenu Behaye).

Bu bayram *Diaspora*'da iki gün olarak kutlanır ve ikinci günde, Tora'nın yıllık okuma döngüsünün tamamlanması nedeniyle “*Simhat Tora – Tora Neşesi*” adlı kutlamalar yapılır. Erets-Yisrael'de ise bayram tek gündür ve *Simhat Tora* kutlamaları da aynı gün gerçekleştirilir.

Sefat Emet, *Sukot* bir neşe bayramı olduğundan, Hahamlarımız'ın bu neşeyi Tora'nın kutlamasıyla birleştirmek istediklerini, *Simhat Tora* kutlamalarını bu nedenle *Sukot*'un bitişiğindeki *Şemini Hag Aatseret* bayramına sabitlediklerini belirtir. Böylece herkes mevcut neşesini, kendilerine verilen en değerli hediye olan Tora ile kutlamak-tadır.

²² “Ayrıca bir *Hatat*-tekesi [getirilmelidir]. “[Tüm bunlar] Daimi *Ola-korbanı* ile *Minhasından* ayrı olarak [gerçekleştirilecektir] – ve *Nesehi*.

[138. *Sukot’un Dördüncü Günü*]

²³ “Dördüncü gün, on genç boğa, iki koç, birer yaşında on dört [erkek] kuzu – [hepsi] kusursuz.

²⁴ Boğalar için, koçlar için ve kuzular için *Minhaları* ve *Nesehleri*, [hayvanların] sayılarına göre, kurala uygun olarak [yapılacaktır].

²⁵ “Ayrıca *Hatat-korbanı* [olarak] bir teke [getirilmelidir]. “[Tüm bunlar] Daimi *Ola-korbanı* [ile] *Minhasından* ayrı olarak [gerçekleştirilecektir] – ve *Nesehi*.

[139. *Sukot’un Beşinci Günü*]

²⁶ “Beşinci gün, dokuz genç boğa, iki koç, birer yaşında on dört [erkek] kuzu – [hepsi] kusursuz.

²⁷ Boğalar için, koçlar için ve kuzular için *Minhaları* ve *Nesehleri*, [hayvanların] sayılarına göre, kurala uygun olarak [yapılacaktır].

²⁸ “Ayrıca bir *Hatat*-tekesi [getirilmelidir]. “[Tüm bunlar] Daimi *Ola-korbanı* ile *Minhasından* ayrı olarak [gerçekleştirilecektir] – ve *Nesehi*.

[140. *Sukot’un Altıncı Günü*]

²⁹ “Altıncı gün, sekiz genç boğa, iki koç, birer yaşında on dört [erkek] kuzu – [hepsi] kusursuz.

³⁰ Boğalar için, koçlar için ve kuzular için *Minhaları* ve *Nesehleri*, [hayvanların] sayılarına göre, kurala uygun olarak [yapılacaktır].

³¹ “Ayrıca bir *Hatat*-tekesi [getirilmelidir]. “[Tüm bunlar] Daimi *Ola-korbanı* [ile] *Minhasından* ayrı olarak [gerçekleştirilecektir] – ve [onun] *Nesehleri*.

[141. *Sukot’un Yedinci Günü*]

³² “Yedinci gün, yedi genç boğa, iki koç, birer yaşında on dört [erkek] kuzu – [hepsi] kusursuz.

³³ Boğalar için, koçlar için ve kuzular için *Minhaları* ve *Nesehleri*, [hayvanların] sayılarına göre, kurallarına uygun olarak [yapılacaktır].

³⁴ “Ayrıca bir *Hatat*-tekesi [getirilmelidir]. “[Tüm bunlar] Daimi *Ola-korbanı* [ile] *Minhasından* ayrı olarak [gerçekleştirilecektir] – ve *Nesehi*.

aradaki bazı küçük nüanslar dışında neredeyse tamamen aynı sözlerle anlatılmaktadır. Bu nüansların hepsine değinemeyecek olmamıza karşın, bir tanesi konumuzu ilgilendirmektedir. Bölüm boyunca her paragrafı kapatan sözcük “*VeNiska* – *Ve Nesehi*”dir. Bu konuda iki istisna vardır: Bu pasuktaki “*VeNiskeem* – *Ve [onların] Nesehleri*” ve p. 31’deki “*UNsahea* – *Ve [onun] Nesehleri*”. Bunların her biri *Tamid-korbanı*na ait *Neseh*’ten bahsettiğine ve bunlar her gün için aynı olduğuna göre, böyle farklılıkların olmaması gerekirdi. Bunun yanında *Minhalar* ve *Nesehlerin* “kurala uygun olarak” (*KaMişpat*) yapılması gerektiği söylenmektedir. Bu konuda da p. 34’teki “*KeMişpatam* – Kurallarına Uygun Olarak”

sözcüğü istisnadır ve burada da bir farklılık olması için bir neden yoktur. Ancak Tora bu nüanslarla, *Nisuh Amayim* için bir ipucu vermektedir. Zira *VeNiskeem* sözcüğünde [normal sözcük *VeNiska*’ya göre] fazladan bir Mem harfi vardır. *UNsahea* sözcüğü, *VeNiska*’dan bir Yod harfi fazladır. Ve *KeMişpatam* sözcüğü, *KaMişpat*’a göre fazladan bir Mem harfi içerir. Böylece fazla harfler, Mem-Yod-Mem birlikte “*Mayim* – Su” sözcüğünü oluşturur (*Sifre* 150; *Talmud* – *Taanit* 2b; Raşi). Bir başka görüşe göre söz konusu uygulamaya yönelik bir ima p. 31’deki çoğul “[onun] *Nesehleri*” sözcüğüdür. Bu, iki *Nesehe* işaret eder: şarapla yapılan ve suyla yapılan (*Targum Yonatan*; *Talmud* – *Taanit* 2b).

- 35 דָּה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ תַּהֲיֶה לָּכֶם
- 36 כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: זֶה וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּךָ אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:
- 37 זֶה מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפֶּךָ לְאֵיל וּלְכִבְשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:
- 38 דָּה וּשְׁעִיר חֹטָאת אֶחָד מִלְּבָד עֲלֹת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ:
- 39 דָּה אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבֹד מִנְדְּרֵיכֶם וְנִדְּבַתִּיכֶם לַעֲלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחָתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשִׁלְמֵיכֶם:

bir ifade daha doğru olurdu. “Sekizinci gün” ifadesi *Şemini Hag Aatseret*’in bir açıdan *Sukot*’un devamı olduğunu ima etmektedir].

39. Bayramlarınızda – İbranice Bemoadehem. Tam çeviriyle “[özel] vakitlerinizde Bu sözcükle tüm özel vakitler hakkında bir genelleme yapılarak, bunlar arasında birçok ortak yan olduğuna işaret edilmektedir. Bu ortak yanlardan biri, bu günlerin her birinde *Musaf-korbanları* çerçevesinde *Hatat-korbanı* olarak getirilen tekenin *Tumat Mikdaş VeKadaşav* sınıfındaki günahı onarmasıdır. Bu bilgi *Roş-Hodeş*’le ilgili kısımda ima edilmiş olmasına rağmen (bkz. 28:15 açık.), buradaki genelleme, sadece *Roş-Hodeş* değil, tüm özel vakitlerde sözü geçen *Hatat-tekel*lerinin bu günahı onarma gücüne sahip olduğuna işaret eder (*Talmud – Roş Ašana* 4b).

Genel vaatleriniz ve belirli bağışlarınızdan – Sırasıyla *Neder* ve *Nedava*. Bunlar, bir fark haricinde benzer kategorideki gönüllü *korban*lardır. Bkz. 15:3 açık., Vayikra 7:16 ve 22:18 açık.

Ayrı olarak – *Musaf-korbanları*yla gönüllü *korbanların* birbirinden ayrı olduğu açıktır, bunu söylemeye gerek yoktur. Daha da ileri gidersek, aslında *Musaf-korbanlarından* bahsedilen bu kısımda gönüllü *korbanlardan* bahsetmeye gerek yoktur. Ama Tora bunu yaparak bir mesaj vermektedir: “Bayramlar vesilesiyle Yeruslayim’e geldiğinizde, toplumsal bir yükümlülük olan *Musaf-korbanlarının* yanında kişisel olarak da gönüllü bazı *korbanlar* yapmaya özen gösterin”.

Bu kullanım bir tavsiye niteliğinde de olabilir: “Eğer üstlenmiş olduğunuz gönüllü *korbanlar* varsa, bayramlar vesilesiyle Yeruslayim’e geldiğinizde bunları da gerçekleştirin. Böylece sırf bunları yapmak için Yeruslayim’e ayrıca gelip zaman ve çaba sarf etmenize gerek kalmayacaktır. Dahası bu sayede, sırf söz konusu zaman ve çabayı sarf etmemek için gönüllü *korban*larınızı sürekli erteleme sonucunda, bir vaadi yerine getirmeyi geciktirme konusundaki yasağı (Devarim 23:22) ihlal etme olasılığınızı da bertaraf etmiş olursunuz” (*Sifre* 152; Raşi).

Bunları – “Son kısımlarda listelenen *Musaf-korbanlarını*”. *Musaf-korbanları*, pasukta sözü geçen gönüllü *korbanlardan* farklı olarak birer yükümlülüktür (Raşi).

[142. Şemini Hag Aatseret İçin Musaf-korbanı]

³⁵ “Sekizinci gün sizin için bir imtina [zamanı] olacaktır; hiçbir bayağı *melaha* yapmayın.

³⁶ “Tanrı Adına, memnuniyetle kabul edilecek yakılan-*korban* [şeklinde] *Ola-korbanı* getireceksiniz: genç bir boğa, bir koç, birer yaşında yedi [erkek] kuzu – [hepsi] kusursuz.

³⁷ Boğa için, koç için ve kuzular için *Minhaları* ve *Nesepleri*, [hayvanların] sayılarına göre, kurala uygun olarak [yapılacaktır].

³⁸ “Ayrıca bir *Hatat*-tekesi [getirilmelidir].

“[Tüm bunlar] Daimi *Ola-korbanı* ile *Minhasından* ayrı olarak [gerçekleştirilecektir] – ve *Nesehi*.

³⁹ “Bayramlarınızda, *Ola-korbanlarınıza*, *Minha-korbanlarınıza*, *Nesehlerinize* ve *Şelamim-korbanlarınıza* dair genel vaatleriniz ve belirli bağışlarınızdan ayrı olarak bunları yapacaksınız.”

35. İmtina [zamanı] – İbranice *Atseret*. Basit anlamda, bu bayram nedeniyle *melaha* yapmaktan imtina kastedilmektedir (*Talmud* – *Hagiga* 18a; Raşi). Alternatif olarak bu, bayram sona erene kadar, *Sukot* vesilesiyle Yeruşalayim’e gelmiş hacıların evlerine geri dönmek üzere yola çıkmadıklarını belirtir (*Sifre* 151; Raşi).

Alternatif bir çeviri “*toplama*” şeklindedir (*Targum Onkelos*). *Sukot* bayramı boyunca, dünya uluslarının refahı için toplamda yetmiş boğa *korban* edilir (p. 13 açk.). Bayramdan sonra, hacılar evlerine dönmeye hazırlanırken Tanrı bu bayramı da ekleyerek Yisrael’e, bir bakıma “Benim için küçük bir ziyafet hazırlayın, böylece sizinle baş başa olmanın tadını çıkartayım” demektedir. Dolayısıyla çocukları evden ayrılmak üzere olan bir babanın, onlara “sizden ayrılmak zor, bir gün daha kalın” demesi misali, bu bayram Tanrı’nın Bene-Yisrael’e yönelik özel sevgisinin bir ifadesidir (*Talmud* – *Suka* 55b; Raşi; bkz. Vayikra 23:36 açk.). Bu bakımdan diğer günlerden farklı olarak bu günde sadece birer tane getirilen boğa ve koç, Tanrı’nın Tora’yı Bizzat verdiği tek ulus olan Bene-Yisrael’i temsil eder (Raşi).

Bir başka olasılığa göre “*durdurma*; *bitirme*”. Çünkü *Şemini Hag Aatseret*, *Sukot*’un tamamlanmasını işaretler. *Şavuot* bayramı da *Atseret* olarak adlandırılır (bkz. 28:26 açk.). Bunun nedeni, *Pesah*’ta başlayan elli günlük *Omer* sayımı sürecinin bu günle sona ermesidir. Bu açıdan *Şavuot* da bir anlamda *Pesah*’ın bitimini işaretler.

Bu bakışla *Şemini Hag Aatseret*’in de *Sukot*’tan itibaren ellinci güne rastlaması gerekirdi. Ancak *Sukot*’tan sonra havalar gittikçe soğuduğundan, Tanrı, Bene-Yisrael’e zorluk vermek istememiş, bu bayramı *Sukot*’un hemen sonrasına yerleştirmiştir [*Şavuot* için ise böyle bir sorun yoktur, *Pesah*’tan itibaren havalar gittikçe ısındığı için, halkın tekrar Yeruşalayim’e gelmesi zor olmaya-caktır] (*Daat Zekenim*).

Tora, *Pesah*’ın yedinci günüyle ilgili olarak da *Atseret* sözcüğünü kullanmaktadır (*Devarim* 16:8). Bu, *Şemini Hag Aatseret* ile *Pesah*’ın yedinci günü arasında kuralsal bir bağ oluşturur. Her bayramda, *Korban Hagiga* adı verilen kutlama amaçlı bir *Şelamim-korbanı* yapılmalıdır (bkz. Şemot 23:14 ve Vayikra 23:39 açk.). Bu *korban* tercihan ilk gün gerçekleştirilir, ancak herhangi bir sebepten dolayı yapılmadığı takdirde, *Pesah*’ın son gününe kadar herhangi bir gün içinde yapılabilir. Başka bir deyişle *Pesah* için bu *korbanın* yapılabileceği son gün *Pesah*’ın yedinci günüdür. Bahsedilen kuralsal bağ, *Şemini Hag Aatseret*’in de benzer bir “son tarih” olduğuna işaret eder. Sonuç olarak *Sukot*’a ait *Korban Hagiga* herhangi bir nedenden dolayı ilk gün yapılamadığı takdirde, bayram boyunca yapılabilir ve bunun için en son gün *Şemini Hag Aatseret*’tir (*Talmud* – *Hagiga* 9a). Dolayısıyla her ne kadar *Şemini Hag Aatseret* *Sukot*’tan farklı bir bayramsa da bu açıdan *Sukot*’a bağlıdır. Tora bu günü “*sekizinci gün*” olarak tanımlarken bu baği kastetmektedir [zira hiç bağ olmasa, sadece “yedinci günün ertesi” gibi

1 א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

פ פ פ

Genel Vakte Bağlı Toplumsal <i>Korban</i> Tablosu										
Gün	Musaf-korbanları				Tamid-korbanı	Diğer korbanlar	Toplam			
	Ola-korbanı		Hatat-korbanı							
	Boğa	Koç	Kuzu	Teke	Kuzu		Boğa	Koç	Kuzu	Teke
Normal Gün					2				2	
Şabat			2		2				4	
Roş Hodeş	2	1	7	1	2		2	1	9	1
Pesah I, III-VII	2	1	7	1	2		2	1	9	1
Pesah II	2	1	7	1	2	A	2	1	10	1
Şavuot	2	1	7	1	2	B	3	3	18	2
Roş Aşana	1	1	7	1	2	C	3	2	16	2
Yom Kipur	1	1	7	1	2	D	2	2	9	3
Sukot I	13	2	14	1	2		13	2	16	1
Sukot II	12	2	14	1	2		12	2	16	1
Sukot III	11	2	14	1	2		11	2	16	1
Sukot IV	10	2	14	1	2		10	2	16	1
Sukot V	9	2	14	1	2		9	2	16	1
Sukot VI	8	2	14	1	2		8	2	16	1
Sukot VII	7	2	14	1	2		7	2	16	1
Şemini Hag Aatseret	1	1	7	1	2		1	1	9	1

A- Pesah'ın ikinci günü, Omer-korbanına eşlik eden ek bir kuzu, *Ola-korbanı* olarak yapılır.

B- Şavuot'ta İki Ekmek ve onun yanında *Ola-korbanı* olarak genç bir boğa, iki koç ve yedi kuzu, *Hatat-korbanı* olarak bir teke, *Şelamim-korbanı* olarak iki kuzu getirilir.

C- Roş-Aşana aynı zamanda Roş-Hodeş olduğu için, Roş-Hodeş'e ait tüm *Musaf-korbanları* da yapılır.

D- Koen Gadol'a ait bir boğa *Hatat-korbanı* [ve bir görüşe göre, bir koç *Ola-korbanı*] olarak yapılır.

Ayrıca iki teke getirilir, biri *Hatat-korbanı* yapılır, diğeri Azazel'e gönderilir.

* Bayram günlerinden herhangi biri Şabat'a rastladığı takdirde, Şabat'a özgü *Musaf-korbanları* da ayrıca gerçekleştirilir.

** *Musaf-korbanını* gerektiren birden fazla vesile varsa, en sık yapılan önceliklidir. Söz gelimi, eğer Roş-Aşana Şabat gününe rastlarsa, önce en sık *korban* olan *Tamid-korbanı*, ardından haftada bir yapılan Şabat'a ait *Musaf-korbanı*, sonrasında her ay yapılan Roş-Hodeş'e ait *Musaf-korbanı*, en son da Roş-Aşana'ya ait *Musaf-korbanı* gerçekleştirilir (Talmud – Zevahim 89a).

30

¹ Moşe, Tanrı'nın Moşe'ye emretmiş olduklarının tümünü Bene-Yisrael'e söyledi.

30.

1. Moşe ... Bene-Yisrael'e söyledi – Moşe'nin Tanrı'nın tüm emirlerini Bene-Yisrael'e aktardığından kuşku yoktur. Öyleyse Tora neden burada bunu özellikle belirtme gereği duymuştur? Buraya kadar olan kısım Tanrı'nın sözleriydi. Sıradaki pasukta ise Moşe, başka bir konu hakkında kabile başkanlarına seslenecektir. Bu ardışıklığa bakıp Moşe'nin bu emirleri pas geçerek sıradaki pasuktaki konuşmasını yaptığı izlenimi uyanmaması için, Tora konuya ara verme ve *korbanlar* konusunu kapatma amacıyla bura-daki bilgiyi vermektedir (Sifre 152; Raşi; Gur Arye).

Önceki pasukta yer alan *Ola-korbanı*, *Minha-korbanı*, *Neseh* ve *Şelamim-korbanı* sıralaması ilginçtir. *Ola-korbanının* en başta verilmesi doğaldır, zira bu, tümüyle yakılarak Tanrı'ya adanan bir *korban* olarak tam fedakârlığı ve kişinin kendisini tamamen Tanrı'ya adamasını simgeler. Her günün ilk *korbanı* olan *Tamid-korbanı* da bu tipte bir *korbandır*. İlginç olan, *Şelamim-korbanının* en sonda yer almasıdır. Aradaki *Minha* ve *Neseh*, un ve şarapla yapıldığına göre, hayvanla yapılan *Şelamim-korbanının* *Ola-korbanından* hemen sonra verilmesini beklerdik. Ancak Tora *Şelamim-korbanını* özellikle en sona yerleştirmiştir, çünkü bu *korbanın* ismi “**Şalem** – Bütünlük” ve “**Şalom** – Barış” sözcükleriyle yakından bağlantılıdır. Bu nedenle Tora'daki *korban* konusunun *Şelamim-korbanıyla* kapatılması yerindedir... barışla... (Rabenu Behaye).